

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

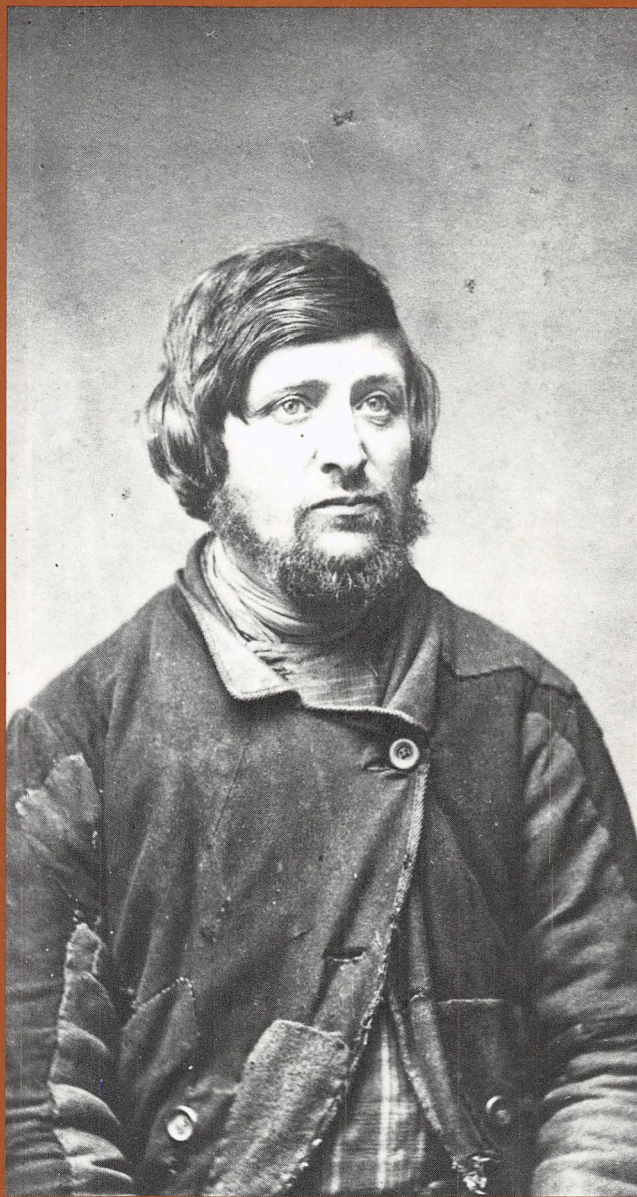
Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Personalhistorisk Tidsskrift

Årgang
109
1989:2

Samfundet for dansk genealogi og Personalhistorie

Indhold

<i>Dion C. E. Maaneskjold</i> : Peder Lauridsen Maaneskiolds anetavle	121
<i>Knud Prange</i> : Christian 4. og Rasmus Thestrup. Konge og købmand – to skæbner set i et genealogisk perspektiv	139
<i>P. Hampton Frosell</i> : Slægten von Seitzberg	157
<i>Grethe Ilsoe</i> : De statslige arkivers publikationer 1988, en oversigt	181
<i>Hans H. Worsøe</i> : Fortegnelse over vejledende artikler samt slægtsartikler, herunder anetavler i Personhistorisk Tidsskrift 1979–89	185
<i>Debat:</i>	
Paul G. Ørberg: Personregistrering i Danmark. Et debatoplæg	175
<i>Orientering:</i>	
Forespørgsler fra udlandet	184
Fortegnelse over publicerede folketællinger	196
Generalforsamling 1989	197
»Forbryderbilleder 1867–1870 «	200
Medlemstilbud	206
<i>Bognyt:</i>	
Nogle udgivelser i anledning af Chr. IV året, 1988. <i>Af Tommy P. Christensen</i>	201
<i>Anmeldelser:</i>	
»Pastoratsarkiver« (Præste og menighedsarkiver). Møn og Bogø. Arkivregistratur. (<i>Agnete Paaschburg</i>)	207
Lars Bisgaard: Tjenesteideal og fromhedsideal. Studier i adelens tænkemåde i dansk senmiddelalder. (<i>Susanne Vogt</i>)	207
Kongemagt og samfund i middelalderen. Festskrift til Erik Ulsig på 60-årsdagen 13. februar 1988. (<i>Torben Svendrup</i>)	208
Båtsmän, ryttare & soldater. Släktforskaren och de militära källorna. Sveriges Släktforskarförbund. Årsbok 1988. Red. Bengt Hjörd. (<i>Tommy P. Christensen</i>)	209
Christian Callmer: Svenska studenter i Rostock 1419–1828. Redigerad av Maj Callmer, förord av Sten Carlsson. (<i>Vello Helk</i>)	210
Kraks Blå Bog 1989. (<i>Hans H. Worsøe</i>)	212
Erik Blom: Slægten fra Havnbjerg. (<i>Finn Andersen</i>)	212
Clara Lund: Fire jyske slægter: Bisgaard, Kreiler, Ove og Aarslev. (<i>Flemming Aagaard Winther</i>)	213
Elsebeth Nørgaard Pedersen: A/S Ballin & Hertz – et firma og dets baggrund. (<i>Tommy Watson</i>)	215
<i>Indhold fortsætter på omslagets side 3.</i>	

Billedet på omslaget:

»Mistænkelig Person« fotograferet hos E. Rye for Odense Politi i slutningen af 1860'erne. Nylige undersøgelser har afsløret hans slægtskab med eventyrdigteren H. C. Andersen. Se Finn Grandt-Nielsens aktuelle orientering: »Forbryderbilleder 1867–1870«.

Peder Lauridsen Maaneskiolds anetavle

Af

Dion C. E. Maaneskjold

Personalhistorisk Tidsskrift har i de senere år publiceret en række kendte danskeres anetavler. Det er fængslende læsning for den personalhistorisk interesserede, idet probandens »slægtsbagland« her vifteformet bredes ud og fortæller om den sociale arv – og måske også om visse evner – der går gennem generationerne.

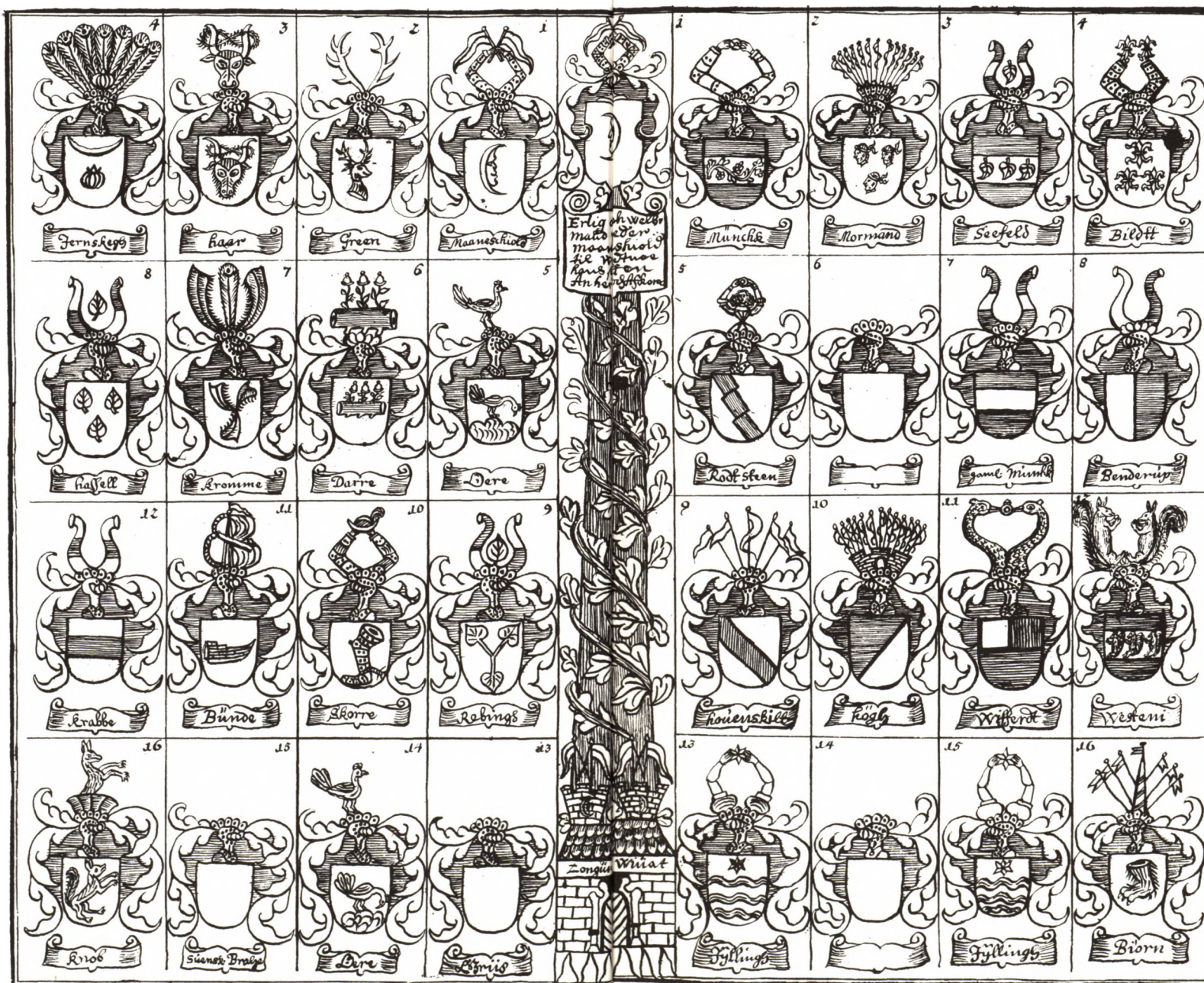
Det var tidligere næsten kun adelen og gejstligheden, der holdt rede på, hvem deres forfædre var. Dette kunne have mange årsager. For adelen betød berømte og magtfulde forfædre hæder og ære og mulighed for et fordelagtigt ægteskab. Teologerne har nok mere set på, om de nedstammede fra lærde mænd.

I Rigsarkivet i København opbevares Peder Lauridsen Maaneskiolds våbenanetavle, hvorpå genealogen Terkel Klevenfeldt (1710–77) har noteret, at den er kopieret af ham. Originalen, der nu er gået tabt, lå mellem Peder Lauridsen Maaneskiolds efterladte papirer.¹ Genealogen, som udarbejdede tavlen, kender vi ikke. At dømme ud fra dateringerne på de dokumenter den har ligget iblandt, må den antages at være udført i midten af 1600-tallet, (fig. 1).

Tavlen viser os probandens aners slægtsnavne og -våben. Den er delt i en sværd- og spindeside, med hver sin nummerering, og mellem dem står en søjle, der har en murkonstruktion med port og tegltag som fundament. Over porten står: »Longiin Wiuat«. Øverst på søjlen hænger et skilt med probandens navn, kronet af hans slægtsvåben. Dette våben er det eneste der gentages – på tavlens sværdside. Slægterne, hvoraf anerne udgår, skulle nemlig kun nævnes én gang, og derfor trækker nummereringen mod spindesiden: 1 (fader) – 2 (moder) – 3 (farmoder) – 4 (mormoder) o.s.v.

Adelsgenealogen Anders Thiset (1850–1917) har udarbejdet en stamtavle over slægten Maaneskiold, der er publiceret i Danmarks Adels Årbog 1903. Hans forarbejder og notater til stamtavlen opbevares i Håndskriftsamlingen i Rigsarkivet.² På siden, der vedrører Peder Lauridsen Maaneskiold, skriver han: »I de Klevenfeldske Samlinger findes hans Ahnevaaben, som jeg har kopieret. Hans Herkomst bliver derefter:«. Så følger Thisets for-

Terkel Klevenfeldts kopi af en våbenanetafle fra ca. 1650 for Peder Lauridsen Maaneskiold til Vese i Strängenæs, Norge. (Rigsarkivet).

søg på at gøre våbenanetavlen til en egentlig anetavle; (fig. 2). Man ville sædvanligvis begynde et sådant arbejde ved at starte med probanden, og derefter konsultere efterslægtstavlerne for de aner der dukkede op i undersøgelsen. Det har Thiset da også gjort – men kun delvis.

Når han er kommet i vanskeligheder, er han gået den modsatte vej. Han har ikke tvivlet på våbenanetavlens anførsler. De slægtsnavne, der findes i den, skulle stå på de tilsvarende pladser i hans udlægning af anetavlen. Dette har voldt ham problemer, for det viser sig, at genealogen, som har udarbejdet våbenanetavlen, ikke har haft ordentlig rede på, hvem der var Peder Lauridsen Maaneskiolds aner. En alvorlig fejl opstår derfor, da Thiset lader Else Munk (ane 3) være datter af Laurids Munk og Kirsten Vognsen. Slægten Munks stamtavle³ kender ikke dette ægtepar. Laurids Munk skulle være søn af Jens Munk til Havbro og Kirsten Lauridsdatter Seefeld. Dette ægtepar er nævnt i stamtavlen, men havde ingen søn ved navn Laurids. Det virker som om Thiset har sigtet på at nå frem til de slægtsnavne han fandt i tiptipoldeforælderækken i våbenanetavlen, fremfor at søge verifikation for generationsskifterne i efterslægtstavlerne. I hans stamtavle over familien Maaneskiold lader han derfor Peder Lauridsen Maaneskiold være gift med en Else Lauridsdatter Munk. Først i Danmarks Adels Årbog 1906⁴ kom rettelsen. Else Munk var datter af Niels Munk til Østrup. Dette forandrer anebilledet.

Den omstændighed, at adelen først efter Frederik I's påbud herom i 1526 begyndte at antage faste slægtsnavne, men længe nøjedes med patronymikon, har beredt senere tiders genealoger store vanskeligheder. Det er sagt, at ingen af slægten Jernskjæg skrev sig med deres slægtsnavn, og mange, som er blevet kaldt Jernskjæg, tilhørte i virkeligheden slægten Baden.⁵ Dette gælder således for Bodil Greens (ane 5) mødrene slægt, der hos Thiset – med udgangspunkt i våbenanetavlen – kaldes Jernskjæg.⁶ Alle tavlens Jernskjæg-aner findes imidlertid i slægten Badens stamtavle. Det viste våben tilhører da også slægten Baden.

Et andet eksempel har vi i Peder Steffensen (ane 18), som i Nyt Dansk Adelslexikon kaldes Haar. Han har nok aldrig selv kaldt sig ved dette slægtsnavn, for nyere undersøgelser har vist, at han tilhørte den kun ufuldstændigt kendte slægt Romel.⁷ Fejltagelsen, som alene skyldes farverne i de to slægters våben, må være gammel, for våbenanetavlen skriver også Haar.

Det har ikke været muligt at finde de ældste medlemmer af slægten Maaneskiold (anerne 16 og 32) historisk bevidnede. Vi kender dem fra en udateret stamtavle, opbevaret i Rigsarkivet, kopieret af arkivar i Rentekammeret Hans Joachim Horn († 1781) efter en tabt original udført af litteraten Bertel Chr. Sandvig (1752–86).⁸ Det seneste årstal, der forekommer på stamtavlen,

Peder Maaneskiold	Laurids Maaneskiold i Risterens	Peder Maaneskiold til Agervig	Knud Maaneskiold til Arløse	Jens Maaneskiold til Rise	Henrik til Rise		
				fru Kirsten Orre	fru Karen Ribbing (6)		
				fru Anne Haar	Svend Orre til Ørresholm		
			fru Bodil Green	Laurids Green til Sundsby	Peder Haar	fru Gjørvæl Griis (3)	
					fru Kirsten Krumm	Steffen Haar	
					fru Anne Darre	fru....Bonde (11)	
				fru Birthe Jernskieg	Anders Jernskieg til Grindeholm	Oluf Green til Sundsby	-----Krumme
						fru Bodil Hassel	fru....Brahe (5)
						fru Kirsten Seefeld til Refsnæs	Laurids Green
		Laurids Munk	Jens Munk	fru Anne Munk	fru....Skorre (8)		
				fru Kirsten Seefeld	Anders Darre		
				fru Anne Munk	fru....Orre (4)		
			fru Kirsten Vognsen	Jens Vognsen til Boller	-----Munk	Niels Jernskieg	
					fru Dorthe Bildt	fru....Krabbe (12)	
					fru Benderup	Niels Hassel	
fru Else Munk	Laurids Munk	-----Munk	fru....Knob (15)				
		fru Dorthe Bildt	-----Munk				
		fru Benderup	fru..Hogenskiold (6)				
fru Else Munk	Laurids Munk	fru Rodsteen	Jens Nielsen Rodsteen til Lengsholm				
		fru Dorthe Bildt	fru Jde Juel (3)				
		fru Benderup	Niels Seefeld til Refsnæs				
fru Else Munk	Laurids Munk	fru Anne Munk	fru Anne Viffert (2)				
		fru Dorthe Bildt	Otto Munk til Gjessinggaard				
		fru Benderup	fru Kirsten Juel (5)				
fru Else Munk	Laurids Munk	-----Vognsen	Niels Vognsen til Lengsholm				
		fru Dorthe Bildt	fru Johanne Høeg (8)				
		fru Benderup	-----				
fru Else Munk	Laurids Munk	-----Bildt	fru....				
		fru Dorthe Bildt	Daniel Bildt til Hougaard				
		fru Benderup	fru Anne Vestenit (10)				
fru Else Munk	Laurids Munk	-----Benderup	-----Benderup				
		fru Dorthe Bildt	fru....Bjørn (9)				
		fru Benderup	-----				

Anders Thisets anetavle for Peder Maaneskiold, som på Rigsarkivet ligger blandt Thisets forarbejder og notater til en stamtavle over slægten Maaneskiold, som han offentliggjorde i Danmarks Adels Årbog 1903.

er 1740, hvilket lader formode, at den er udført på grundlag af det materiale, der findes i de Stiftsindberetninger Klevenfeldt havde foranlediget.⁹

Helt frem til Peder Knudsen (ane 4) brugte slægten Maaneskiolds medlemmer kun deres patronymikon. Først Peder Knudsens søn, Henrik, skrev sig Maaneskiold. Han havde bosat sig i Sverige, hvor han i 1634 blev natura-

1.	2.	Peder Maaneskiold til Risternes	4.	Peder Maaneskiold til Agervig	8.	Knud Maaneskiold til Arløse	16.	Jens Maaneskiold	Henrik til Rise	32.
								Kirsten/Ingeborg Orre	Karen Ribbing	33.
							17.		Svend Orre	34.
							18.		Gjprvel Griis	35.
			9.	Anne Romel	19.	Peder Romel Landdommer	Steffen Romel	36.		
							----Bonde	37.		
			19.			Kirsten Krumme	Björn Nilsson Krumme	38.		
							Ingrid Jeppesdr. Tiby	39.		
			10.	Bodil Green til Sundsby	Laurids Green til Sundsby	20.	Oluf Green til Sundsby	Laurids Laurensen	40.	
						21.	Anne Darre	Birgitte Gren	41.	
	11.	Anders Baden (Jernskæg)	Bente Baden (Jernskæg)	22.	Anders Baden (Jernskæg)	Anders Olsson Darre	42.			
						---Olafsdatter Krabbe	43.			
	22.	Bodil Hasel			Niels Andersen	44.				
					----Krabbe	45.				
	23.				Axel Hasel (Bang)	46.				
					----Knob	47.				
	12.	Niels Munk til Østrup	Niels Munk til Hungstrup	24.	Laurids Munk til Hungstrup	Niels Munk i Halkjær	48.			
						Eirgitte Ottesdr. Bøistrup	49.			
	25.			Anne Lunov	Jesper Lunov	50.				
					Maren Jensdr. Munk	51.				
13.	Maren Seefeld	Jens Seefeld til Dalsgaard	26.	Jens Seefeld til Dalsgaard	Tyge Jensen Seefeld	52.				
					Bodil Splidsdr. Fasti	53.				
27.			Ingegerd/Inger Björn	Anders Jachimsen Björn	54.					
				Anne Lauridsdr. Mus	55.					
14.	Kirsten Vognsen til Hassinggaard	Laurids Vognsen af Stenshede til Hassinggaard	28.	Jørgen Vognsen Lagmand i Tønsberg	Laurids Vognsen	56.				
					NN Vognsdr. Benderup	57.				
29.					58.					
					59.					
15.	Anne Maaneskiold	Peder Maaneskiold til Agervig	30.	Peder Maaneskiold til Agervig	Knud Maaneskiold	60.				
					Anne Pedersdr. Romel	61.				
31.			Bodil Green	Laurids Olufsen Green	62.					
				Bente Andersdr. Baden	63.					

Peder Lauridsen Maaneskiolds anetavle, som den fremgår af forfatterens forskning.

liseret som svensk adelsmand og i adelsmatriklen fik nr. 191, hvilket senere ændredes til nr. 218.¹⁰ Hans slægt registreredes som: »Månesköld af Norge«. ¹¹ Navnet var naturligvis hentet fra familiens gamle våben. Slægtens oprindelse – Norge – henviste ikke til Jens Henriksen (ane 16), som indkom til Norge fra Sverige, men til Peder Knudsen (ane 4), som var født i Halland (Danmark) men senere bosatte sig i Bohuslen, der dengang hørte til Norge.

Peder Lauridsens Maaneskiold til Vese's underskrift, som den ses gengivet i Tiselius' »Bohusläns gamla adliga gods och sätesgårdar« (s. 94) fra 1925.

Efterforskningen af Peder Lauridsen Maaneskiolds aner giver anledning til følgende fremstilling, (fig. 3):

Proband

- 1 *Peder Lauridsen Maaneskiold*'s fødselsår er ikke kendt. Han skrev sig »til Vese« i Strængenæs (Norge). 1656 var han kaptajn i det bahusiske regiment. Som kommandant på Bahus slot (Bohuslen)¹² deltog han i Gyldenløves fejde og angives faldet 1677. Var imidlertid endnu i live i 1682.¹³

Gift med:

Karen Bagge til Holmegaard (Norge)¹⁴ – † 1689. Hun var datter af slotsfogden på Akershus, Mads Pedersen Bagge til Holmegaard († før 1639) og Birgitte Knudsdatter Leve († før 1642).

Forældre

- 2-3 *Laurids Pedersen Maaneskiold* til Ristenæs og Olsnæs (på øen Tjørn i Bohuslen). Kom 1589 i Sorø skole. Var senere kaptajn i det bahusiske regiment og skal være faldet i krig.¹⁵ († før 1653).

Gift med:

*Else Nielsdatter Munk*¹⁶ (med vinranke), der som enke bosatte sig i Øster Hassing (Jylland), hvor hun endnu levede 1656.

Bedsteforældre

- 4-5 *Peder Knudsen Maaneskiold*¹⁷ til Olsnæs og Agervig (Tjørn). Skal være født i Sønder-Halland 1529.¹⁸ Var 1557–62 hofjunker, senere foged i Vigen (Viken), Raade, Id, Aabygge og Frøland. 1565 af kongen udpeget til at være admiral. Ejede 163 gårde og flere skibe. 1581 lagmand i Oslo. Levede 1606, men var død 30. okt. 1607.

Gift 1° – før 1585 med:

Bodil Lauridsdatter Green af Sundsby (Norge)¹⁹ – en søster til Norges rigskansler Anders Green (1550–1614). † før 1594.

Peder Knudsen Maaneskiold til Agervig mm. I billedets øverste venstre hjørne ses årstallet 1606 og slægtsvåbnet. Hvem der har malet portrættet vides ikke. Det hænger over det nordre pulpitur i S:ta Marie kapel på Kållandsö, Västergötland i Sverige. Kapellet har siden reformationen været gårdkapel under Traneberg.

Gift 2° – før 1594 med:

Birgitte Brun af Kongstedlund,²⁰ der nævnes som enke 10. dec. 1607. Datter af Niels Brun til Kongstedlund og Kirsten Axelsdatter Baden, der begge levede 1602.

6-7 *Niels Nielsen Munk* til Østrup. Født 1552 på Hungstrup (Hellum h.). Skrev sig 1622 »til Østrup« (Støvring h.). † 29. maj 1626 i Moss (Norge).

Gift med:

Kirsten Lauridsdatter Vognsen til Hassinggaard (Kjær h.).²¹ Levede i Moss 1633.

Oldeforældre

8-9 *Knud Jensen Jude* (Maaneskiold).

Thiset anfører, at tilnavnet »Jude« kunne tyde på, at han stammede fra Jylland, men historisk er det ikke bevidnet. 1536 fik han Arlösa (Tönnersjö h./Halland) i forlening og var 1549 landsdommer i Sønder-Halland. 1564 fik han ordre til at gøre indfald i Sverige i spidsen for hallandske bønder. Hans segl gengives i Thisets samlinger²² i Rigsarkivet.

Gift med:

Anders Lauridsen
med sit egen hant
Børn Knudsen skilt Etterrup
Landsdammer i Sønderjylland 1580

ved Peder Lauridsen
med sit egen hant
Peder Knudsen skilt Etterrup
1582

Maaneskiold
Dilluff Peder Lauridsen
Egen hant
1591
Peder Lauridsen skilt Etterrup

Knud Knudsen skilt
1557
samt som er ved Peder Lauridsen

Knud Knudsen skilt
1557

Knud Knudsen skilt
1557
Peder Lauridsen skilt Etterrup

Knud Jensen Jude's sigil findes gengivet i Rigsarkivets håndskriftssamling, blandt Thisets segl-
tegninger (XIV, L.30, segltegn. M).

- Anne Romel – (de ældre stamtavler kalder hende Anne Haar – se: ane 18).
- 10-11 Laurids Green af Sundsby. Var 1554 lagmand i Viken (Tjørn/Bohuslen) og fik brev på kongens tiende af tre sogne på øen. 1568 overtog han kronens rettigheder på øen Mjørn og 11 gårde i Valle sogn. † 1579.
Gift med:
Bente Andersdatter Baden²³ – gift 1° med Peder Brahe († 1543). De ældre stamtavler og Thiset kalder hende Jernskiæg, men våbenanetavlen anfører rigtigt slægten Badens våben. Se: ane 22.
- 12-13 Niels Munk til Hungstrup (Hellum h.). Omtales 1557 i en sag om oppebørsel, afkrævet af en af kronens tjenere. † 28. juli 1566 ombord på »Poppegøien« ved Gulland.
Gift med:
Maren Jensdatter Seefeld²⁴
- 14-15 Laurids (Lars) Jørgensen Vognsen. Efter slægtens våben kaldes Vognsen også Mormand, (se: våbenanetavlen). Af Stenshede til Hassing-

Dette portræt af Hans Dyre og Anne Pedersdatter Maaneskjold, der i 1891 blev gengivet i Danmarks Adels Årbog og er signeret G. Stoltz, 1640, hænger på Sæbygaard. Ifølge Det Nationalhistoriske Museum på Frederiksborgs negativsamlng skulle Anne Pedersdatter Maaneskjold være født 1575 og død 1656. Dette har dog endnu ikke ladet sig verificere. (Fot. Lennart Larsen).

gaard.²⁵ Lever 1626. Skrev sig »til Ström« (Hjertum s./Bohuslen) da han førte proces mod Jon Christensen. † før 1630.²⁶

Gift med:

*Anne Pedersdatter Maaneskiold*²⁷ til Ström,²⁸ levede endnu 1656. Gift 1° i 1592²⁹ med Tormod Madsen Stråle til Ström († 1607).³⁰ Gift 3° før 1635³¹ med Hans Dyre til Boller (Bjerge h.) og Knivholt († dec. 1655). Stiftede 1656 legat til Sæby kirke.³²

Tipoldeforældre

16-17 *Jens Henriksen Maaneskiold.*

Fra hans tid kendes ingen dokumenter, der bevidner hans eksistens. Genealogen Jan Nordström mente en tid, at Jens Henriksen var identisk med den Jens Henriksson, som i 1430 og 1452 beboede gården Fyllinge i Sønder-Halland, en gård, der var i Peder Knudsen Maaneskiolds (ane 4) eje, indtil han bosatte sig i Bohuslen. I en se-

nere artikel erkender Nordström dog, at Jens Henriksen næppe har levet på dette tidlige tidspunkt.³³

I en Stiftsindberetning fra 1748,³⁴ udfærdiget af biskop Peder Hersleb i Trondhjem, fortælles om Mathea Sophia Maaneskiolds forfædre bl.a., at: »Hendes Far-Faders Olde-Faders Far-Fader var Jens (Henriksen) Maaneschiold til Risøe udj Sverrig, som var den første, her til Norge udaf denne Familie indkom og blev naturaliceret, . . .«. Vi ved ikke, hvor i Norge han bosatte sig, men der er ingen grund til at tvivle på familietraditionen. Jens Henriksens datter, Ellen Jensdatter, blev gift med »Gamle« Mogens Simonsen Dal til Malkenes (Tynes s./Norge),³⁵ og hans søster, som også hed Ellen, blev gift med Niels Svendsen, som 1505 adledes med prædikatet Tordenstjerne og skrev sig »til Gulloug« (Norge).³⁶

Gift med:

Kirsten (Klevenfeldt: Ingeborg)³⁷ Orre af Orresholm.

18-19 *Peder Steffensen Romel (Ramel/Rommel)*. Landsdommer i Sønder-Halland 1488–1509. † o. 1510. Genealogen Stig Östenson har, med henvisning til 1700-tals genealogen Åkerstein, påvist, at Peder Steffensen tilhørte slægten Romel, hvis våben er identisk med slægten Haars, kun at slægten Romel fører et hvidt oksehoved i rødt felt, mens slægten Haar fører et rødt oksehoved i gult felt.³⁸

Gift med:

Kirsten (Kristina) Bjørnsdatter Krumme.³⁹ Erhvervede gården Fyllinge i Sønder-Halland i 1515.

Tipoldeforældre

20-21 *Oluf Green* til Sundsby (Valle s./Tjørn). Fik 1525 protektion af kongen på sin hustrus arvegods i Norge og Halland. 1537 landsdommer i Nørre-Halland. Levede endnu i 1555.

Gift med:

Anne Andersdatter Darre til Braaland (Valle s./Tjørn).⁴⁰

22-23 *Anders Nielsen Baden* til Skottorp og Grindeholm (Halland). Nævnes 1514–1523.

Gift med:

Bodil Axelsdatter Hasel (Bang?) til Skottorp.

24-25 *Laurids Munk* til Hungstrup. Nævnes 1511. Afstod 1546 sammen med sine slægtninge sin ret til en gård i Bonderup. Levede endnu 1549, da hans søn, Jesper, på hans vegne optrådte som arving efter Laurids' fader, Niels Munk i Halkjær (ane 48).

Gift med:

Anne Jespersdatter Lunov.⁴¹

26-27 *Jens Tygesen Seefeld* til Dalsgaard. Nævnes 1510. Taxeredes 1525 til at stille to glavind og en skytte. Levede 1532 men var død 24. sept. 1538.

Gift med:

Ingegerd (Inger) Andersdatter Bjørn til Randrup (Hellum h.).⁴² Nævnes 1543. Gift 1° med Munk Jensen til Visborg (se: ane 50).

28-29 *Jørgen Lauridsen Vognsen*. 1581 lagmand i Tønsberg (Norge). † før 1629.

Gift med:

Ukendt.

30-31 = 4-5.

Tiptipoldeforældre

32-33 *Henrik* til Rise.

Nævnes i familietraditionen, som slægten Maaneskiolds stamfader. I biskop Herslebs indberetning (se: ane 16), hedder det: »... (Jens), hvis Fader var Henrich Maaneschiold til Risöe, der skulle være fød af kongelig Blod og Stamme i Sverrig«.

Om den kongelige afstamning skriver Thiset, at det er: »sikkert en blot og bar Fabel, der ene skylder den svenske Kong Magnus' Tilnavn »Minnesköld« sin Oprindelse«.⁴³

Henriks hjemsted – Risöe/Risø/Rise – kendes ikke. Stiftsindberetningen og Klevenfeldt anfører henholdsvis Risöe og Risø.⁴⁴ De gamle familietavler og Thiset skriver Rise. I Uppsaladistriktet, i Väster-Botten og i Öster Götland forekommer stednavnet Risön. I Jämtland kendes fire lokaliteter ved navn Rise, men Jämtland var norsk, da Henrik levede.

Gift med:

Karens Jensdatter Ribbing.⁴⁵ De ældste slægtsled af den uradelige slægt Ribbing fra Halland er kun ufuldstændigt kendt, og Jens Ribbing og hans datter, Karen, omtales ikke i den genealogiske litteratur om slægten.

34-35 *Svend Orre (Oere)* til Orresholm.

Der kendes ingen stamtavle for den norske slægt Orre med en urhane (orre), som våben. Spredt træffer man i den genealogiske litteratur på herremænd af slægten. Bedst kendt er den »berygtede« jarl, Arnmod Orre, til Giske på Sönnmöre i Norge.

Gift med:

Giörvel Griis (Gliib). I familiens gamle stamtavle anføres slægtsnavnet Gliib, men Thiset skriver i parentes Griis,⁴⁶ sikkert efter våbenanetavlen, uden at kunne gøre rede for hvem Giörvel var. Våbenanetavlen skriver Griis, hvilket muligvis skyldes en rettelse foretaget af

Klevenfeldt. Slægtsvåbnet anføres ikke, så man har ikke vidst, hvilken af slægterne Griis – af Slette eller af Halland – Görvel i givet fald tilhørte.

Tiptipoldeforældre

36-37 *Steffen (Staffan) Persson Romel* (Ramel/Rommel).

Kendt bl.a. fra Åke Bengtsson Färilas slægtstavle.⁴⁷ Jan Nordström anfører at Staffan Persson var dansker.

Gift med:

NN. Bonde. Färilas tavle anfører at hun tilhørte slægten Bille, men hun er ikke nævnt i den genealogiske litteratur om denne slægt.

38-39 *Björn Nilsson Krumme*⁴⁸ til Wij (Vi) og Löt (Norrköping). Søn af Nils Krumme i Hjälmaryd († mellem 1485 og 1496). Herredshøvding i Bjørkekind 1476–82 og i Memming 1491–97. Sten Sture d.æ.s. foged i Stockholm 1491–93. † o. 1498.

Gift med:

*Ingrid Jacobsdatter Tiby (Tibi).*⁴⁹ Datter af Jacob Ingemarsson (Fågel/Vogel), som blev kaldt Jeppe Tiby. Han nævnes 1455. Jan Nordström anfører at Jacob Ingemarsson var dansker.

40-41 *Laurids Laurensen (Gren).* Danmarks Adels Årbog lader ham være stamfader til slægten Green af Sundsby. Stamtavlen kender ikke hans patronymikon, men skriver Laurids NN. og anfører, at: »(Laurids), angives at have været gift med en Jomfru af en ellers ukjendt Adelslægt Skorre, hvilken der tillægges samme Vaaben som den norske Slægt Skanke«. Magda Måneskjöld anfører⁵⁰ at det var Laurids' fader, Laurens Stensson Gren (våben med spids), som var gift med jomfru Skanke. Laurens Stensson Gren var broder til den svenske rigsråd Magnus Stensson Gren til Tidö og Grensholm.

Gift med:

Birgitta Magnusdotter Gren. Datter af Magnus Stensson Gren. Hun var således sin mands kusine.

42-43 *Anders Olsson (Darre)*⁵¹ til Rävlanda. Væbner. Nævnes 1501–28.⁵² Købte 1517 gården Braaland.⁵³

Gift med:

*NN. Olafsdatter Krabbe.*⁵⁴ Datter af væbneren Olaf Krabbe, som nævnes i slutningen af 1400-tallet.

Tiptipoldeforældre

44-45 *Niels Andersen (Baden/Jernskjæg).*⁵⁵ 1464 borgmester i Helsingør. Søn af Anders Nielsen, borgmester i København 1461–77, som omtales i 1442. Magda Måneskjöld anfører, at Anders Nielsen var søn af Niels

Pedersen Jernskjæg til Ellinge og Birkholt (Sjælland),⁵⁶ som skal have været gift med en Baden.

Gift med:

NN. Krabbe. Våbenanetavlen anfører at hun tilhørte slægten Krabbe, men hun er ikke bevidnet i den genealogiske litteratur om denne slægt.

46-47 *Axel Hasel (Hassel) eller Bang(?)*. Kendes fra Danmarks Adels Årbog 1894, s. 155, hvor det hedder: »Fru Bodil Axelsdatter (ane 23) (skal) ifølge nogle Ahnetavler have været af en ellers ubekjendt Slægt Hasel«. ⁵⁷ (Våben med tre hasselblade). Magda Måneskjöld kalder ham Axel Bang til Skottorp.⁵⁸

Gift med:

NN. Knob. Hun kendes kun fra våbenanetavlen.

48-49 *Niels Gundesen Munk* i Halkjær (Aars h.). Nævnes 1458. 1482 sammen med Malte Munk nærværende på Viborg Landsting. Deltog 1496 med sin hustru i julelaget på Aagaard. † før 1507.

Gift med:

*Birgitte Ottesdatter (Bøistrup) til Hungstrup.*⁵⁹ Overlod 1503 Mariager kloster alle de panter hun havde taget i arv fra sin broder Oluf Friis. Boede 1507 som enke på Gjessinggaard (Nørhald h.). Datter af Otte Nielsen Bøistrup af Ingsgaard og Mette Lykke, som i et senere ægteskab blev moder til Oluf Friis.

Tiptipoldeforældre

50-51 *Jesper Eriksen Lunov (Rød)*. Købte 1465 en gård i Hjelmager (Ø. Lisbjerg h.). Siges at være druknet 1498 i Sverige sammen med sin svoger Niels Jensen Munk, kaldet Munk Jensen til Visborg.

Gift med:

*Maren (Marine) Jensdatter Munk.*⁶⁰ Datter af Jens Madsen Munk til Visborg, Kollerup, Ruggaard og Havnø og Anne Jensdatter (Bagge eller Seefeld). Levede 1501. Gift 1° med Jens Pedersen (Vognsen) til Boller.⁶¹

52-53 *Tyge Jensen (Seefeld)* til Dalsgaard. Søn af Jes Thomesen af Dalsgaard og Christine Mikkelsdatter (Tornekrannds). Nævnes 1472. 1488 biskopelig foged i Aakjær. † 1511.

Gift med:

*Bodil Splidsdatter Fasti.*⁶² Datter af Jørgen Splid Fasti til Mindstrup (Nørvang h.) og Møltrup (Ulvborg h.) og Barbara Jensdatter Juel. Var ugift 1459. Levede endnu 1510.

54-55 *Anders Jachimsen (Jacobsen) (Bjørn)* til Voergaard (Hellum h.). Søn af Jachim Bjørnsen, som 4. dec. 1467 omtales som nylig død, og Marg-

rethe Andersdatter Hvide. Nævnes 1449. 1460 ridder. Beseglede 1487 hyldningen i Lund. † 1490.

Gift med:

Anne Lauridsdatter (Mus/Muus) til Stenalt (Rudsø h.),⁶³ (våben med møllehjul). Datter af Laurens Mus til Stenalt (levede 1437), som var gift 1° med Gertrud Jensdatter Løvenbalk, 2° med Mette Nielsdatter Rosenkrantz.

Tiptipoldeforældre

56-57 *Laurids Vognsen*. Danmarks Adels Årbog 1936, (Vognsen af Stenshe-
de), lader på s. 94 Laurids Vognsen være stamfader til en slægtsgren,
som i midten af 1500-tallet »gik til Norge«. Sammesteds anføres, at
Laurids Vognsen (ane 56) muligvis er identisk med den Lasse Gods-
kesen Vognsen som genfindes på s. 97 i samme stamtavle, gift med
Dorte Bildt, datter af Torlof Bildt og Anne Mouridsdatter Bende-
rup.⁶⁴ Våbenanetavlen og Thiset medtager slægterne Bildt og Bende-
rup blandt anerne.

Såfremt identiteten mellem Laurids Vognsen og Lasse Godskesen
Vognsen skal opretholdes, må han derfor have været gift to gange.

Gift med:

NN. Vognsdatter Benderup. I den ovenfor omtalte stamtavle anføres på
s. 105, at Laurids Vognsen var gift med »en søster« til Povl Vognsen
(Benderup) til Støtrup,⁶⁵ men hun er ikke bevidnet i den genealogi-
ske litteratur om denne slægt.

58-59 *Ukendte*.

60-61 = 8-9.

62-63 = 10-11.

Noter:

Forkortelser (anvendt i noterne):

RA	Rigsarkivet i København.
DAÅ	Danmarks Adels Aarbog.
PHT	Personhistorisk Tidsskrift, Kbh.
NST	Norsk Slektshistorisk Tidsskrift, Oslo.
NBL	Norsk Biografisk Leksikon 1936.
PT	Personhistorisk Tidsskrift, utgiven av personhistoriska samfundet.
SoH	Släkt och Hävd, tidskrift utgiven av genealogiska föreningen, (Riksförening for släktforskning).
VGP	Västsvensk Genealogi och Personhistorie, (tidsskrift).
CAT	Carl A. Tiseliuss »Bohusläns gamla adliga gods och sätesgårdar«, Göteborg 1925.
CAT I-II	Carl A. Tiseliuss »Bohusläns märkligare gårdar«, I-II, Göteborg 1926-27.
MM	Magda Måneskjöld: »Våra vikingaförfäder – släktshistoriskt verk från Tjörn«, Göte- borg 1959.

Anrep G. Anrep: Svenska Adelns Ättartaflor.
 Elgenstierna G. Elgenstierna: Den introducerade svenska Adelns Ättartavlor.

1. RA, Håndskriftsamlingen I, Terkel Klevenfeldt, pk. 32.
2. RA, Håndskriftsamlingen I, Anders Thiset, pk. 11.
3. DAÅ 1905 (Munk med vinranke) s. 293–317.
4. DAÅ 1906 (rettelser/tilføjelser: Maaneskiold) s. 507.
5. DAÅ 1884 (Baden) s. 43, 44 – NST bd. 28 s. 292 (Iver Jenssøn) og bd. 1 s. 134 (Peder Iverssøn) – NBL bd. 6 s. 551 (Iver Jenssøn).
6. Anrep (Månesköld af Norrige, s. 940) og Elgenstierna (Månesköld af Norge, s. 327) kalder Bodil Greens moder Bengta/Bente (ane 11): »Jernskieg till Skottnäs«. I Iver Dyres ligprædiken fra 1664, der indeholder hans anetavle, kaldes hun også »Jernskieg«, men hendes våben er slægten Badens.
7. SoH 1985 nr. 1 s. 266.
8. RA, Håndskriftsamlingen XIII, Genealogisk-Heraldisk Selskab, Specialia M.1, Maaneskiold.
9. PHT, I.rk. bd. 2 s. 47–48.
10. PT, 38. årg. 1937 (udg. 1938), s. 128–29. Folke Wernstedt korrigerer Anrep og Elgenstierna, og skriver, at Henrik Pedersen og hans børn var: »genom börden naturaliserade« og *ikke* »introducerade«.
11. Elgenstierna, (Månesköld af Norge) s. 327.
12. DAÅ 1885 (Bagge af Holmegaard) s. 27 kalder ham også oberst.
13. CAT s. 24, 95.
14. DAÅ 1885 (Bagge af Holmegaard) s. 27.
15. MM s. 205.
16. DAÅ 1905 (Munk med vinranke) s. 306.
17. I DAÅ 1903 (Maaneskiold) er Peder Knudsens efterkommere kun ufuldstændigt, og delvis fejlagtigt, angivet. En søn, Romel, hvis navn måske kan kaste lys over problemet Romel/Haar, nævnes således ikke.
18. MM s. 172, 201.
19. DAÅ 1894 (Green af Sundsby) s. 155.
20. DAÅ 1889 (Brun af Kongstedlund) s. 114.
21. DAÅ 1936 (Vognsen af Stenshede) s. 106.
22. RA, Håndskriftsamlingen XIV, L.30, Segltegninger M., Thiset, Anders.
23. DAÅ 1884 (Baden) s. 43, hvor hun kaldes Berte, og DAÅ 1894 (Green) s. 154, hvor hun kaldes Birgitte.
24. DAÅ 1914 (Seefeld) s. 455.
25. DAÅ 1891 (Dyre) s. 151.
26. DAÅ 1905 (Munk med vinranke) s. 306, anfører at Laurids Jørgensen Vognsens datter Kirsten (ane 7) sælger sin efter faderen tilfaldne part i godset Ulsted til stedfaderen Hans Dyre i 1630. DAÅ 1902 (Leve) s. 248 anfører Laurids Jørgensen som død i 1629.
27. Et nærmere studium af generationsskifterne mellem anerne 3, 7 og 15 afslører et genealogisk problem, der endnu ikke har fundet en tilfredsstillende løsning. Det vides med sikkerhed, at Laurids Pedersen Maaneskiold (ane 2) og Else Nielsdatter Munk (ane 3) fik en datter Bodil (søster til tavlens proband) i 1625. Antager man at Bodil var ægteparrets førstefødte, kan Else Nielsdatter Munk senest være født omkring 1608. En brud på sytten år var ikke usædvanlig på den tid. Hvis vi lader historien gentage sig, kan Elses moder Kirsten Lauridsdatter Vognsen (ane 7) senest være født omkring 1590.
 Her melder vanskelighederne sig. Anne Pedersdatter Maaneskiold (ane 15) indgik nemlig, jvf. note 29, ægteskab 1. gang i 1592, og 1. ægtemand, jvf. note 30, døde før 1607.
 Kirsten Lauridsdatter Vognsen var imidlertid datter af Anne Pedersdatter Maaneskiolds 2. ægtemand, Laurids Jørgensen Vognsen (ane 14). Det anføres, jvf. note 26, at Kirsten: »1630 solgte sin efter sin Fader Laurids Jørgensen (Vognsen) tilfaldne Part i Ulsted Gods til sin Stiffader Hans Dyre« (Anne Pedersdatter Maaneskiolds 3. ægtemand).
 Den eneste plausible forklaring synes at være at Laurids Jørgensen Vognsen, fordi han var barnets biologiske fader, »legitimerede« frugten af sin og Anne Pedersdatter Maaneskiolds ungdomssynd ved ægteskabs indgåelse.

28. Se note 25.
 29. CAT s. 123.
 30. Se note 21.
 31. Se note 25.
 32. Se note 25.
 33. PHT, 7. rk. bd. 4 s. 177 og VGP 1971 s. 129.
 34. Se note 9.
 35. J. Chr. Berg: »Samlinger til det norske folks sprog og historie« 1883, bd. 1 s. 378 og bd. 6 s. 254 – NST (1931/32) bd. 3 s. 258.
 36. DAÅ 1903 (Lystrup/Tordenstjerne) s. 280 – NST bd. 21 s. 60 og bd. 22 s. 220.
 37. RA, Håndskriftsamlingen I, Terkel Klevenfeldt, pk. 9.
 38. Se note 7.
 39. VGP 1971 s. 130 og SoH 1985 nr. 1 s. 266.
 40. NST bd. 7 s. 21.
 41. DAÅ 1903 (Lunov/Rød) s. 257.
 42. DAÅ 1887 (Bjørn) s. 91.
 43. Først fra nyere tid kendes en kongelig person med navnet »Måneskjöld«, som også førte våbnet. Erik XIV af Sverige tildelte nemlig 1568 sin dronning, Karin Månsdotter, et »våben med månen« og gav hende navnet »Måneskjöld«. P T 1903/04 s. 21–24.
 44. Se note 37.
 45. MM s. 92 anfører (uden kildeangivelse), at Jens Ribbing var søn af Peder Arvids-son Ribbing, som også kendes af Elgenstierna: »Ribbing nr. 15 – tab. 1 s. 288«, men sønnen Jens optræder ikke hos Elgenstierna.
 46. Se note 2.
 47. VGP 1971 s. 131.
 48. VGP 1971 s. 130 – SoH 1985 nr. 1 s. 266 – Svenskt Biografiskt Lexicon 1975–77 bd. 21 s. 612.
 49. VGP 1971 s. 130 og SoH 1985 nr. 1 s. 266.
 50. MM s. 170.
 51. NST bd. 6 s. 281 og bd. 7 s. 21, 23.
 52. CAT-II s. 94.
 53. Se note 51.
 54. VGP 1971 s. 129.
 55. MM s. 75.
 56. DAÅ 1899 (Jernskjæg) s. 185.
 57. DAÅ 1894 (Green af Sundsby) s. 155 og DAÅ 1884 (Baden) s. 42.
 58. MM s. 76.
 59. DAÅ 1890 (Bøistrup) s. 148.
 60. DAÅ 1905 (Munk med vinranke) s. 302.
 61. DAÅ 1936 (Vognsen af Stenshede) s. 105.
 62. DAÅ 1892 (Fasti) s. 133.
 63. DAÅ 1905 (Mus) s. 331.
 64. DAÅ 1887 (Bildt) s. 77.
 65. DAÅ 1888 (Benderup) s. 43.

Christian 4. og Rasmus Thestrup Konge og købmand – to skæbner set i et genealogisk perspektiv

Af
Knud Prange

Christian 4.-jubilæet

1988 var et jubilæumsår. Udstillinger, foredrag, bøger og artikler samt udsendelser i radio og TV har fortalt om den store »faderskikkelse« i vor historie: Christian 4. Man sagde tidligere, at der i hvert fald var to årstal som enhver dansker kender: 1588 og 1648 – Christian 4.'s regeringstid. Sådan er det måske ikke længere, men hvis årstallene skulle være gledet ud af vores bevidsthed, så har vi i hvert fald nu fået genopfrisket det første, takket være de mange arrangementer i forbindelse med 400-års jubilæet for Christians tronbestigelse.

Der er næppe tvivl om at Christian 4. er den danske konge der står stærkest i vores bevidsthed, og det er der mange gode grunde til. Allerede for et par generationer siden skrev Axel Henriques en vise om den oldenborgske kongerække, og det hedder her:

Christian den Fjerde vil altid mindes
evigt dit navn skal findes
på program til Elverhøj.

Det er selvfølgelig i sig selv rigtigt, men visen træffer nok en dybere sandhed. Elverhøj er blevet et folkekært klenodie lige fra ouverturens kongesang over børnemenuetten og de forbyttede børn, til elverkongen og alskens sagn og mystik. Midt i denne gevaldige historie skrider så Christian 4. ind på scenen, bred og mægtig, med stok og fjerprydet hat. Han udfordrer de underjordiske magter ved at overskride Tryggevælde å – vel er dette ikke Rubicon, og vel er jeg ikke Cæsar . . . Han er streng, men alligevel folkelig, han gennemskuer bedraget, løser underfundigt problemerne og erklærer til sidst at man trygt kan klage sin nød og frembære sine ønsker for kongen:

»Således var det stedse skik i Danmark,
jeg ser i ånden: Sådan skal det blive!«

Altsammen typisk dansk – eller i hvert fald sådan som vi gerne vil opfatte det typisk danske.

Elverhøjs myndigt retfærdige konge er imidlertid ikke det eneste billede der melder sig i vores bevidsthed. Kongesangen er nævnt – vi ved jo alle at kong Christian stod ved højen mast, det var hans væрге der hamrede så Gothens hjelm og hjerne brast, ja ingen kunne stå sig mod Danmarks Christian i kamp. Vi har lykkeligt glemt at Gothen er vort broderfolk, svenskerne, og vi har aldeles fortrængt at det var Christian der ikke stod sig i kampen. Sangen illustreres af Marstrands kendte billede af kongen om bord på Trefoldigheden i slaget ved Kolberger Heide. Christian er blevet såret i øjet – vi kan stadig se hans blodplettede krave og lommetørklæde på Rosenborg – men han rejser sig og fortsætter kampen. Altså dansk ukuelighed og mod.

Det er imidlertid ikke blot disse forestillinger, der har givet Christian 4. en solid plads i vore hjerter. Vi kan jo stadig se resultater af hans aktivitet. Han grundlagde hele byer, som han lidt ubeskedent opkaldte efter sig selv: Kristiania, Kristiansstad, Christianshavn; og han opførte folkekære bygningsværker som Nyboder, Børsen med det forunderlige dragespir, Rundetårn – indvendig med sneglegang og udvendig med rebus, Frederiksborg og Rosenborg. Navnlig Rosenborg taler til fantasi og nationalfølelse. Navnet er poetisk, bygningen og dens tårne er som et eventyrslot, og her kan vi se de mange bevarede minder om kongen og hans slægt – ikke mindst den prægtige krone. Og selv om vi måske husker at Christian en overgang måtte pantsætte kronen til købmænd i Hamburg, så gør det ikke noget. Vi fik den jo tilbage igen, det hele endte godt – det er kort sagt såre dansk. På samme måde føler vi, at trods den hollandsk inspirerede byggestil, er Rosenborg kerne-dansk. Da man i 1914 skulle finde en titel til en dansk prins der giftede sig med en ikke-fyrstelig, så valgte man da heller ikke at gøre ham til greve af Christiansborg eller Frederiksborg. Nej han blev greve af Rosenborg og fik både en rose og en borg i sit våbenskjold.

Til den folkelige opfattelse af Christian hører nok også en vis viden om kongens forhold til vin og til kvinder. Mange har hørt om den dagbog som en af kongens adelsmænd førte, og hvor der efter hvert drikkelag med kongen er sat et eller flere krydser, alt efter hvor høj rusen havde været. Der er også flere andre vidner der beretter om hvordan kongen kunne slå sig løs. En adelsmand, Sivert Grubbe, fortæller om hvordan det gik til da han havde besøg af kongen i sit logi i København. Det endte med at værten ikke kunne byde på flere drikkevarer, hvorefter kongen brugte en tom flaske til at slå alle ruderne ud. Christian må åbenbart stadig have været tørstig, for på vejen hjem til slottet prøvede han at krybe ind gennem vinduet til en anden hofmand, men faldt på hæftet af sin egen kårde og fik et sår over højre øje.

Der rider en konge ...

Den 2. december 1987 bragte dagbladet Politiken denne fornøjelige Bo Bojesen-tegning med følgende kommentar: »Christian den Fjerdes intime liv har fået en så fremtrædende plads i nyere historieskrivning, at det burde give anledning til en monumental markering af 400-året for hans tronbestigelse.«

Næste dag ville han til Kronborg, han nåede dog ikke længere end til Vartov, hvor han overnattede. Jo, det havde været en anstrengende aften.¹

Alt det synes dog ikke at have gjort noget skår i hans popularitet hos eftertidens danskere, og det samme gælder for hans forhold til kvinder – måske tværtimod. En mand der kunne bedåre damerne, sætte mange børn i verden samt sætte dem godt i vej, det var dog et mandfolk! Og så var en af hans mange døtre tilmed den folkekære Leonora Christina, som måtte gå så gruelig meget ondt igennem under sit 22-årige ophold i Blåtårn. Selv faghistorikere har ikke været helt uimodtagelige for kongens specielle udstråling. Erik Arup, der bestemt ikke var nogen stor beundrer af danske konger, slutter således andet bind af sin Danmarkshistorie med at fortælle hvordan kongefamilien flyttede ind på Rosenborg, i hvis kældre der lå tønde på tønde af herlig rhinskvin – den dag i dag det fornemste trakteмент ved den danske konges taffel. Fra sit arbejdsværelse kunne kongen egenhændigt hejse vindebroen op når han ville være uforstyrret, men i det fjerne kunne han for-

nemme larmen fra al den driftige virksomhed i sin store og levende hovedstad. Arup maler ligefrem et helt lille genrebillede: »Kær i samarbejde med gode danske mænd, når de udførte hans vilje, kær i selve arbejdet lige til dets ringeste enkelthed, kær i legemlig anstrengelse, helst krig eller jagt, kær i god mad og rigelig vin, kær i musik og skøn bygningskunst sad kong Christian 4. 1624 på Rosenborg, lykkelig, når nu og da eftermiddagsolen ved familietafet kastede sine stråler over Kirstine Munk og hendes smukke børn.«

Nærlæser man dette citat er det ikke svært at mærke Arups forbehold og at se de egenskaber hos kongen, som kunne give anledning til kritik. Alligevel er Arup – og man fristes til at sige: nationen med ham – blevet fascineret af Christians blodrige og handlingsfyldte renaissancenatur. En sådan konge er nok værd at mindes – og værd at studere for historikerne. Der skete noget i hans 60 år lange regeringstid, og der er rigeligt med kilder, som kan belyse perioden og dens mænd. Ikke mindst de mere end 3.000 breve der er bevaret fra Christians egen hånd. Det er et helt utrolig omfattende materiale som næsten bogstaveligt giver os mulighed for at se kongen over skulderen og følge hans tanker og sindsstemninger. Man siger at ingen er helt for sin kammertjener, og vi kan komme så tæt på kongen at det er svært at forbise både hans negative og hans positive egenskaber. Derfor har historikerne gode muligheder for at tage stilling til hvordan Christian var som menneske og som konge. De mange, mange andre kilder der er bevaret fra denne tid gør det også rimeligt at stille spørgsmålet: hvordan gik det egentlig for Danmark i de 60 år Christian 4. regerede?

Det gik faktisk ikke så godt. Det er ikke helt tilfældigt at Arups skildring af det lykkelige familieliv på Rosenborg er placeret netop i 1624, som man nok med nogen ret kan kalde for det sidste af de gode år. 1625 kastede Christian sig ud i 30-års krigens stormagtsopgør. Kejserkrigen, som den kaldes, blev noget af et vendepunkt, både militært, økonomisk, og for kongen personligt. Kongen blev alvorligt kvæstet under inspektion af en fæstning, han tabte slaget ved Lutter am Barenberg og hele Jylland blev besat og brandskattet af Wallensteins tyske tropper. Dertil kom så at Kirsten Munk i mellemtiden bedrog kongen med en af de udenlandske lejeofficerer – hun blev sendt i forvisning, og kongen erklærede til sidst lige ud, at hendes yngste datter, »den kasserede frøken«, var en horeunge.

Det lykkedes imidlertid at slippe forbløffende heldigt ud af krigen, men landet var skrattet og arret. Det var ikke uden grund at kongen allerede i 1627 talte om »den ruin som nu skinbarligen er for øjnene«. ² Jylland var hærget, finanserne slået i stykker, og der var opstået et alvorligt modsætningsforhold mellem adelen og de øvrige stænder. Dertil kom at troen på

landets militære styrke var rystet, og tilliden til at de gode tider blot kunne blive ved og ved, må have lidt et alvorligt knæk.

De følgende år skulle ikke bidrage til at genoprette denne tillid, for skønt skattetrykket stadig voksede, hjalp det ikke på statsgælden, den blev bestandig større. Det var derfor et svækket land der i 1643 blev kastet ud i en ny krig, Torstensson-fejden. Jylland blev igen besat af fjenden, og trods et par heldige søslag lykkedes det svenskerne at gøre sig til herrer i Østersøen. Det sørgelige resultat blev freden i Brömsebro, hvor Christian måtte afstå Härjedalen, Jämtland, Gotland og Øsel samt pantsætte Halland for 30 år. Det var en alvorlig amputation, og dertil skal så lægges en udbredt forarmelse og en statsgæld, der havde nået hidtil usete højder. Bitterheden og forurettelsen i hele det danske samfund var stor. En 60-årig regeringsperiode der var begyndt strålende var på mange måder slået over i det stik modsatte, forhåbninger var slået fejl, velstand og landområder var gået tabt. Der kan være – og der er faktisk – mange meninger om hvorfor dette skete, og om hvem der må bære ansvar for udviklingen. Det er heller ikke til at afgøre, om udviklingen kunne være blevet en anden, og hvordan skal man i det hele taget stille regnskabet op og afveje plusser og minusser ved Christians indsats? Kulturel blomstring, byanlæg og dejlige bygninger, over for militære nederlag og landafståelser? Men man kan også spørge: hvordan havde vore forfædre – de almindelige danskere – det på Christians 4.'s tid?

Endnu et jubilæum

Den 28. juni 1588 blev der i Nedergård i Testrup, Mårslet sogn, syd for Århus født en bondesøn ved navn Rasmus Pedersen Thestrup. Han kom altså til verden samme år som Christian 4. tiltrådte sin regering, og han døde 8 år senere end monarken, så man kan roligt sige, at hele hans liv og tilværelse på mangfoldige måder har været vævet sammen med landets skæbne under Christian 4.'s regering. Tilfældet vil at det er muligt at komme ganske tæt ind på livet af Rasmus Thestrup, idet han har efterladt sig nogle selvbiografiske optegnelser³ – han kalder det selv en stambog.

Det er ikke tanken at give en detaljeret skildring af Rasmus Thestrups leved. Men på grundlag af stambogen og den store byhistorie, Aarhus gennem Tiderne,⁴ er det muligt at opridse nogle hovedlinjer som knytter kongens og undersåttens skæbner sammen.

Foruden to søstre havde Rasmus hele tre brødre, så forældrene har måske ment at det var praktisk at i hvert fald én af dem forlod landbomiljøet. Moderen havde to brødre der var blevet præster, så tanken om at lade en søn studere, var ikke fjern. 10 år gammel blev Rasmus i hvert fald sat i skole i Århus og var der i tre år indtil byen blev ramt af pest. Det var det store vende-

punkt i hans liv. Forældrene sendte skyndsomst den 14-årige dreng til Lübeck, hvor han gik i skole et halvt års tid. Mens han var der, nåede pesten imidlertid til Nedergård, og i løbet af 1½ måned døde såvel hans forældre som alle hans 5 søskende – foruden 10 andre mennesker på gården.

Hvis det havde været meningen at Rasmus skulle være præst, blev tanken i hvert fald opgivet, men skolekundskaberne kunne jo også anvendes på en anden måde. Rasmus vendte en tid tilbage til Testrup, men kun 17 år gammel flyttede han til Århus og tog borgerskab. Rask gik det, og han var da heller ikke mere end 22 år da han fandt en kone. Hun var endnu yngre, nemlig 17 år gammel, men allerede enke efter et ægteskab, der kun havde varet 11 uger. Det var ved denne tid at Rasmus Thestrup for første – og måske eneste – gang så sin konge, og det kunne nær have kostet ham livet.

Christian 4. drog i 1610 gennem Århus på vej til Viborg, hvor hans ældste søn skulle hyldes. Borgerskabet har åbenbart villet lave festlig larm, og Rasmus Thestrup affyrede en bøsse hvorved han »uforvarende stak ild i to fade krudt«, som forbrændte hans ansigt og hænder. Han kan dog notere at han blev helbredt og var aldeles uden lyde. Og derpå holdt han bryllup.

De følgende år blev på mange måder en frugtbar tid. Den unge brud måtte rede til barsel med jævne mellemrum – hun fik, som der står på epitafiet over dem, ti gange elleve børn. Det vil sige 10 svangerskaber, den ene gang med en tvillingefødsel. Også Rasmus havde nok at se til. Selv om han ikke blev rådmand, kunne byen godt bruge hans evner. Han var for eksempel vinprøver (dvs. den der skulle kontrollere kvalitet og pris på vin), kirkeværge, rodemester i 6½ år, taxerborger, oldermann i kræmmerlavet tre år, korporal over den 8. part af byen i 12 år, kæmner »i en besværlig tid«, overformyndet i 12 år, overkøbmand to gange, overrodemester i to år, og under den fjendtlige besættelse af byen blev han tvunget til at fungere som byfoged små to år.

Alt det forhindrede ham bestemt ikke i at være en virksom købmand. Han købte adskillige gårde og boder i Århus, byggede om eller byggede fra nyt, og han bevarede også jordejendom i Testrup. Han har tillige ejet en gård i landsbyen Hørret, for to af dens agre forærede han til Mårslet kirke. Det er måske ved samme lejlighed han fik lagt gravtræer over forældrenes og sine søskendes grave. Siden fik forældrene et forgyldt epitafium i kirken.

Så kom kejserkrigen i 1625. Navnlige de to sidste år var slemme. Rasmus Thestrup noterede i sin bog, at den 20. september 1627 kom kongens ryttere til byen og plyndrede mange godtfolks huse – og det var ellers landets egne soldater der var tale om. Men værre blev det, for et par uger efter kom kejserens folk, dvs. fjenden, og de blev i noget nær 7 fjerdingår. De holdt sælsomt hus herinde, så det svier til det barn der ligger i vuggen – står der i stambogen. Krigen sidste år var bedrøveligt, men den gode købmand forsømmer

ikke at notere at man kunne komme billigt til både korn og fetalje. For eksempel kostede en oxen kun 1 rigsdaler (mod normalt vel omtrent 20 rigsdaler), og man kunne for en ringe sum købe kobber, tin og messing, »som de umilde mennesker stjal og røvede fra fattige folk«. Til gengæld var der ikke mange penge tilbage, når skatten var betalt. Ved rygtet om at der skulle komme flere regimenter til Jylland erklærede den tyske oberst i Århus: Sker det, dør vi af sult.

Det var med betydelig lettelse at man hørte freden blive udråbt og så de sidste krigsfolk forsvinde den 13. juni 1629. Byen var arret og skrammet. Mange havde mistet ejendele og penge, huse var blevet brændt af og fattigdommen bredte sig. Efter flere års forløb måtte regeringen ligefrem eftergive skatterestancerne for 1630 og 1631.

Byen havde tydeligt lidt et knæk, og det kan også ses på antallet af folk der løste borgerskab. De sidste 5 år før besættelsen var der 40 nye borgere pr. år, de følgende 5 år knap 13. Derefter steg tallet noget, men kun til godt halvdel af niveauet i de gode år.⁵

Rasmus Thestrup synes at være kommet godt igennem krigsperioden. Der er i hvert fald ingen beklagelser i stambogen, som kun nævner at han må genopbygge 5 boder som blev nedbrudt i fjendens tid. Men ellers fortsætter mønsteret fra før krigen. Han får endnu 3 børn, køber kålhøve, ejendomme i Skolegade og på Brobjerg, erhverver – efter trætte og dom – en adelig grund og ejendom som han havde haft pant i, køber andel i en gård i Malling, bygger nye boder og et par gadehuse i Testrup.

Der har afgjort været velstand til huse. Da den 19-årige søn Niels, der tjente hos en borgmester i København, døde i 1637, blev der brugt over 60 daler på hans begravelse. Der blev også ofret meget på et par glædelige begivenheder. Sønnen Oluf var blevet præst i Dalby, og 1642 stod hans bryllup på domhuset i Viborg. Det var »meget prægtigt«, og der var indbudt ikke mindre end 130 adelige. Bruden, Kirstine, var datter af livlæge Matthias Moth, og derved kom Rasmus Thestrup – dog først efter sin død – i et slags »svogerskab« til Christian 4. Kirstine blev nemlig faster til Christian 5.'s elskerinde, Sophie Amalie Moth.

Året efter holdt Rasmus Thestrup bryllup for sin datter Mette, der ægtede Jens Sørensen Winther. 29. oktober stod deres bryllup på byens rådhus – »et prægtigt bryllup«. Derefter var der ingen fester på rådhuset i tre år – i december udbrød nemlig Torstenssonsfejden.

»I dette nye års begyndelse høres mange bedrøvelige og onde tidender formedelst svenskens krigsarmada« skriver Rasmus Thestrup. Byen skulle stille 100 soldater, og Rasmus måtte alene stille 1 soldat »med al sin gevær og besoldning«. Det hjalp dog intet, og allerede 16. januar blev Århus besat af fjenden.

Rasmus Thestrup fik indkvarteret en ritmester med 27 personer og 31 heste. Selv om stambogen noterer at ritmesteren var »af adel«, så var det en beskeden trøst. »Han holdt så hus med mig at jeg næppelig forvinder det her i verden«. Besøget – og krigen – kostede ham næsten 4.000 daler.

Denne gang var følgerne af kongens udenrigspolitik særdeles smertelige. Man måtte opgive at inddrive skatterestancerne for 1643–44, og endnu 7 år efter krigen måtte kærneren gang på gang notere: »er intet at bekomme«, ud for skatteydernes navne. De sidste 5 år før krigen var antallet af nye borgere kommet op på 24 pr. år – gennemsnittet for de næste 5 år er godt 11 nye borgere.⁵

»Nu måtte jeg fattige mand på det ny igen til at opbygge det som de umilde mennesker for mig havde nedrevet og ganske fordærvet« skriver den 57-årige Rasmus Thestrup. Men han tog ufortrødent fat. Han genopførte gårde og ejendomme samt boder mange steder i byen, genopbyggede et gadehus og anskaffede sig parter i en række bondegårde, hvor han før havde haft pant. Han synes både at kunne investere og spare. Det sidste fornemmer man i forbindelse med at Rasmus Thestrup på byens vegne var sendt til herredag i København. Det varer 7 uger ÷ 1 dag, hvorpå der i stambogen er tilføjet: »Kostede vel penge«.

Som god handelsmand glæder han sig når »den gode Gud har ladet vokse en stor velsignelse af jorden« – både korn, nødder og hør. Og 1654 skriver han ligefrem at dette år var så god en tid »som tilforn havde været en hård og ond tid i mange år«. Priserne var meget lave, undtagen på ved, kul og tømmer. Hertil bemærker den gamle købmand – måske lidt overraskende – »og særlig var det dyrt for håndværksfolk, tjenestefolk og dem som gik for dagløn«. I byhistorien får han det skudsmål, at han var from, redelig, meget agtet og dygtig, samt at han undertiden synes at have taget andre end blot rent forretningsmæssige hensyn.⁶

På stambogens sidste sider gør den 66-årige mand sit regnebrædt op. Han siger, at der er to ting som han siden sin ungdom har haft stor lyst til og altid har eftertraktet, nemlig bøger og ejendom. »Og det har den gode Gud rigeligt og rundeligt begavet og velsignet mig med«. Foruden gamle dokumenter, antikviteter og almanakker for 85 år, har han haft mere end 500 indbundne bøger. Det var et betragteligt antal. En gennemgang af skifteprotokollen for Århus 1678–1701 viser 406 skifter med opregning af bøger i de 110. Bogbestanden var i gennemsnit 15 stk. pr. bo, og den største samling var på 150 bøger.⁷

Hans »samling« af ejendomme var også betydelig. Han nævner selv »over 70 iidsteder og våninger, små og store, både her i byen og på landet«. Han kan derfor afslutte sine optegnelser med en oprigtig tak til Gud – fulgt af en

eftertænksom bemærkning om, at hvorledes hans børn og efterkommere vil omgås med disse ting efter hans død, det giver tiden.

To vidt forskellige familier

Christian 4.'s nærmeste aner skal, foruden i Danmark søges i Mecklenburg og Sachsen-Lauenburg, hans fastre var gift i Sachsen og Braunschweig-Lüneburg og søstrene fandt ægtefæller i Sachsen, Holsten-Gottorp og England. Hans dronning kom fra Brandenburg og svigerinden var gift i Würtemberg. Som man kunne vente var kongen solidt forankret i et fyrsteligt miljø, og dermed fulgte at slægtsforbindelserne gik til udlandet, og i helt overvejende grad til Tyskland.

Gennem ægteskabet med Kirsten Munk knyttede kongen nogle helt andre forbindelser, nemlig til den danske højadel. Det skulle føre til mange politiske vanskeligheder, ikke mindst da kongens og fru Kirstens døtre giftede sig med danske adelsmænd, det såkaldte svigersønnernes parti. Før og efter sine ægteskaber havde Christian flere elskerinder og et antal børn. Hvor mange elskerinder og hvor mange børn er formentlig endnu ikke afklaret – jeg kan her henvise til et endnu utrykt manuskript af Nils Fredrik Beerståhl: Christian 4. som make och far, som forhåbentlig publiceres i dette tidsskrift. Der var vel tale om ca. en snes børn i alt, som kongen fulgte med interesse – en interesse der var lidt afhængig af, om de var født i eller uden for ægteskab.

Man kan til gengæld spørge om hvor megen glæde kongen i det lange løb fik af sine børn. Leonora Christina stod ham givetvis nærmest, men ulykkeligvis kunne han til sidst ikke døje at se hendes mand, Corfitz Ulfeldt. Han synes til gengæld at have konspireret med pavestolen for eventuelt at få placeret sin egen søn på den danske trone. Leonora Christina plagede ofte sin far med angreb på Vibeke Kruse (den sidste af elskerinderne) og hendes børn og med angreb på svogrene Christian Pentz og Hannibal Sehested – det satans kvindemenneske sagde Sehested om hende. De to svogre havde det ikke selv for godt med deres koner. Pentz' kone var ustyrlig og misundelig, hun forbitrede mandens liv, og Sehesteds kone var bitter og hadefuld. Søsteren Elisabeth lå i stadig strid med sine søstre og med sin egen mand, den plumpe, ubegavede og udskejende Hans Lindenov. Han erklærede ligeud: Jeg er blevet gift i en fandens måde. Hedevig var heller ikke noget blidt gemyt. Hun kaldte sin mand, Ebbe Ulfeldt for »et forbandet creatur«, og han var da også både brutal og hensynsløs. Den enlige bror i denne stridbare flok, Valdemar Christian, er blevet karakteriseret som udygtig og grov.⁸

Kongens børneflokk med Kirsten Munk havde også et skævt forhold til flere af deres halvsøskende, så der var ikke megen glæde at hente i den nær-

meste familie for den aldrende konge. Hans sidste år var fyldt af bitterhed og mistro, og et halvt år før sin egen død mistede han tilmed sin ældste søn, den »udvalgte« prins. Forholdet mellem dem havde bestemt ikke altid været godt, og sønnen var blevet kaldt en karikatur af sin far, men det var dog *tronfølgeren* der døde.

Rasmus Thestrups liv har i bølgebevægelser afspejlet Christian 4.'s udenrigspolitik og landets skæbne, og begge dele kan han nok have haft sin mening om. Den kommer dog ikke frem i stambogen, måske fordi han ikke synes det tilkom ham at bedømme eller kritisere sin »nådige herre«. Der er da også en enorm social afstand mellem de to mænd og selvfølgelig også mellem deres slægtsforbindelser.

Rasmus Thestrup indleder sin stambog med at opregne sin herkomst: forældre, bedsteforældre og en del af oldeforældrene – »alle Gud ske lov ærlige og ægte forældre«. Der var tale om bondeslægter fra egnen vest og syd for Århus, og den fædrene slægt stammede fra Kannegård. Det var en lille væbnergård som havde mistet sine adelsrettigheder, fordi man ikke havde kunnet opfylde sin ledingspligt.

På faderens side synes der ikke at have været slægtninge tilbage efter pesten i 1603, til gengæld var moderens familie så meget des større. Hun havde nemlig 7 søskende. Det var et solidt bondemiljø, to af dem var sandemænd og en tredje var gift med en sandemand, men som nævnt, var der også to af dem der blev præster og en tredje blev gift med en præst. Den ene af disse sønner var den Niels Fog der blev stamfar til adskillige snese præster, bl.a. i slægterne Fog, Gad, Assens, Harlev og Bøgh.⁹

Morbrødrene og mostrene var frugtbare folk, så på mødrene side havde Rasmus Thestrup hele 40 fætre og kusiner. Det er måske typisk for denne kreds af fremtrædende og formentlig velstående bønder fra 1500-tallets slutning og begyndelsen af 1600-tallet, at en del søgte en ny levevej, enten som præster eller som købmænd i byen. Der var opbrud i miljøet, og skolegang kunne være vejen bort eller måske vejen frem.

Rasmus Thestrup havde selv oplevet hvilken betydning det fik for ham, at han var sat i skole, så han gjorde hvad han kunne for at hans børn skulle få en uddannelse. De kom alle i dansk skole, som regel når de var 5–6 år gamle, Oluf dog allerede da han var 3½ år. Derefter kom sønnerne i latinsk skole – også Niels der åbenbart skulle have gået handelsvejen. Fire andre sønner fortsatte på universitetet og blev teologer. Smertensbarnet har tilsyneladende været Vilhelm (Villum). Trods 10 år i latinskolen ville det ikke rigtig blive til noget, og faderen noterer at han »må derfor takke sin egen ulydighed, om han det fortryder, når han bliver gammel«. Derpå fik han en handelsuddannelse, i Norge, Amsterdam og på Christianshavn; han endte som købmand i Århus.

Også pigerne skulle have uddannelse. For eksempel blev Ingeborg som 5-årig sat i skole, hvor hun i 6 år lærte at læse, skrive og regne. Derefter kom hun til en sømmekvinde for at sy og kniple, og her var hun endnu 2 år senere da hun døde af mæslinger. Den eneste datter der nåede voxenalder, blev gift med en velstående købmand i byen.

Christian 4. gjorde meget for at placere sine børn og svigerbørn på fyrstetroner, i rigsembeder eller på lensmandsposter, men han synes at have haft ringe glæde heraf. I modsætning hertil forekommer Rasmus Thestrups familieliv anderledes harmonisk. Han kunne give børnene en solid økonomisk baggrund og en uddannelse, og det kunne måske i det lange løb føre til en del. Som vi skal se, kom mange af Christian 4.'s efterkommere til at sidde på en række europæiske troner. Det kom Rasmus Thestrups ikke til, men han fik dog grundlagt et dynasti i det små, i Århus.

Selv om Rasmus Thestrup spillede en betydelig rolle i byens styre, blev han aldrig rådmand eller borgmester, det blev til gengæld hans efterkommere (se tavle 1). Det begyndte med svigersønnen Jens Winther der blev rådmand i 1650, hvad der sikkert har glæde Rasmus Thestrup, og det kulminerede i den følgende generation. Jens Winthers søn Hans giftede sig med en borgmesterdatter, han blev selv rådmand og siden byens borgmester i 23 år. Begge hans søstre giftede sig med rådmænd, det samme gjorde 3 kusiner, og den enes mand endte tillige som borgmester. Hans Winthers datter blev også gift med en borgmester, men det var i Randers. Til gengæld var nevøen Peder Laasby parat til at overtage borgmesterposten i Århus, og hans søn fulgte ham som eligeret borger. I mellemtiden var en anden gren af slægten rykket frem med en rådmand og endnu en eligeret borger.¹⁰

Længere har jeg ikke fulgt slægtens placering i det århusianske bystyre, men det kan da tilføjes at Carl Holst-Knudsen, der var medlem af byrådet 1925–33, var gift med en Thestrup-ætling.

Europas oldefar

Christian 4. gjorde flere forsøg på at placere børn på et par europæiske troner, dog med ringe held. Sønnen Ulrik blev fyrstebiskop i Schwerin, men han døde barnløs, og forsøget på at få Valdemar Christian gift med czarens datter mislykkedes totalt. Derfor ville det nok have både undret og glædet kongen hvis han havde kunnet se hvordan det skulle gå i de følgende generationer. Det er med rette man kalder Christian 9. for Europas svigerfar, men man kan med endnu større ret kalde Christian 4. for Europas oldefar (se tavle 2).

Allerede kongens oldebørn sad – foruden på den danske trone – som kur-

fyrste af Sachsen, konge af Polen, hertug af Holsten-Gottorp og konge af Sverige. I den følgende generation besatte efterslægten den russiske trone, to generationer senere den franske og den spanske, og i 7. led blev en efterkommer kejser af Østrig.

Siden blev andre, konger af Sachsen og Portugal, kejsere af Mexico, Brasilien og Tyskland. I 1945 var efterkommerne konger af Italien, Bulgarien, Grækenland, Rumænien og Jugoslavien, og endnu i dag er monarkerne i Danmark, Norge, Sverige, England, Holland, Belgien, Luxemburg, Liechtenstein og Spanien alle ætlinge af Christian 4.¹¹

Selv om en del af tronerne er gået tabt i tidens løb, må man dog sige at »slægten« har klaret sig ganske godt. Flere af monarkerne har nu haft deres problemer. Det begyndte at gå galt i 5. generation hvor både Peter 3. af Rusland og Gustav 3. af Sverige blev myrdet, og i næste generation blev Gustav 4. Adolf af Sverige afsat, Paul 1. af Rusland myrdet og Ludvig 16. af Frankrig henrettet. I 1988 fejrede vi Christian 4.-jubilæet, og nu året efter fejrer man i Frankrig jubilæum for den revolution, der kappede hovedet af Christians oldebarns oldebarn. Det siger måske lidt om forskellige udviklinger i landene.

Man kunne få det indtryk at Christian 4.'s efterkommere fortrinsvis skal søges i de europæiske fyrstehuse, men det er såre langt fra at være tilfældet. Hans børn med Kirsten Munk giftede sig ind i danske adelsslægter, og det samme gjorde efterkommerne af hans barnebarn Ulrik Frederik Gyldenløve (Frederik 3.'s søn) og oldebarn Christian Gyldenløve (Christian 5.'s søn). På den måde nedstammer en mængde adelige fra ham, for eksempel i slægterne Rømeling, Lüttichau, Basse-Fønss og Beck-Friis samt i greveslægterne Danneskiold-Samsøe, Danneskiold-Laurviggen, Holck, Schulin, Wedell og Ahlefeldt – for blot at nævne nogle få af dem. En af disse adelige linjer fører i øvrigt videre til de seneste generationer af hertugerne af Augustenborg og dermed til Augusta Victoria, der var gift med kejser Wilhelm 2. af Tyskland.

Søger man at følge disse linjer frem i tiden, vil man i 1800-årene og især i dette århundrede se at en væsentlig, og stadig stigende, andel af døtrene i adelsslægterne gifter sig med ikke-adelige. Den genealogiske litteratur slår slet ikke til, hvis man vil undersøge hvor mange nulevende danskere i slægter med ganske almindelige navne, der nedstammer fra Christian 4. Der vil formentlig blive tale om et fire-cifret antal. Af mere kendte personer kan for eksempel nævnes skuespillerne Emil, Adam og Johannes Poulsen, folketingsmedlemmet Marie Antoinette v. Lowsow (hvis søn er gift med en datter af statsminister Poul Schlütter), forfatteren Peter Tutein, Lisbet Palme (gift med den svenske statsminister Olof Palme), udenrigsminister Gustav Rasmussen og TV-produceren Jørgen (de) Mylius.

Det er næppe for meget at sige at Christian 4.'s efterslægt i dag kan findes i meget brede kredse af samfundet. Nogle af grenene hører hjemme i samfundets top, andre har formentlig ikke den fjerneste anelse om at de nedstammer fra den folkekære monark.

Rasmus Thestrups ætlinge¹²

På denne baggrund er det interessant at spørge: Hvordan gik det så med undersåttens efterkommere? Vi har set at Rasmus Thestrup forlod den (selvejer)bondestand han kom fra, og at hans børn og svigerbørn slog rod i købmandsmiljøet og gejstligheden, sønnesønnen Frands blev endda biskop (se tavle 3). I den følgende generation vendte flere dog tilbage til landbruget, men nu som godsejere. Oldedatteren Mette giftede sig til Vestervig Kloster og blev stammoder for adelsslægten Molderup (de Molderup), og hendes to næstsøskendebørn, fætrene Frantz og Mathias erhvervede også godser. Den sidste blev adlet i 1749. Socialt kan man sige at slægten kulminerede med Mathias's brorsøn den lærde jurist, generalprokurør og statsminister Henrik Stampe. Han blev også adlet, og takket være det stamhus han oprettede, blev hans brorsøn Holger udnævnt til baron af Stampe.

Gennem disse tre adelsslægter kan der findes Thestrup-ætlinge i en række andre adelsslægter, men tavlen viser at der ikke mindst blandt de borgerlige efterkommere optræder en række kendte mennesker. Blandt de mange personer der ikke er plads til på tavlen kan nævnes kunstnere som Axel Salto, Ernesto Dalgas og Nina van Pallandt, kartografen Jacob Høeg Hagen, brygger Gunnar Harboe i Skælskør, historikerne Povl Engelstoft og C. P. O. Christiansen og pressefolkene Peter de Hemmer Gudme og Nicolai Blædel.

Som man kan se er det vidt forskellige områder af samfundet, hvor efterslægten har gjort sig gældende, fra kunstnere til militære, fra neger-slaveriets ophæver til en nobelpristager. Det er også værd at lægge mærke til at navnene ikke stammer fra én gren af slægten alene. Når dertil kommer at efterslægten selvfølgelig også omfatter et meget betydeligt antal mennesker der ikke er alment kendte, fristes man til at drage den slutning, at Rasmus Thestrups efterslægt er talrig som himlens stjerner, og at den – i lighed med Christian 4.'s efterslægt – har gennemsyret en god part af det danske samfund.

Indtrykket forstærkes unægtelig når man ser på hvor mange efterkommere man kan finde inden for en enkelt erhvervsgruppe: historikerne. Alle redede på tavle 3 og ovenfor er nævnt 6 historikere, og dertil kan føjes i hvert fald følgende nulevende historikere: arkivfolkene Anne Riising, Jørgen Fink, Hans H. Worsøe, professorerne Vagn Skovgaard-Petersen og Jens

Engberg, museumsdirektør Mogens Bencard, rigsbibliotekar Morten Laurssen-Vig og universitetsfolkene Inge Skovgaard-Petersen og Knud Prange. Man vil næppe kunne hævde at der gennem henvend 400 år har holdt sig et specielt anlæg for historie i en lang række grene af slægten. De mange eksempler på historikere skyldes formentlig at det er dem jeg kender og derfor har fået øje på i mængden af Thestrup-efterkommere. En teolog, kunstner eller officer havde nok fæstnet sig ved andre navne, og det siger formentlig noget om hvor talrig efterslægten er.

Stærke aner?

Slægtsforskere taler undertiden om »stærke aner«, dvs. personer der skulle have haft en særlig talstærk efterslægt. Man kan ikke på forhånd afvise, at der kan have levet mennesker der fysisk-psykisk har været så godt udrustet at deres efterslægt har haft specielt gode betingelser for at overleve i stort tal. Teorien er aldrig undersøgt, og det er et spørgsmål om den vil kunne holde.

Lidt arbejde med en lommeregner viser, at det måske ikke er nødvendigt at forestille sig stærke aner. Hvis et land skal opretholde sit folketal, skal hvert ægtepar få mindst to børn, der hver får mindst to børn osv. Det bliver til 4 børnebørn og 8 oldebørn. For hvert 100 år (hver 3. generation) 8-dobles antallet af efterkommere. Der er gået ca. 12 generationer siden Christian 4.'s og Rasmus Thestrups tid, så de skulle under disse forudsætninger teoretisk have godt 4.000 nulevende efterkommere hver. Hvis tallet forekommer os overraskende, er det nok fordi vi er vant til at tænke i »rene« mandslinjer og derfor ofte glemmer kvindernes efterkommere.

Nu er dette en teoretisk beregning. Folketallet er jo steget væsentligt i løbet af de sidste 400 år, så barnetallet pr. ægteskab kunne for eksempel have været – ikke 2 – men 2,5. Det ville i 12. generation have givet godt 60.000 efterkommere. Med 3 børn pr. kuld ville der være mere end 500.000 nulevende efterkommere.

Også det er selvfølgelig teori, for før eller senere vil der uundgåeligt blive tale om indgifte i efterslægten, hvorved det faktisk antal personer svinder ind. Jo mere spredt en slægt bliver i geografisk og i social henseende, des mindre vil indgiftet formentlig blive. Det er klart at man selvfølgelig ikke kan se bort fra arvelige egenskaber og social/økonomisk placering, men betydningen heraf vil formentlig svinde i takt med det antal generationer man fjerner sig fra stamforældrene. Vi mangler imidlertid omfattende undersøgelser af disse spændende befolkningshistoriske spørgsmål, bl.a. fordi der er så få moderne efterslægtstavler der spænder over tilstrækkeligt mange generationer.¹³

En optælling af Diderich Beckmans efterkommere viser at han, som var

født i 1721, i 7. led havde 790 tip⁴oldebørn, og det svarer til mere end 2,5 barn pr. kuld.¹⁴ De ovenstående beregninger er måske alligevel ikke så teoretiske endda og det er ikke sikkert at vi behøver at lede efter »stærke aner«. Det kan meget vel være, at en stor og blomstrende efterslægt er et særdeles normalt fænomen, blot vi tager udgangspunkt i forfædre der levede for tre eller fire hundrede år siden – når vi vel at mærke husker kvindelinjerne.

Linjerne mødes

Dette strejftog gennem Christian 4.'s og Rasmus Thestrups efterslægt vidner om hvordan slægtslinjer kan brede sig op og ned i et samfund, og der ligger en fristende opgave i at sætte disse genealogiske forhold ind i en social og økonomisk sammenhæng: i hvor høj grad er danskerne vævet sammen af familiebånd, hvilken rolle har det spillet og hvilke forhold har påvirket udviklingen.

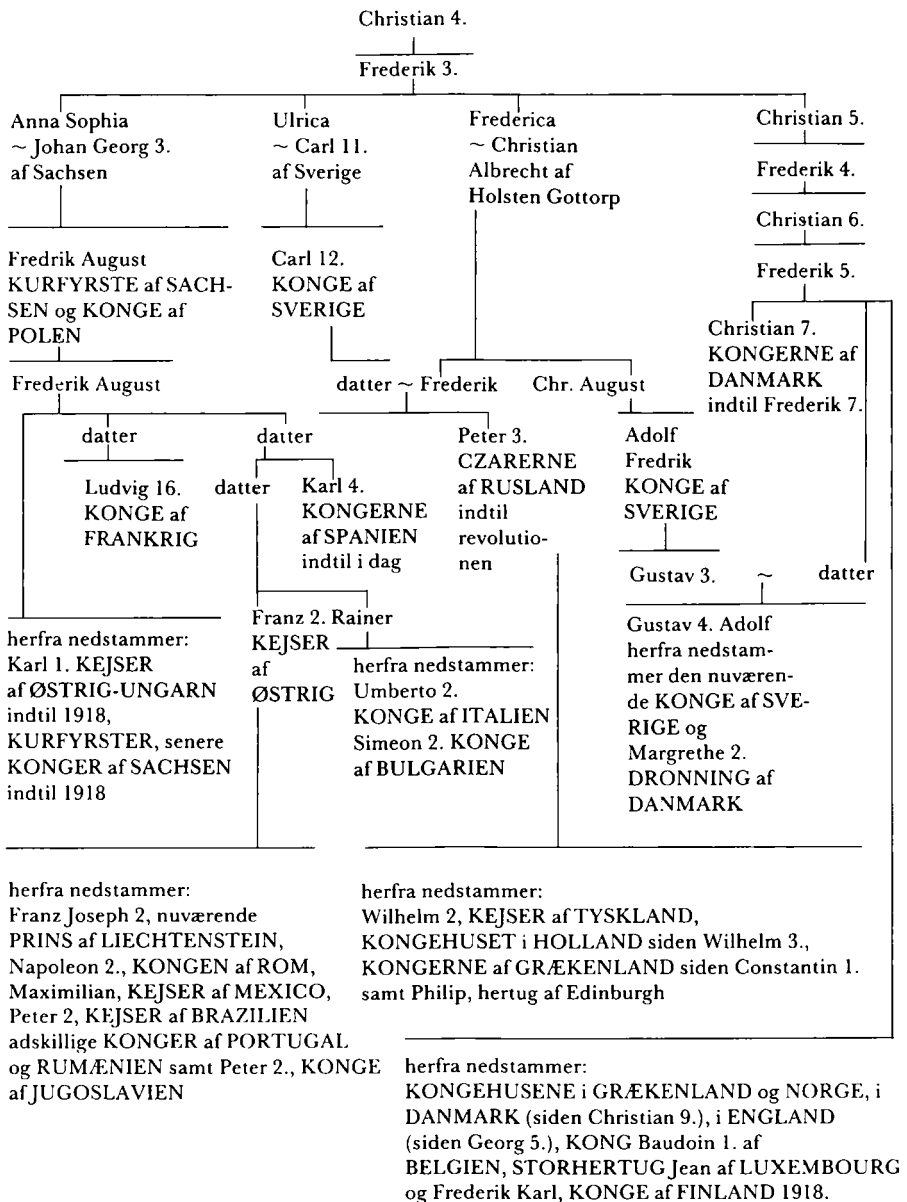
Strejftøget viser også at et meget betydeligt antal nulevende danskere nedstammer fra en af de to mænd. Så mange at man måtte vente at de to mænd også har fælles efterkommere. Et indgifte mellem de to slægter skete da også ved ægteskabet mellem Frederik 6.'s søn, lensgreve Frederik Vilhelm Dannemand og Francisca v. Scholten, men ægteskabet var barnløst. En ny forbindelse blev imidlertid knyttet ved ægteskabet mellem grev Henrik Scheel og Sophie Louise de Falsen, baronesse Zytphen-Adeler i 1895. Herfra stammer 8 børnebørn – adelige som ikke-adelige – der altså har både kongen og undersåtten som stamfædre. Christian 4. og Rasmus Thestrup ville formentlig have været lige forbløffede, hvis de havde kunnet ane udviklingen.

Noter

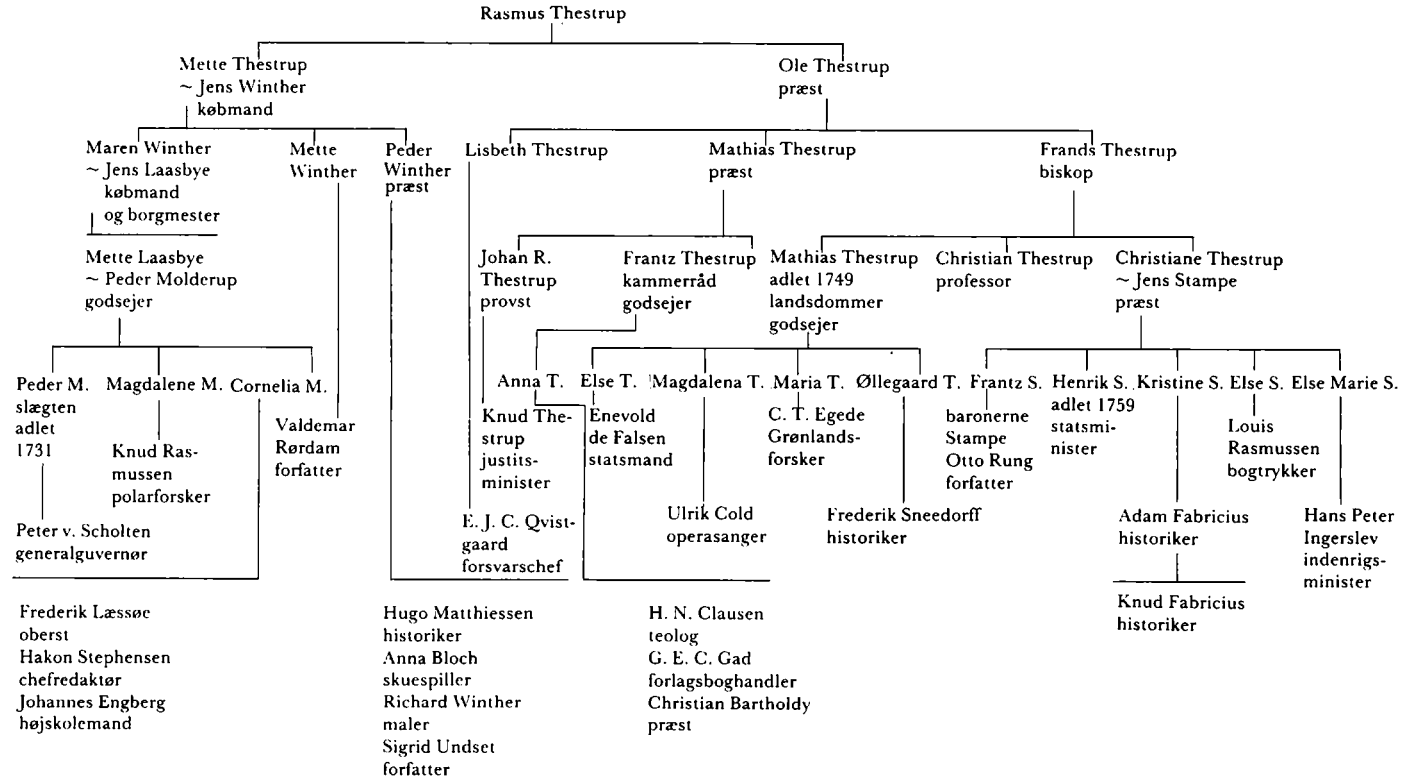
1. Sivert Grubbes dagbog. Danske Magazin 4. r. bd. 2, 1873, s. 386 f.
2. Svend Ellehøj: Christian 4.s Tidsalder, (Politikens) Danmarks Historie, bd. 7, 1964, s. 276.
3. Helge Søgaard (udg.): Rasmus Pedersen Thestrups Stambog, 1972.
4. Jens Clausen m.fl. (red.): Aarhus gennem Tiderne 1–4, 1939–41.
5. Hans H. Fussing: Bybefolkningen 1600–1660, 1957, s. 82.
6. Det i note 4 anførte værk, bd. 1, s. 318 ff.
7. Sst., bd. 3, s. 250.
8. Karakteristikkerne af Christian 4.'s børn med Kirsten Munk bygger på de respektive artikler i Dansk Biografisk Leksikon.
9. Paul Nedergaard: 100 danske præsteslægter, 1984, s. 35 ff.
10. Anna Thestrup: Eligerede borgere i Århus 1740–1837, 1964.
11. Se bl.a. Michael Maclagan and Jiri Louda: Lines of Succession. Heraldry of the Royal Families of Europe, 1981.
12. Det følgende bygger først og fremmest på T. Rugholms efterladte manuskript om Rasmus Thestrups efterkommere, Dansk Biografisk Leksikon og T. Rugholm, F. Aa. Winther og N.-E. Winther: Aarhus-Winther-Slægten, 1986 samt en del af den litteratur der er nævnt i dette værk.
13. Jf. de eksempler der er fremlagt i Knud Prange: Silkebroderet socialhistorie. En

Tavle 2. Nogle af Christian 4.'s fyrstelige efterkommere:

Tavle 3. Nogle Thestrup-ætlinge.

Slægten von Seitzberg

Af

P. Hampton Frosell

I Erichsens og Krarups »Dansk historisk bibliografi«, 3. bd.: Personalhistorie, (Kbh. 1929), nævnes under nr. 12983 en nekrolog over Simon *Philip* Nerius von Seitzberg, der publiceredes i 1790 i et lille ugeskrift, som blev udgivet af foreningen »Borger-Vennen af 1788« i København. Forfatteren havde haft et indgående kendskab til den afdødes skæbne, der havde fængslet ham i en sådan grad, at nekrologen nærmest minder om de detaljerede ligprædikener, som kendes fra baroktiden. Den var så lang, at den måtte bringes som feuilleton. Om det var redaktøren eller foreningens medlemmer, der syntes, at nu kunne det være nok, vides ikke, men nekrologen blev aldrig afsluttet.

Kort fortalt er nekrologen en beretning om en forarmet adelsmand, der har bragt sig i økonomisk uføre ved sin egenrådighed. Kort efter at han havde begyndt sin militære løbebane i kurfyrsten af Bayerns hær, deserterede han og indgik ægteskab med en borgerlig kvinde. For at gøre fadæsen komplet var hans udvalgte protestant, mens han tilhørte en katolsk familie. Bruddet med hans slægtninge og formyndere (han var forældreløs på den tid) var uopretteligt. Men helt tåbeligt havde hans valg af hustru dog ikke været. Johanna Amalia Riedlinger – sådan hed hun – blev ansat af kobberstikkeren Frantz Michael Regenfuss, da denne i 1754 kaldtes til København for at udgive et værk om konkylie.¹ Philips hustru skulle farvelægge kobberstikkene. Da man senere opgav konkylieværket, fik hun en tilsvarende opgave i forbindelse med professor Georg Oeders udgivelse af tavlerne til det botaniske værk »Flora Danica«. Regenfuss har ikke ment, at der var plads til hans kunstnerindes ægtemand i hans rejseselskab, så Philip valgte at følge efter. På vejen til København sluttede han venskab med en rejsefælle, antagelig nekrologens forfatter, agenten for hansestæderne Hamburg, Bremen og Lübeck, Carl Heinrich Meinig, der hørte til den tyske St. Petri kirkes menighed i København. Meinig blev rørt over Philips historie. En mand, der var kommet i social nød efter at have sluttet sig til Luthers lære, måtte man hjælpe. Han benytter sig af sine forbindelser, først og fremmest præsten ved St. Petri, David Eberhard Hauber, og rigets mægtige statsminister Bernstorff. Philip von Seitzberg skal være officer i den danske hær. Men på grund

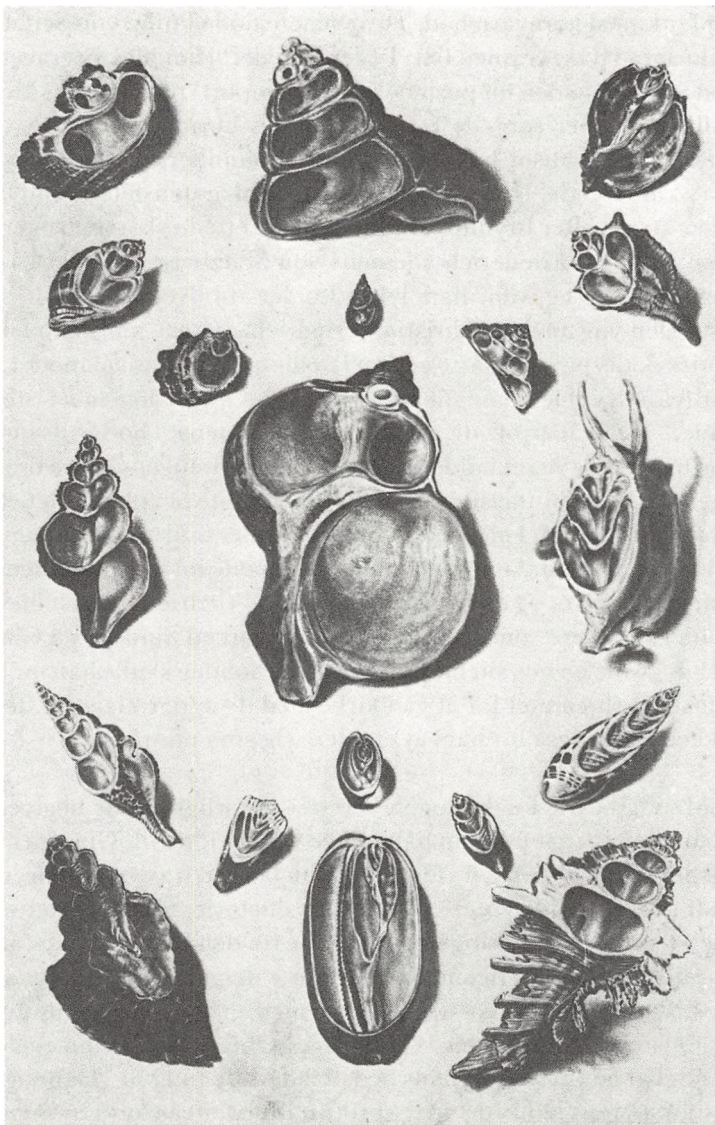
af hans »maadelige Statur« får han kun rang af kommandersergeant ved Garnisonsregimentet i Kastellet. Det er en lille hærenhed, der mest består af gamle, udtjente soldater, og da regimentet få år senere reduceres, får Philip sin afsked med en beskeden pension. Fra nu af bliver han forsørget af sin hustru, der er blevet sat i spidsen for en række piger fra det Lorck'ske opfostringshjem på Christianshavn,² som hun skulle oplære i kunsten at farvelægge kobberstik. Institutionen, der stod under protektion af arveprinsesse Charlotte Amalie, havde ellers til formål at uddanne unge kvinder i husgering. De fleste kom fra sjællandske sogne; det var gårdmandsdøtre, der var blevet anbefalet af sognepræsten.

Fru von Seitzberg plejede og passede sin mand godt. Han var plaget af mareridt og krampeanfald, og hun mente at have iagttaget, at tilfældene aftog, hvis han blev i sin seng til op ad formiddagen. Om eftermiddagen gik han på visit hos byens tyske familier og solgte dem blæk, segllak og silkepunge, som han havde lært af forfærdige, mens han som barn blev opdraget i en klosteskole. »Hos uvidende munke« skriver Meinig. Men så ramte skæbnen påny Philip hårdt. Hans kone døde. Hun havde været helt klar over, hvor vanskelig Philips stilling ville blive, hvis hun faldt fra, og hun havde fået sin bedste elev fra opfostringshuset, Anne Marie Olsen, til at love, at indgå ægteskab med Philip, når hun var borte. Eleven, der nu kom til at lede arbejdet, holdt sit løfte, men hun overlevede kun Philips første hustru i to år.³

Her slutter nekrologen. Det sidste afsnit af Philip von Seitzbergs liv må vi lære at kende fra andre kilder. De kan fortælle, at han straks indgik i et nyt ægteskab med Christine Margrethe Borch. Aldersforskellen mellem de nygifte var betydelig – han var 41 og hun omkring 23 år gammel, da de lod sig vie i Frederiks tyske kirke. Om brudens herkomst er intet oplyst. Selv sagde hun, at hun var født i Rendsborg i Holsten,⁴ men dér er hendes dåb ikke noteret, så hun er sikkert født i en af landsbyerne nær garnisonsbyen. I København har hun antagelig virket som tyende hos en af de tyske familier, som Philip frekventerede.

I Philips tredje ægteskab fødtes fire børn, hvoraf de tre nåede voksenalder. Fadderne ved deres dåb i Frederiks tyske kirke på Christianshavn vidner om Philips popularitet. Hvert barn har 6–7 faddere, alle mænd og kvinder fra byens førende familier: Dr. theol. Balthasar Münther, Carsten Niebuhr, prof. med. Thode m.m.

Om familiens livsvilkår er kilderne tavse, men de har været beskedne. Først da en række velstående borgere grundlagde understøttelsesforeningen »Borger-Vennen af 1788«, hører vi om Philip von Seitzberg. Han fik ansættelse som foreningens betjent.⁵ Han skulle sørge for tilrettelæggelsen af møderne og bringe meddelelser og indkaldelser til medlemmerne. Ansæt-

Da kobberstikkeren Frantz Michael Regenfuss manglede en medarbejder til at farvelægge de kobberstik, der skulle bruges i et nyt værk om konkylier, ansatte han datteren af bogtrykkersvend Riedlinger, Johanna Amalia. Da det skulle udgives i København måtte de begge rejse fra Nürnberg og slå sig ned dér. Men Johanna var nygift, så hendes mand måtte følge efter, hvis han stadig ville leve sammen med sin kone . . . (Det kgl. Bibliotek).

telsen blev kun af kort varighed. To år senere døde Philip von Seitzberg i sit hjem i huset »Hvide Svane« i St. Peder Stræde.⁶ Han blev begravet af præsten ved St. Petri »uden for porten« (d.e. Nørreport) på Assistens kirkegård.

Familiens venner sørgede for den afdødes børn. Den ældste, datteren Charlotte, kom i huset hos en af de tyske familier, vistnok parykmager Krogh i Skindergade. Hun giftede sig med en skorstensfejersvend fra München, der straks efter brylluppet fik det nyoprettede skorstensfejerembede i Korsør. Sønnen, Friederich Clemens von Seitzberg, blev sat i lære som skorstensfejer, og også for ham lykkedes det at blive mester i et embede i Slagelse. Den yngste søn, Christian Friedrich August, var knap fem år, da hans fader døde, og han måtte endnu i nogle år blive hos sin moder, men da han var fyldt syv, blev han anbragt i Det kgl. Opfostringshus i Store Kongensgade.⁷ Her var prof. dr. med. Johan Clemens Thode tilsynsførende læge, og han havde været fadder og givet navn til drengens ældre broder. Det var ingen dårlig forbindelse at have, når man søgte om plads i det eftertragtede opfostringshjem. I en af hjemmets journaler findes et notat om, at man havde krævet bevis for, at drengen havde et »von« foran sit familienavn. Beviset var blevet givet og accepteret. Christian Friedrich August blev fjorten år gammel sat i lære som stolemager hos mesteren Sinding på Christianshavn. Han skulle bo hos sin mester, men hver søndag skulle han indfinde sig på Opfostringshjemmet for at gå i kirke med de øvrige elever. Efter læretiden lykkedes det også for ham at etablere sig som mester.

Agent Meinig havde i nekrologen berettet udførligt om de begivenheder i Philip von Seitzbergs liv, som han havde været vidne til. Om tiden før Philips ankomst til København vidste han kun besked fra den afdøde, og det er en kendt sag, at folk »pynter« på deres livshistorie, når de bosætter sig i et fremmed land. Philip var ingen undtagelse fra denne regel. Han fortalte, at hans familie var friherrelig, men den tilhørte den ubetitlede landadel.⁸ Han sagde også, at han ved sit første ægteskab med en borgerlig havde fortabt sin successionsret til herresædet Wolfenring i Oberpfalz. Denne ejendom var blevet solgt af familien efter hans bedstefaders død i 1708.⁹ Han sagde også, at hans første hustru havde været protestant. Det var forkert, men nyttigt, når man skulle leve i København. Da hans kone rejste til København, fulgtes hun af sin ugifte søster, der blev hos hende til sin død. Efter hendes begravelse skrev præsten ved Frederiks tyske kirke i ministerialbogen: »Maria Magdalena Riedlinger, begraben am 10. September 1769, Jungfer, 38 Jahre alt, – Catholisch«. Familien Riedlinger, der stammede fra Augsburg i Bayern, var altså katolsk. Det forholder sig nok således, at kobberstikkeren Regenfuss, der hørte til en protestantisk menighed i Nürnberg, havde fået ægteparret til at skifte religion, med henvisning til, at det ville være umuligt

Herresædet Wolfenring i Ober-Pfalz, mellem Amberg og grænsen til Tjekkoslaviet. Da Philip v. Seitzberg giftede sig med en bogtrykkersvends datter gav han også afkald på sin successionsret til herresædet, fortalte han i København. Sandheden var, at hans familie havde solgt det årtier tidligere . . .

at gøre karriere i København, hvis man var katolik. Philip havde da også først skiftet tro, efter at han var blevet gift. Det var sket hos den kendte teologiprofessor Johann Philipp Fresenius¹⁰ i Frankfurt am Main. Før sin afrejse til København præsenterede han sig så hos teologiprofessoren Georg Andreas Wille¹¹ ved det protestantiske Universitet i Altdorf nær Nürnberg for at få anbefalingsskrivelser til gejstlige i København. Han ville sikre sig en god modtagelse.

Familien von Seitzberg er ikke omtalt i genealogiske håndbøger i Tyskland, og ingen af dens medlemmer er blevet biograferede i den genealogiske litteratur. Kun i det heraldiske værk Siebmachers »Grosses allgemeines Wappenbuch« finder man slægtens våben gengivet med en kort bemærkning om, at slægten var blevet adlet af kejser Leopold I i Wien i 1699, og at godsejerne Johann Engelhard Seiz von Seitzberg (Philips bedstefader) og hans broder Adam Raimund von Seitzberg fra godset Wolfenring havde givet møde på landdagen i Oberpfalz i 1700. I arkiverne i Bayern kan man dog finde mange oplysninger om slægten, der i store træk bekræfter, hvad Philip havde berettet. Han, der tidligt var blevet forældreløs, havde fået tre formyndere, alle nære slægtninge. To af dem nævnte han ved navn, von Stein-

ling¹² og von Schüzer. Undersøgelser i hærens arkiv i München viser, at de tre var oberstløjtnant, friherre Friedrich Christoph Joseph von Steinling og dennes svigersøn, kaptajn Mattheus von Schury samt oberstløjtnant, Joseph Karl von Ammann, der var gift med Johanna von Seitzberg.¹³ Von Steinling havde kommandoen over et kompagni af det 2. infanteriregiment (Kurprinsens fodregiment), der lå i garnison i Straubing, hvor Philip var født, og hvor også hans fader havde tjent. Det var fra kurprinsens regiment, at Philip deserterede.

Philip havde også fortalt om en baron von Laffert, der havde taget sig af ham efter at han var blevet protestant. Baronnen havde selv engang været i en tilsvarende situation, kun var han gået fra protestantismen til katolicismen.¹⁴ Også ham er det lykkedes at identificere. Det drejer sig om løjtnant Balthasar Wigant von Laffert, der ligeledes havde tjent ved kurprinsens regiment.¹⁵

Efter studiet af kilderne i de tyske og østrigske arkiver tegner der sig følgende billede af slægten von Seitzbergs ældste historie:

Familien har kunnet spores tilbage til Adam Seiz (f. o. 1610), der tilhørte en ikke-adelig patricierslægt, der ejede flere gårde i omegnen af byen Kemnath i Oberpfalz.¹⁶ Han var endnu ung, da trediveårskrigen brød ud, og han lod sig hverve til feltherren grev Tilly's regiment og deltog i flere kamphandlinger.¹⁷ Ved Tillys død i 1632 – han faldt i et slag ved Ingolstadt – havde Adam Seiz opnået charge som generalløjtnant. Næste trin i hans karriere var embedet som amtsforvalter (Pfleger) i Holstein,¹⁸ et område grev Tilly havde fået i len af kejseren.

Adam Seiz var gift med Eva Kypmel, med hvem han havde syv børn.¹⁹ Hun var datter af kansleren i Oberpfalz, dr.jur. Ulrich Kypmel og Helena von Erckenprechthausen til Ursensollen, († 1690).

Det var ikke noget ringe parti, Adam Seiz havde indgået. Ulrich Kypmel, der var født i Bregenz (Østrig), nedstammede fra en familie af embedsmænd, der virkede ved det kejserlige saltmonopol, som havde stabelplads ved den lille Bodensøhavn Bömlé. Ulrich havde tjent kejseren i en række vigtige diplomatiske missioner, der bl.a. førte ham til de baltiske lande (Livland), hvor »Tyskridderordenens« stormester havde sluttet sig til reformationen. For sine fortjenester var han blevet adlet af kejser Ferdinand II, da der blev holdt rigsdag i Regensburg i 1623.²⁰

I 1644 ansøgte Adam Seiz om embedet som landdommer i Neunburg vorm Wald,²¹ men da han ikke var adelig, blev han kun konstitueret i stillingen. Efter sytten år i embedet søgte han påny om at blive fast ansat, men fik afslag.²² Han slog sig nu ned på godset Wolfenring, der havde været bortforpagtet siden hans svigerfaders død i 1653. Halvparten af godset ejedes af hans kones søster, Maria Francisca, der var gift med hofkammerråd Johann

Slægten von Seitzbergs adelsvåben, som det ses malet på pergament i adelsdiplomet fra 1699. Det opbevares idag på det historiske museum i Regensburg.

Georg Brodreiss til Külz.²³ Denne andel forpagtede Adam Seiz og han stod nu for bedriften til sin død i 1688.

Derefter kom Adam Seiz' søn, Adam Raimund,²⁴ til at stå i spidsen for styret på Wolfenring. Han havde levet ugift på godset hos sine forældre, men nu fandt han tiden ind til at gifte sig. I 1690 indgik han ægteskab med Susanna Dorothea (f. 1651 17/9), der var datter af godsejeren Christoph Münsterer von Münster og Maria Elisabetha von Steinling.²⁵ Susanna Dorothea var enke, hun havde været gift med godsejeren på Holzhammer, Johann Egidi von Loefen, der var faldet i felttoget i Ungarn 1684 (se senere).

Adam Raimund kom ikke til at være alene om styret på godset. Hans broder, Johann Engelhard,²⁶ der var officer, foretrak efter faderens død at gøre slut på militærkarrieren for at slå sig ned på Wolfenring.

Som tidligere officer – og nu godsejer – havde Johann Engelhard gode chancer for at blive optaget i adelstanden, og det lykkedes også for ham. Den 26. maj 1699 signerede kejser Leopold I. på slottet Laxenberg ved Wien hans adelspatent.²⁷ I den ledsagende tekst berettes om hans fortjenester: » . . . han (Johann Engelhard), som for 24 år siden begav sig i kurfyrstelig bayersk krigstjeneste, i hvilken tid han uforskrækket har deltaget i syv felttog, slag og andre farlige occassioner, såvel i Ungarn, mod Kristennavnets fjende (d.e. tyrkerne), som også i den sidstværende krig mod Frankrigs krone, – først som kornet til hest, senere som løjtnant og endelig som kaptajn-løjtnant, og som til enhver tid har præsteret og vist, hvad der påhviler en retskaffen soldat og tro officer, indtil han slog sig ned som kurfyrstelig godsejer sammen med sin ægtefrue, en fra Livland kommende (Magdalena Felicitas) von Rosa, på det ham af hans fader efterladte arvegods Wolfenring«.

Af denne tekst fremgår det, at Johann Engelhard har ladet sig hverve til kavalleriet omkring 1675. Hans første år i hæren har ikke budt på »slag og andre farlige occassioner«. Først i 1683, da tyrkerne havde besat Ungarn, og kurfyrsten af Bayern besluttede at hjælpe kejseren, fik Johann Engelhard sin ilddåb. De bayerske tropper forlod i foråret 1684 deres garnisoner for at samles på Lechslätten i en lejr nær byen Haltenberg. Her er Johann Engelhards nærværelse bevidnet, idet han sammen med en ovennævnte Johann Egidi von Loefen (Löwen) fungerede som domsmand ved en standret.²⁸ Protokollatet er dateret den 10. juni 1684 og signeret af kompagnichefen Inigo Lamoral, greve von Thurn, Valsasina og Taxis. Dette kompagni tilhørte general Haraucourts kavalleriregiment, der senere kaldtes Alt-Latour.

Krigen mod Frankrig, der omtales i adelspatentet, begyndte i 1689, da Ludvig 14. ville erobre de tyske Rhinprovinser. I denne krig havde Johann Engelhard rang af kaptajn-løjtnant, d.v.s. at han var løjtnant ved regimentets livkompagni.

Johann Engelhard var gift to gange. Om hans første ægteskab ved man in-

Udsnit af kort over »Königreich Bayern« fra 1889, revideret 1904, hvor Amberg ses øverst til venstre, og Wölfring er markeret med en pil. Selvom kongeriget Bayern ved rigsforfatningen af 1871 indgav sig under den tyske kejsler, Vilhelm d. I, forbeholdt man sig militær suverænitæt i fredstid, eget post- og jernbaneanvæsen mm. Ved Weimarforfatningen i 1919, blev Tyskland for første gang en forbundsrepublik og Bayern en delstat. Bayern har været Sydtykslands førende stat siden middelalderen og den regerende fyrstelslæggt Wittelsbacherne, lå jævnligt i strid med Habsburgerne om dele af landet. Siden 1623 havde en Wittelsbacher kunnet smykke sig med titlen: Kurfyrsten af Bayern, ligesom de havde gjort sig stærkt gældende i kampen mod protestantismen (modreformationen).

tet, udover at han havde en datter, Maria Bibiana Johanna,²⁹ der blev gift med Philips formynder, kaptajn Karl von Ammann. Da han bosatte sig på Wolfenring var han gift med Magdalena Felicitas von Rosa fra Livland. Han skal have haft syv børn, fire sønner og tre døtre.³⁰

Efter Johann Engelhards død i 1708³¹ solgte hans enke og hans broder Adam Raimund godset Wolfenring. Enken bosatte sig i Steinbach,³² og svogeren købte godset Reichenau ved grænsen til Böhmen, hvor han drev et lille glasværk.³³

Det er først efter Johann Engelhards død at vi hører om hans to yngste sønner, Ignatius Franciscus Engelhard (Philips fader), f. o. 1693 og Johannes Christopher Erns, f. o. 1694. De var elever i jesuitternes latinskole i Amberg i Oberpfalz.³⁴ Skolens karakterprotokol er bevaret og den viser, at de var mådelige elever. Den yngstes karakter betegnes som »stridslysten« og hans fremgang vurderes til »nul«.

Ignatius Franciscus Engelhard von Seitzberg lod sig hverve til feltmarskal marquis von Maffei's infanteriregiment, der havde flere kompagnier i garnisonen i Amberg. Hvor han har indgået ægteskab, er ukendt, men hans første søn blev døbt i kirken St. Martin i Amberg i 1728. Moderen var Maria Catharina von Moor, en datter af Franz Christopher von Moor, der havde titel af bayersk råd i Amberg.

Da feltmarskal von Maffei døde i 1730 blev generalvagtimester Ossalco, greve von Minucci, regimentschef, og det kom til at betyde en omfattende omplacering af kompagnierne. Flere af dem kom til garnisonen i Straubing, og her finder vi Ignatius Franciscus Engelhard i de nærmest følgende år. Det er St. Jacobskirkenes dåbsprotokol, der fortæller om hans nærværelse. Blandt de børn, der kom til verden i Straubing, var Simon Philip Nerius von Seitzberg, som blev født den 19. april 1733.

I 1738 var kejseren igen kommet i krig med tyrkerne på Balkan. Kurfyrsten af Bayern sendte et hjælpekorps, der stod under grev Minuccis kommando. Kompagnierne brød op fra deres garnisoner den 5. september. Fra sit eget regiment havde grev Minucci medtaget staben og den 1. bataillon, der bestod af et grenadérkompagni på 100 mand og fem füsselfkompagnier, hvert på 140 mand. Disse styrker stod under kommando af regimentschefen von Mooran.

Tropperne blev indkvarterede i fæstningerne Peterwardein og Futak i det nuværende Jugoslavien. Det kom til små træfninger med fjenden og tropperne kunne snart vende hjem for at gå i vinterkvarter. I foråret 1739 vendte korpset tilbage, og denne gang indkvarterede man også tropper i Belgrad.

Nekrologen over Philip von Seitzberg fortæller om hans fader, at han »maatte opofre sit Liv i det bekjendte Slag, imellem Belgrad og Peterwardein. Denne haarde Skiebne traf vor Afdøde allerede i hans Alders fjerde

Aar, . . .«. Der blev kun kæmpet ét stort slag i denne krig, og det fandt ikke sted mellem Peterwardein og Belgrad, men syd for den sidstnævnte by, ved Grocka. Slaget stod den 22. juli 1739, og da var Philip 6 år og gik i sit syvende.

Hvis vi kan tro nekrologen, mistede Philip sin moder, da han gik i sit niende år (april 1741 – april 1742), og blev af sine formyndere anbragt i et internat hos jesuitter – de »uvidende munke« – som lærte ham at knytte net til parykker og lave silkepunge. Disse færdigheder kom ham dog til nytte, da han i København blev leverandør til parykmager Krogh. Femten år gammel blev han fænrík ved kurprinsens regiment, og to år senere blev han løjtnant. Efter at have tjent i tre år søgte han orlov for at rejse til Østrig og lære andre garnisoner at kende. På denne rejse »for han vild« og endte i Augsburg, hvor han forelskede sig i bogtrykkersvenden Riedlingers datter. Resten af hans livshistorie er fortalt ovenfor.

1. slægtled

- 1 *Simon Philip Nerius von Seitzberg* (søn af Ignatius Franciscus Engelhard v. S. og Maria Catharina von Moor), officer, f. 1733 19. apr. i Straubing (St. Jacob), Bayern, † 1790 27. maj i Kbh. (St. Petri), g. 1° o. 1753 i Nürnberg m. *Johanna Amalia Riedlinger* (dtr. af bogtrykkersvend R.), f. o. 1732 i Augsburg, † 1772 11. juni i Kbh. (Fr.s ty. k.), g. 2° 1772 11. sept. i Kbh. (Fr.s ty. k.) m. *Anne Marie Olsen* (forældre ukendte), f. o. 1746, † 1774 7. okt. i Kbh. (Trin.), g. 3° 1774 16 dec. i Kbh. (Fr. ty. k.) m. *Christine Margrethe Borch* (forældre ukendte), f. o. 1751 i Rendsburg, † april 1818 i Kbh.
1 barn i 1. ægteskab, 4 børn i 3 ægteskab – 2. slægtled nr. 2–6.

2. slægtled

Simon Philip Nerius von Seitzbergs børn:

- 2 *Johan Herman Carl von Seitzberg*, f. 1762 28. aug. i Kbh. (Cit.), † 1762 27. okt. i Kbh. (Cit.).
- 3 *Charlotta Anna Margaretha von Seitzberg*, f. 1776 17. maj i Kbh. (Fr.s ty. k.), † efter 1850, g. 1804 17. aug. i Kbh. (St. Petri) m. skorstensfejermester *Carl Johann Friedrich Wildner*, f. o. 1765 i München, Bayern, † 1830 10. juni i Korsør.
- 4 *Heinrich Carl von Seitzberg*, f. 1778 31. aug. i Kbh. (Fr.s ty. k.), † som barn.
- 5 *Friederich Clemens von Seitzberg*, skorstensfejermester, f. 1781 19. nov. i Kbh. (Fr. ty. k.), † 1833 11. aug. i Slagelse (St. Mikkel), g. 1813 2. maj i Kbh. (Trin.) m. *Johanne Marie Pinvig* (dtr. af Peter P., f. 1754 i

Skarrild og Marie Jochumsdatter Dreyer, f. 1761 i Ferslev, Horns h.), f. o. 1792, † 1843 27. nov. i Kbh. (Hell.-å.).

2 børn, 3. slægtled I, nr. 7–8.

- 6 *Christian Friedrich August von Seitzberg*, stolemagermester, f. 1785 5. febr. i Kbh. (Fr. ty. k.), † 1861 16. marts i Kbh. (Hell.-å.), g. 1° 1808 17. apr. i Kbh. (Garn.) m. *Anne Dorothea Jensdatter* (dtr. af skibstømrer Jens Rasmussen og Rebekka Schaltz), f. o. 1783, † 1832 18. okt. i Kbh. (Hell.-å.), g. 2° 1834 30. maj i Kbh. (Trin.) m. *Johanne Marie Pinvig*, enke efter *Friederich Clemens von Seitzberg* (se nr. 5).
10 børn i 1. ægteskab, 3. slægtled II, nr. 9–18.

3. slægtled I

Skorstensfejermester *Friederich Clemens von Seitzbergs* børn, (jfr. nr. 5):

- 7 *Heinrich Nerius von Seitzberg*, skorstensfejermester, f. 1819 9. okt. i Slagelse (St. Mikkel), † 1875 25. nov. i Åbo, Finland, g. 1856 7. sept. i Åbo m. *Antoinette Vilhelmine Stenlund*, f. 1833 3. febr. i Åbo, † 1900 21. marts i Helsinki.
2 børn, 4. slægtled I, nr. 19–20.
- 8 *Clementine Vangoline Frederikke von Seitzberg*, f. 1830 30. apr. i Slagelse (St. Mikkel), † 1866 6. sept. i Kbh. (Garn.) – ugift.

3. slægtled II

Stolemagermester Christian Friedrich August von Seitzbergs børn, (jfr. nr. 6):

- 9 *Christian August Seitzberg*, stolemagermester, f. 1804 29. aug. i Kbh. (Føds.st.), † 1849 8. juli i Kbh. (Fr.s hosp.), g. 1831 24. juni i Kbh. (Trin.) m. *Anne Marie Hansen* (dtr. af postbud Jørgen H. og Birgitte Christensdatter), f. 1806 14. dec. i Korsør, † 1894 24. marts i Slagelse (St. Mikkel).
6 børn, 4. slægtled II, nr. 21–26.
- 10 *Christine Cecilie Seitzberg*, f. 1808 7. febr. i Kbh. (Føds.st.), † 1878 13. dec. i Kbh. (Frue), g. 1830 18. juni i Kbh. (Frue) m. skræddermester *Jørgen Nielsen*, f. o. 1804 i Sverige, † 1861 15. sept. i Kbh. (Garn.).
- 11 *Carl Heinrich Seitzberg*, stolemagersvend, f. 1810 6. apr. i Kbh. (Trin.), † 1870 11. nov. i Kbh. (Johs.), g. 1831 22. juli i Kbh. (Trin.) m. *Ida Kirstine Magdalene Friderichsen* (dtr. af matros i flåden Johan Diderich F. og Johanne Magdalene Seyerøe), f. 1808 20. nov. i Kbh. (Holm.), † 1864 14. nov. i Kbh. (Johs.).
8 børn, 4. slægtled III, nr. 27–34.
- 12 *Charlotte Emilie Seitzberg*, f. 1812 7. apr. i Kbh. (Trin.), † 1899 25. jan. i Kbh. (Trin.), g. 1835 9. aug. i Kbh. (Trin.) m. herskabstjener *Chri-*

- sten Thomas Jensen* (søn af værtshusholder Thomas J. og hustru Karen Marie Christensdatter), f. 1809 21. jan. i Kbh. (Garn.), † 1893 17. jan. i Kbh. (Trin.).
- 13 *Frederich Simon Nerejus von Seitzberg*, snedkermester i Hamburg, f. 1815 8. jan. i Kbh. (Trin.), † 1900 9. dec. i Hamburg, g. 1° 1842 27. febr. i Hamburg (St. Katharinen) m. *Johanna Friederica Hager* (dtr. af Johann Christopher H. og Cathrine Elisabeth Bielfeldt), f. 1819 i Hamburg, † i Hamburg, g. 2° 1855 15. apr. i Hamburg (St. Katharinen) m. *Johanna Maria Hager* (dtr. af Johann Adam Hager og Anna Margaretha Hanfeld), f. 1813 i Hamburg, † i Hamburg.
Flere børn med nulevende efterkommere.
- 14 *Wilhelm Jensenius Seitzberg*, stolemagermester, f. 1817 4 febr. i Kbh. (Trin.), † 1896 15. okt. i Kbh. (Frue), g. 1° 1844 14. juni i Kbh. (Hell.-å.) m. *Ferdinanda Petrine Sørensen* (dtr. af skomagermester Peter S. og Ingeborg Mortensdatter), f. 1816 22 aug. i Kbh. (Frue), † 1853 4. aug. i Kbh. (Frue), g. 2° 1857 30. maj på Frederiksberg m. *Bendte Kirstine Nielsdatter* (dtr. af husmand Niels Pedersen og Karen Mortensdatter i Ørby), f. 1820 25. marts i Vejby, Frederiksborg a., † 1859 10. okt. i Kbh. (Frue), g. 3° 1860 3. nov. på Frederiksberg m. *Vilhelmine Caroline Frederiksen* (dtr. af kleinsmedemester Hans F. og Margrethe Elisabeth Halvorsen), f. 1837 11 dec. i Kbh. (Trin.), † 1864 9. juni i Kbh. (Johs.), g. 4° 1867 7. dec. på Frederiksberg m. *Rassine Nicoline Frederiksen* (dtr. af rebslagermester Christian F. og Johanna Rasmussen), f. 1835 g. okt. i Stubbekøbing, † 1904 26. febr. i Kbh. (Nazareth k.).
5 børn i 1. ægteskab, 1 barn i 4. ægteskab, 4. slægtled IV, nr. 35–40.
- 15 *Johan Peter Rasmus Seitzberg*, stolemagermester, f. 1818 9. okt. i Kbh. (Trin.), † 1899 23. nov. i Kbh. (Johs.), g. 1852 14. maj i Kbh. (Hell.-å.) m. *Ane Cathrine Meyer* (dtr. af tømrer Frederik M. og Birgitte Jørgensen), f. 1827 3. juni i Holbæk, † 1913 1. jan. i Kbh. (Johs.).
Ingen børn.
- 16 *Friedrich Ferdinand Julius von Seitzberg*, skorstensfejmester i Osnabrück, f. 1820 26. dec. i Kbh. (Trin.), † 1902 1. apr. i Osnabrück (St. Katharinen), g. 1° 1848 12. juni i Osnabrück (St. Katharinen) m. *Margarethe Friederike Schriefer* (dtr. af dugvæver Christian Heinrich S. og Helene Adelheid Gödecker), f. 1822 7. sept. i Bramsche, † 1854 24. sept. i Osnabrück (St. Katharinen), g. 2° 1855 14. jan. i Osnabrück (St. Katharinen) m. *Marie Elisabeth Gerwin* (dtr. af Wilhelm G. og Marie Elisabeth Lübbers), f. 1825 9. maj i Essen, † 1895 19. marts i Osnabrück (St. Katharinen).
Flere børn med nulevende efterkommere.

- 17 *Ane Dorothea Bartholine Seitzberg*, f. 1824 1. okt. i Kbh. (Trin.), † 1911 14. febr. i Kbh. (Hell.-å.) – ugift.
- 18 *Emil August Seitzberg*, stolemagermester, f. 1826 12. aug. i Kbh. (Hell.-å.), † 1913 2. juli i Kbh. (Blågrd. s.), g. 1° 1859 6. maj i Kbh. (Frue) m. *Wilhelmine Caroline Erlandsen** (dtr. af lods Lars Peter Erlandsen og Sidse Christensdatter), f. 1822 1. febr. i Helsingør (St. Olai), † 1860 22. marts i Kbh. (Hell.-å.), g. 2° 1862 27. dec. på Frederiksberg m. *Emilie Adelaide Collmetz* (dtr. af bager Andreas Nielsen C. og Ellen Cathrine Petersen), f. 1823 19. apr. i Kbh. (Garn.), † 1885 2. sept. i Kbh. (Johs.).
1 barn i hvert af ægteskaberne, 4. slægtled V, nr. 41–42.
* Jvf. Pers.hist. Tidsskr. 1986:1, s. 55: Lodsslægten Erlandsen fra Helsingør.

4. slægtled I

- Skorstensfejermester Henrich Nerius von Seitzbergs børn (jfr. nr. 7):
- 19 *Nerius Henrik Seitzberg*, agent, f. 1857 26. juni i Åbo, Finland, † 1890 1. jan. (erklæret død af Björnå herredsret), g. 1880 27. nov. i Åbo m. *Anna Lovisa Nordberg*, f. 1848 19. aug. i Helsinki, † 1919 25. nov. i Stockholm.
Ingen børn.
- 20 *Gerda Johanna Maria Seitzberg*, f. 1859 8. nov. i Åbo, † i Helsinki – ugift.

4. slægtled II

- Stolemagermester Christian August Seitzbergs børn (jfr. nr. 9):
- 21 *Christian August Seitzberg*, stolemagermester, f. 1831 25. sept. i Kbh. (Føds.st.), † 1910 28. maj i Kbh. (Kingo), g. 1857 23. jan. i Kbh. (Hell.-å.) m. *Antonine Christiane Preisler* (dtr. af hjul- og karetmagermester Anthonius Thomacelli P. og Marianne Clausen), f. 1834 28. marts i Kbh., † 1920 21. febr. i Kbh. (Simeon).
1 søn.
- 22 *Charlotte Wilhelmine Marie Seitzberg*, f. 1832 31. okt. i Kbh. (Føds.st.), † 1905 11. nov. i Kbh. (Johs.), g. 1855 23. okt. i Kbh. (b.v., der er indført i Vor Frue kirkes ministerialbog) m. lærer *Ivar Frederik Theodor Seidelin* (søn af apoteker Ivar Brinck S. og Petrine Beck), f. 1829 30. sept. i Frederikssund, † 1862 2. jan. i Kbh. (Trin.).
- 23 *Florentine Amalia Seitzberg*, dameskrædderinde, f. 1836 6. febr. i Kbh. (Føds.st.), † 1915 7. dec. i Kbh. (Hell.-å.) – ugift.
- 24 *Thora Juliane Seitzberg*, dameskrædderinde, f. 1838 19. juli i Kbh. (Føds.st.), † 1889 24. juni i Kbh. (Frue) – ugift.

- 25 *Charlotta Victoria Seitzberg*, f. 1843 12. juni i Kbh. (Føds.st.), † 1926 19. jan. i Slagelse (St. Mikkel), g. 1873 9. aug. i Kbh. (Frue), m. *Christian August Andersen*, cand. pharm. (søn af graver ved Vor Frue kirke i Kbh. Christen A. og Marie Andersen), f. 1844 9. aug. i Kbh. (Frue), † 1924 29. nov. i Slagelse (St. Mikkel).
- 26 *Viggo Thorvald Seitzberg*, stolemagersvend, f. 1846 23. juni i Kbh. (Føds.st.), † 1914 30. nov. i Kbh. (Kapernaum), g. efter 1880 m. *Hulda Francisca Holst* (dtr. af skræddermester Henrik H. og Oline Olsen), f. 1856 28. juni i Kbh. (Frue), † 1937 15. apr. i Kbh. (Bispebj. s.).
2 sønner.

4. slægtled III

- Stolemagersvend Carl Heinrich Seitzbergs børn (jfr. nr. 11):
- 27 *Carl Ferdinand William Seitzberg*, malersvend, f. 1832 25. febr. i Kbh., † 1907 11. juni i Kbh. (Hell.-å.), g. 1861 31. aug. på Frederiksberg m. *Emma Charlotte Schmidt* (dtr. af snedker Johan Christensen S. og Charlotte Louise Larsen), f. 1836 19. juli i Kbh. (Hell.-å.), † 1915 13. nov. i Kbh. (Hell.-å.).
3 døtre.
- 28 *Emma Magdalene Seitzberg*, f. 1834 22. nov. i Kbh. (Trin.), † (ikke kendt), g. 1877 21. apr. på Frederiksberg m. typograf *Henrik Olsen* (forældre ukendte) – f. o. 1844, † (ikke kendt), Henrik Olsen var 1877 faktor ved Slagelseposten.
- 29 *Julius Thorvald Seitzberg*, snedker og billedskærer, f. 1836 15. nov. i Kbh. (Hell.-å.), † 1905 28. nov. på Frederiksberg (St. Thomas s.), g. 1862 3. aug. på Frederiksberg m. *Pernille (Petronelle) Jensen* (forældre ukendte) – Pernille J. omtales i folketællingen Kbh. 1845 som plejebarn – f. 1832 3. jan. i Kbh., † 1895 30. apr. i Kbh. (Johs.).
- 30 *Ida Ludovika Seitzberg*, f. 1839 6. jan. i Kbh. (Trin.) – senere skæbne ukendt.
- 31 *Laura Wilhelmine Seitzberg*, f. 1841 12. febr. i Kbh. (Trin.), † 1888 30. sept. i Kbh. (Holm.), g. 1868 4. maj i Kbh. (b.v.) m. *Niels Salomon Birch*, sergeant (søn af skomager Niels B. og Caroline Gøtze), f. 1843 28. nov. i Kbh. (Baptistmgh.), † 1919 27. apr. i Kbh. (Holm.).
- 32 *Frederik Vilhelm Seitzberg*, malermester, f. 1843 3. febr. i Kbh. (Trin.), † 1923 29. nov. på Frederiksberg (Fr.berg s.), g. 1867 8. dec. på Frederiksberg m. *Anne Margrethe Korerup* (forældre ukendte), f. 1836 15. nov. i Kbh., † 1905 17. sept. på Frederiksberg (Fr.berg s.).
2 sønner og 2 døtre.
- 33 *Frederik Charles Seitzberg*, malermester, f. 1845 28. juli i Kbh. (Frue),

† 1886 6. juli i Kbh. (Johs.), g. før 1881 m. *Karen Petersen* (datter af husmand Peder Jørgensen og Bodil Madsdatter, Karlslunde), f. 1851 11. jan. i Karlslunde, † 1901 10. sept. i Kbh. (Sions s.).

2 sønner og 1 datter.

- 34 *Sigvald (Sevald) Peter Seitzberg*, slagtermester, f. 1848 9. nov. i Kbh. (Frue), † 1932 19. maj i Kbh. (Rom.-kat.), g. 1874 19. juli på Frederiksberg (separeret) m. *Cecilie Marie Helene Sørensen* (dtr. af høker, senere værtshusholder og husejer Lars S. og Johanne Jensen), f. 1854 7. maj i Kbh. (Frels.), † 1934 22. apr. i Kbh. (De gl.s. by).

2 sønner og 1 datter.

4. slægtled IV

Stolemagermester Wilhelm Jensenius Seitzbergs børn (jfr. nr. 14):

- 35 *Charles August Seitzberg*, snedker, f. 1845 22. sept. i Kbh. (Holm.), † 1920 26. dec. i Kbh. (Jesus k.), g. 1868 17. apr. i Kbh. (Trin.) m. *Oline Laurine Auner* (dtr. af kgl. toldbetjent Johan Godfred A. og Oline Cornelia Schal), f. 1833 28. nov. i Kbh. (Trin.), † 1903 19. marts på Frederiksberg.

3 sønner og 1 datter.

- 36 *Wilhelm Jensenius Seitzberg*, stolemagermester, f. 1847 11. aug. i Kbh. (Frue), † 1895 26. marts i Kbh. (Hell.-kors s.), g. 1874 28. apr. i Kbh. (Holm.) m. *Ane Kirstine Larsen* (dtr. af husmand Lars Jensen og Karen Hansdatter, Orte Skovhuse), f. 1846 11. juni i Orte, Fyn, † 1925 9. nov. i Kbh. (Simeon).

2 sønner og 1 datter.

- 37 *Adine Jensine Seitzberg*, f. 1849 6. marts i Kbh. (Frue). Hendes senere skæbne ukendt.

- 38 *Robert Constantin Seitzberg*, stolemagersvend, f. 1850 30. dec. i Kbh. (Frue), † 1909 12. juli på Frederiksberg, g. (dato og sted ukendt) m. *Thora Sofie Emilie Andersdatter* (dtr. af indsidder Anders Nielsen og Marthe Marie Nielsdatter, Dalby), f. 1852 4. aug. i Krogstrup, Horns h., † 1911 12. febr. i Kbh. (Kristk.s s.).

1 søn og 1 datter.

- 39 *Jean Emil Seitzberg*, f. 1852 1. apr. i Kbh. (Frue), † 1853 11. aug. i Kbh. (Frue).

- 40 *Johanne Dorthea Seitzberg*, dameskrædderinde, f. 1874 1. juni i Kbh. (Johs.), † 1953 13. nov. i Snekkersten – ugift.

4. slægtled V

- 41 *Peter Martin Emil Seitzberg*, handelsagent, f. 1860 18. marts i Kbh. (Hell.-å.), † 1927 21. maj i Kbh. (Blågrd. s.), g. 1891 8. aug. i Kbh.

(Trin.) m. *Laura Cecilie Tengnagel Jørgensen* (dtr. af skomagermester Henrik Laurentius Jørgensen og Christine Dorothea Friedlig Barnewitz), f. 1860 26. jan. i Holbæk, † 1936 28. jan. på Frederiksberg. Ingen børn.

- 42 *Vilhelm Andreas Edmund Seitzberg*, kontorchef, f. 1866 4. febr. i Kbh. (Hell.-å.), † 1935 6. juni i Charlottenlund, g. 1898 2. apr. i Kbh. (Trin.) m. *Ellen Margeritha Amalia Hansen* (dtr. af tobakshandler Carl Hans H. og Anne Eugenia Hansen), f. 1876 18. jan. i Kbh., † 1922 24. sept. i Charlottenlund. 2 sønner og 1 datter.

Noter:

Forkortelser:

- BH = Bayerisches Hauptstaatsarchiv, München
 S. Amb. = Staatsarchiv Amberg, Amberg (Oberpfalz)
 Ö.S. = Österreichisches Staatsarchiv, Wien
 A.V. = Allgemeines Verwaltungsarchiv, Wien
 R.A. = Rigsarkivet, København
 S.A. = Stadsarkivet, København
 L.A. = Landsarkivet, København
 Siebm. = Siebmacher – Grosses allgemeines Wappenbuch

- Weilbachs Kunstnerleks., 3. bd. (Kbh. 1952), s. 33 Regenfuss, s. 195 Seitzberg.
- R.A. – Ekstraskatten 1762, Chr.hvn., matr. 288 litra C: Pastor Lorcks opfostringshus kaldes her efter inspektøren for »David Wildes Erziehungshaus«. I listen nævnes som elev nr. 30 Anne Marie Olsen, der arbejdede som illuminator for fru von Seitzberg og som senere blev Philip von Seitzbergs hustru.
- L.A. – Trin. kirkebog anfører, at familien ved Anne Marie von Seitzbergs død boede i Pilestræde, matr. 105.
- S.A. – Fattigvæsnets prot. 1322, nr. 603.
- E.N. Ritzau og E. C. Hertel: Borgervennen af 1788, Kbh. 1938. Philip von Seitzbergs ansættelsesvilkår er omtalt s. 63 ff. Bogen er forsynet med en silhouet af nekrologens forfatter, Carl Heinrich Meinig.
- R.A. – Folketælling 1787, Nørre kv., matr. 130.
- S.A. – Det kgl. Opfostringshus: »Meddelelser om Eleverne« (1781–1808), nr. 133 og 205. Optaget 1793 11. juli. Referatsprot. nr. 4 (1785–1808).
- Siebm.: Bd. VI, 1. Abt., 1. Teil, s. 180 og 3. Teil, s. 81.
- S.Amb. – Landsassen, Nr. 313 (1708 30. August). Amt Nabburg, Fasc. 292, Nr. 3190 b, § 8.
- Allgemeine deutsche Biographie, (Leipz. 1878), Bd. 8, s. 353.
- Allgemeine deutsche Biographie, (Leipz. 1898), Bd. 43, s. 241.
- BH – A VI 4/4 (vedr. Kurprinsens regiment, 1761–). Von Steinlind døde i Eichstädt 7. febr. 1764. Han levede som pensionist hos sin svigersøn, kaptajn Mattheus von Schury. A VI 4d/3 (24/7 1745) omtaler von Steinlings kommando i Straubing.
- BH – Personalakten Nr. 7448, (1753).
- Goth.-genealog. Taschenbuch der freih. Häuser, 1859, s. 399.
- BH – VI 4d/3 (2. Inf.-Regim./Churprinzl. 1721–46): 15/3 1721.
- S.Amb. – Münchener Hofkammer, Nr. 777.
- Ö.S. – Abt. Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Reichsregisterband Nr. 30 (Kaiser Leopold), Adelsdiplom, dat. 1699 26/5:

- Adam Seiz omtales i sønnens adelsbrev.
18. S.Amb. – Amt Holnstein, Dreissigjäh. Krieg, Nr. 1790 (1639 22/2).
  19. S.Amb. – Münchener Hofkammer, Nr. 777.
  20. A.V. – Abt. Adelsarchiv, Reichsakt VB 6289, 1623 4/3.
  21. og 22. – samme som note 19.
  23. Siebm. – Bd. VI, 1. Abt., 3. Teil.
  24. Adam Raimund Seiz (senere von Seitzberg), døbt 1668 7/11 i Pittersberg (Oberpfalz).
  25. Kirkebog for Pittersberg (Oberpfalz): viet 1690 17/10.
  26. Johann Engelhard Seiz (senere von Seitzberg), født o. 1660 i Holnstein.
  27. Samme som note 17.
  28. Karl Staudinger – Geschichte des kur-bayrischen Heeres, Bd. 1, 1908.
  29. S.Amb. – Standbuch: Nr. 353. Maria Bibiana Johanna von Seitzberg omtales, da hendes stedmoder sælger godset Schlackenhof 1708 2/5.
  30. Siebm.: Bd. VI, 1. Abt., 1. Teil, s. 80.
  31. Kirkebog for Pitterburg (Oberpfalz): † 1708 15/4.
  32. S.Amb. – Oberpfälz. Administrationsakt. 546 (1710 6/3).
  33. S.Amb. – Amt Tannesberg-Treswitz, Nr. 1402 (1709 5/7).
  34. S.Amb. – Gymnasium Amberg, Nr. 11 (1709).

Personregistrering i Danmark – Et debatoplæg

Af

Paul G. Ørberg

Personregistreringen af borgerne i en stat er efter sagens natur en ting, der kommer alle ved og som også interesserer mange. Siden man i 1968 her hjemme etablerede personregistrering på elektronisk basis (CPR = Det centrale Personregister), har dette da også givet anledning til en omfattende debat, specielt om kontrollen med sådanne registre, mundende ud i en lov af 1978 om oprettelse af et helt nyt organ, Registertilsynet, bestående af Registerrådet plus et sekretariat (under justitsministeriet). Men allerede i 1966 var der under forberedelserne af CPR blevet etableret en ny »Afdeling for Personregistrering« (under indenrigsministeriet), som bl.a. skal medvirke til »den rationalisering af den offentlige administration, der umiddelbart eller indirekte kan opnås ved udnyttelse af CPR«; under denne afdeling hører også folkeregistrene, som blev oprettet i 1924 på kommunalt initiativ.

Dermed er allerede nævnt to personregistreringssystemer, men der eksisterer som bekendt et tredje, som der har været næsten tyst og stille om i den offentlige debat, nemlig *kirkebøgerne*, og det til trods for, at det dog stadigvæk er dem, der indeholder den officielle juridisk gyldige registrering af befolkningen. Det betyder med andre ord, at ligegyldigt om man er folkekirke-medlem, muslim eller mormon, så skal man på kordegnekontoret eller til sognepræsten for at anmelde sit barns fødsel til indførelse i sognets kirkebog. Skal man bruge en retsgyldig attest til ægteskab, kørekort, pas osv., er det også en fødsels- eller dåbsattest udstedt efter kirkebogen, man skal møde op med.

Men hvad er en kirkebog egentlig? Her er lidt historie påkrævet. Ordningen med kirkebøger har dybe historiske rødder, som rækker direkte tilbage til Christian 4.s tid. To forordninger 1645/46 indeholder generelle påbud om kirkebogsføring, men det er her værd at bemærke, at de ikke primært udsprang af kirkelige hensyn, men af den kendsgerning, at riget fattedes penge efter en tabt krig, og at man derfor havde brug for en pålidelig personregistrering for at kunne vurdere landets skatteevne.

De ældste kirkebøger indeholder et højst interessant kulturhistorisk ma-

teriale, men de blev længe ført på en meget forskelligartet måde og kan være meget mangelfulde; desuden er et betydeligt antal gået tabt i tidens løb. Først i 1812 kom kirkebogsføringen og dermed personregistreringen i faste rammer. Det var forholdsvis sent – det kan nævnes, at man på det tidspunkt allerede havde tre velorganiserede folketællinger bag sig – og der havde da også forinden været gjort forskellige tilløb, men det lykkedes altså først at reformere kirkebogsføringen i 1812, i de fleste sogne med virkning fra 1814.

Man havde i 1812 specielt to mål for øje, nemlig at få etableret ensartede, let overskuelige kirkebøger og at sikre, at de ikke gik tabt. Det første søgte man at opnå ved at dekretere, at kirkebøgerne skulle føres i protokoller med bestemte skematiske fortryk; først en afdeling med fødte (døbte) mandkøn, en afdeling med fødte kvindeskøn, dernæst konfirmerede drenge, konfirmerede piger, copulerede (ægteviiede) og henholdsvis døde (begravede) mandkøn og kvindeskøn.

Risikoen for at kirkebøgerne skulle gå tabt, sikrede man sig imod ved at lade dem føre i to selvstændige eksemplarer, det ene, ført af sognepræsten, blev kaldt *hovedministerialbogen*, det andet, i byerne ført af kordegnen, på landet af kirkebylæreren, fik en lige så mundret betegnelse: *kontramministerialbogen*. Gennem regelmæssig indbyrdes konferering blev der draget omsorg for, at de to sæt bøger så vidt muligt var identiske, og det blev fastslået, at »disse bøger må ikke være nogen nat under ét og samme tag«. Hensigten var naturligvis, at man altid kunne have et eksemplar intakt, hvis det ene sæt kirkebøger gik tabt. Det var særlig ildebrand, man havde i tankerne; brandfaren var bogstaveligt overhængende i de mange stråttækte præstegårde og skoler. En del kirkebøger er da også blevet reddet takket være dobbeltføringen. Det betyder igen, at man efter ca. 1814 kan være sikker på, at kirkebogen er bevaret (der er kun en enkelt undtagelse, hvor begge kirkebøgerne er brændt på én gang). Ordningen var således fornuftig nok i 1812, og det var dengang en helt naturlig ting at lade sognepræsten varetage denne registreringsopgave; han fungerede i en lang række andre forhold som lokalembedsmanden i yderste række. Han var formand for både skole- og fattigkommission, og han forestod f.eks. også de folketællinger, der blev iværksat.

Når nyordningen af kirkebogsføringen er skildret så forholdsvis detaljeret her, er det af den simple grund, at sådan føres kirke/ministerialbøger den dag i dag. Der er ganske vist langs ad vejen sket nogle udvidelser og ændringer af den trykte skematekst, men selve systemet er præcis det samme. Man kan muligvis have svært ved at tro det, men det er ikke desto mindre virkeligheden: den juridisk gyldige personregistrering i Danmark foregår stadig i store, dobbeltførte protokoller skrevet i hånden med statsautoriseret blæk (eller fra 1987 også autoriseret kuglepen!). At det er et tungt arbejdende apparat, siger sig selv. Kirkebøgerne skal hele tiden ajourføres mht.

navneændringer og -rettelser m.v., og det kræver et utal af skriftlige meldinger mellem kirkebogsførerne, fra dem til folkeregistrene og tilbagemeldinger til CPR. Og ajourføringen gælder vel at mærke begge sæt kirkebøger. Ideen er jo, at bøgerne skal være aldeles identiske (hvilket i praksis har vist sig umuligt at opnå 100%). Det er også et kostbart apparat mht. arbejdskraft og materialer. Yderligere er det et meget mangelfuldt system, fordi det ikke rummer de komplette oplysninger om en persons civilstand; f.eks. indføres kun kirkelige vielser i kirkebøgerne, ikke borgerlige; heller ikke skilsmisser noteres. Og oplysninger om en bestemt person findes jo slet ikke samlet på ét sted, men spredt over flere protokoller og derfor meget vanskeligt tilgængelige. Hvis man f.eks. ved, hvor og hvornår en person er født, kan man i kirkebogen finde hans fulde navn, hans forældre og eventuelle faddere, om han er født i ægteskab eller adopteret, og om han er medlem af folkekirken. Men vil man vide, om han er gift, har børn eller er død, er man henvist til at gætte sig til, i hvilke kirkebøger man skal finde det.

Man kan med god grund spørge, om der da ikke har været gjort forsøg på at modernisere et så gammeldags registreringssystem. Jo, det har der, mange gange endda, men altså uden noget resultat af betydning. Det hænger sammen med, at en reform uvægerligt vil berøre kirkelige (og, måske ikke mindst, kirkeministerielle) interesser. Allerede i 1859 blev der første gang stillet forslag i rigsdagen om borgerlige personregistre og tvungent borgerligt ægteskab. Det førte til en heftig debat, men noget resultat kom der ikke ud af det. Efter systemskiftet i 1901 regnede man det for en selvfølge, at 1849-grundlovens løfteparagraf om adskillelse af stat og kirke skulle føres ud i livet. Der blev nedsat et stort kirkeligt udvalg i 1903, og det fremgår tydeligt af dets forhandlinger, at man under alle omstændigheder anså indførelse af en form for borgerlige personregistre for en given sag, men heller ikke denne gang skete der nogen forandring.

Helt grotesk virker det, når det går op for én, at vi faktisk allerede *har* borgerlige personregistre i en lille del af Danmark, nemlig i Sønderjylland. Her havde man fået dem indført under det preussiske herredømme (1864–1920) og var godt tilfreds med dem, og da genforeningen kom i 1920, fik man lov til at beholde dem med den udtrykkelige begrundelse, at den samme ordning skulle indføres i landet nord for Kongeåen. Det er den bare aldrig blevet, og det vil altså sige, at bor man nord for den gamle grænse, skal man anmelde sit barns fødsel (eller død) hos præsten, bor man syd for, hos personregisterføreren – med andre ord: der er stadig ikke fuld retsenhed i Danmark!

Den borgerlige civilstandsregistrering blev indført i Sønderjylland i 1874, men var allerede dengang et velkendt system i europæisk sammenhæng. Det startede i Frankrig i 1792 i kølvandet af den store revolution, og det er fore-

løbig endt med Sverige, hvor rigsdagen i 1987 vedtog, at »folkbokføringen«, som man kalder det, (en slags moderniserede kirkebøger), fra 1. juli 1991 skal flyttes fra præsteembederne til de lokale skattemyndigheder. I Norge blev det gamle system ændret allerede under besættelsen, og derefter er der i hele verden vistnok kun Danmark, der har bevaret det gamle kirkelige registreringssystem som officiel personregistrering.

Også efter 1920 har der været gjort nogle reformforsøg. Allerede oprettelsen af de kommunale folkeregistre i 1924 var et udtryk for, at personregistreringen i ministerialbøgerne ikke fungerede tilstrækkelig effektivt, og i 1938 blev der nedsat et udvalg, som specielt skulle undersøge mulighederne for at indrette civilstandsregistre i forbindelse med folkeregistrene. Karakteristisk nok var dette udvalg ikke nedsat af kirkeministeriet, men af justitsministeriet, og kirkeministeriets repræsentanter strittede da også imod at opgive kirkebøgerne som officielle personregistre. Hovedargumentet for at bevare den gamle ordning var, at det var af stor betydning for sognepræstens arbejde i menigheden, at han beholdt den kontakt med sognets beboere, som registreringen gav ham. Udvalget forhastede sig i øvrigt ikke; der gik 13 år, før det i 1951 afgav betænkning, dog havde krigen også betydet et afbræk i arbejdet. For at nå til enighed havde man samlet sig om et ret mærkværdigt kompromisforslag, som aldrig fik nogen praktisk betydning.

I 1960'erne planlagde man så oprettelsen af Det centrale Personregister, CPR. Det var en oplagt lejlighed til at få gennemført en tilbundsående reform af personregistreringen i det hele taget, og økonomiministeriets administrationsråd forhandlede også i 1966 med kirkeministeriet om indførelse af borgerlige civilstandsregistre. Kirkeministeriet klarede imidlertid endnu engang pynten, og CPR blev, som tidligere nævnt, oprettet i 1969 (lov af 10.6.1968), uden at der blev rørt ved registreringsordningen med kirkebøger/ministerialbøger. Loven indfører betegnelsen »folkeregistrering«, hvorved menes dels den registreringsvirksomhed, som foregår i de kommunale folkeregistre, dels CPR, men altså *ikke* kirkebøgerne. Som nævnt i indledningen var der allerede et par år før oprettet en særlig afdeling under indenrigsministeriet til at varetage folkeregistreringen.

Anderledes gik det ikke, da indenrigsministeriet i 1970 nedsatte et udvalg med direktøren for folkeregistreringen som formand. Udvalget afgav i 1972 betænkning om konsekvenserne af en afskaffelse af både kirkebøgerne (som juridisk gyldige personregistre) og de sønderjyske personregistre og indførelse af en moderne personregistrering baseret på de kommunale folkeregistre og et udbygget CPR, som skulle rumme de samlede data for en person, altså en fuldstændig sammensmeltning af de tre nugældende registreringssystemer. Antallet af registreringssteder ville dermed blive nedskåret fra ca. 2000 (sogne) til 277, svarende til antallet af kommuner. Alle anmeldelser af

personlige data skulle kun ske en gang og det ene sted, ligesom borgerne ville kunne få enhver form for attest udskrevet på ethvert folkeregister. Betænkningen påviser, at der vil være tale om en betydelig rationalisering og en direkte økonomisk gevinst. Det hænger først og fremmest sammen med, at man slipper for duplikatprotokollerne og den besværlige ajourføring foruden en masse attestskriveri m.v. Forslaget fra 1972 bør dog afgjort udbygges med en bestemmelse om obligatorisk borgerlig vielse, som man kender det i næsten alle andre lande og som i øvrigt allerede to gange har været vedtaget i folketinget (i 1896 og 1903, men stoppet af det daværende landsting). Det ville have den store fordel, at *hele* den juridisk gyldige civilstandsregistrering dermed kunne samles et sted; også problemerne med de anerkendte trossamfunds kirkebøger ville falde bort.

Det tidligere omtalte argument mht. de kirkelige interesser i kirkebogsføringen er i betænkningen vendt om, så man i stedet peger på, at præsterne ville kunne få en ikke uvæsentlig arbejdslettelse, jævnfør oven for, som kunne komme det egentlige kirkelige arbejde tilgode. Man kunne her tilføje, at man allerede har erfaringerne med de borgerlige personregistre i Sønderjylland, som afgjort ikke tyder på, at de sønderjyske præsters stilling i sognene er blevet svækket. Man må jo heller ikke glemme, at der selvfølgelig stadig føres kirkebøger i Sønderjylland, men kun som kirkens egne bøger. Endelig lægger betænkningen stor vægt på det historiske perspektiv, dvs. at der omhyggeligt sørges for, at alle personoplysninger sikres og arkiveres for eftertiden. På længere sigt bliver dette naturligvis en helt central opgave for vore landsarkiver, akkurat som de i de sidste 100 år har været det sikre gemmested for de gamle kirkebøger. – Hvis man spørger, hvorfor denne gennemarbejdede betænkning ikke blev lagt til grund for en lovgivning, som tanken var, men blot stillet på hylden, gætter man næppe forkert ved at søge forklaringen i ministeriet i Frederiksholms Kanal.

For ti år siden, i 1979, nedsatte kirkeministeriet så sin egen arbejdsgruppe, som skulle komme med forslag til en rationalisering af kirkebogsførelsen og kun det; det var altså en udtrykkelig forudsætning, at registreringen bibeholdtes i kirkeligt regi. Udvalgets forslag, der fremkom i 1985, indeholdt som vigtigste punkt et løbssystem med gennemskrivning på maskine og senere indbinding; det var et system, som i 1978 var gennemført med held for de sønderjyske personregistres vedkommende. Men også dette forslag endte som alle de andre i en skuffe i kirkeministeriet, som nøjedes med i 1987 at udsende et cirkulære, som indeholder nogle små tekniske ændringer, men overhovedet ikke rører ved selve systemet fra 1812. Dog gøres det for første gang obligatorisk, at hovedministeriebogen skal opbevares i en muret brandsikker boks eller et brandsikkert skab (§ 14, stk. 1, mens stk. 2 næsten ordret med 1812-reskriptet fastslår, at kontramministeriebogen

ikke om natten må opbevares under samme tag som hovedministerialbogen!).

Det er vist ikke for meget sagt, at dette sidste kirkeministerielle cirkulære er en endelig falliterklæring, og at løbet nu må være kørt for den hidtidige kirkebogsregistrering. Det kan ikke være rigtigt, at man for offentlige midler etablerer et fuldt udbygget, moderne edb-relateret personregistreringssystem (CPR/folkeregister) samtidig med, at man i en anden forvaltningsgren opretholder et helt andet retsgyldigt registreringssystem, som ikke blot er forældet, men også mangelfuldt og dyrt og til unødigt besvær for befolkningen. Den opgave mht. en rationalisering på dette vigtige område, der som nævnt i indledningen er pålagt indenrigsministeriets afdeling for personregistrering, bør nu tages op og løses ved gennemførelse af en lov om en virkelig total *folkeregistrering*.

De statslige arkivers publikationer 1988, en oversigt

ved

Grethe Ilsøe

Oversigten er en annoteret fortegnelse over de publikationer, som de statslige arkiver, dvs. Rigsarkivet, landsarkiverne for Sjælland m.m., Fyn, Nørrejylland og de sønderjyske landsdele samt Erhvervsarkivet, har udsendt i 1988. Oversigten viderefører den tilsvarende oversigt over publikationerne 1987 ved Erik Kann (Personalhistorisk Tidsskrift 1988:2, s. 193–196).

Rigsarkivet:

Tidsskrifter:

Arkiv. Tidsskrift for arkivforskning. 12. bind, nr. 1 og 2, 1988.

Flyveblad fra arkiverne. Nr. 3, 1988.

Anm.: Oplyser og kommenterer aktuelle arkivspørgsmål. Nr. 3 omhandler »De billige arkiver«, herunder afbureaukratisering og brugerbetaling. *Siden Saxo.* Udg. Dansk Historisk Fællesforening og Rigsarkivet, 1988, nr. 1–4.

Biografier:

Vagn Dybdahl: 99 Biografier. 96 Socialdemokrater + 2 fra Arbejdsgiverne + 1 Universitetsbygger. Studier og kilder bd. 5. 1988, 363 s.

Anm.: Et optryk af artikler bragt i Dansk biografisk Leksikon, 3. udg. bd. 1–16, 1979–84.

Registraturer, oversigter og vejledninger:

(private forenings- og institutionsarkiver)

Børnesagens Fællesråd, 1903–63. 1988, 22 s.

Dansk Forenet Sudanmission, 1906–69. 1988, 25 s.

Dansk Missionsråd med tillæg af Trankebarfondet, 1912 (1891)–1966. 1988, 73 s.

Dansk Sømandskirke i Fremmede Havne, 1877–1980. 1988, 24 s.

De Samvirkende Sognerådsforeninger i Danmark, 1899–1970. 1988, 74 s.

(familie- og personarkiver)

Familien Balslev. 2. udgave med tillæg af indgiftede familier Ishøj, Krag og Wied. 1988, 44 s.

Familien Sehested. Stamhuset Broholm med tillæg af den ældre linie og Bjerrelinien. 1988, 222 s.

Redaktør Bertel Jensen (1862–1948). 1988, 8 s.

Landsarkivet for Sjælland, Lolland-Falster og Bornholm:

Registraturer, oversigter og vejledninger:

Kommunearkiver. Modelregistratur og stikordsregister for kommunearkiver indtil 1970. 1988, 181 s.

Anm.: Modelregistraturen er med udgangspunkt i den såkaldte Odderarkivplan opbygget således, at den giver mulighed for en systematisk indplacering af alle arkivalier fra den kommunale forvaltning fra midten af 1800-tallet til 1970. Stikordsregistret omfatter en lang række forvaltnings- og arkivbegreber.

Kommunearkiver. Karlebo 1842–1970. 1988, 46 s.

Kommunearkiver. Skævinge. Kommuner sammenlagt til Skævinge kommune 1970. 1988, 73 s.

Anm.: Omfatter Skævinge-Gørløse 1842–1970, Strø 1842–1970, Lille Lyngby-Ølsted 1842–80, Lille Lyngby 1881–1970.

Pastoratsarkiver (præste- og menighedsrådsarkiver). Møn og Bogø. 1988, 89 s.

Skolearkiver. Frederikssund kommune. 1988, 33 s.

Skolearkiver. Karlebo kommune. 1988, 27 s.

Udstillingskataloger:

Bondekarl og landsoldat 1733–1788. I anledning af 200-året for Stavnsbåndets ophævelse 1788. 1988, 12 s., ill.

Skt. Petri. Den tyske menigheds kirke. 1988, 5 s., ill.

Lys over Landsarkivets bibliotek eller Månen over Bella. 1988, 15 s., ill.

Anm.: Illustrerer bibliotekets brugsværdi ved lokalhistoriske studier.

Landsarkivet for Fyn:

Ingen udgivelser i 1988.

Landsarkivet for Nørrejylland:

Monografier:

Ole Degn: Christian 4.s kansler. Christen Friis til Kragerup (1581–1639) som menneske og politiker. Udgivelseselskabet v. Landsarkivet f. Nørrejylland. 1988, 261 s., ill.

Kildeudgaver:

Viborg Landstings Dombøger 1616–1618. Udvalgte tingsvidner. Ved Poul Rasmussen. Udgiverselskabet v. Landsarkivet f. Nørrejylland. 1988, 380 s.

Anm.: Tingsvidnerne illustrerer dagligdagen.

Registraturer, oversigter og vejledninger:

Landsarkivet for Nørrejylland og hjælpemidlerne til dets benyttelse. Register til bind 1 og 2. Udgiverselskabet v. Landsarkivet f. Nørrejylland. 1988, 17 s.

Skiftearkivalier i de nørrejyske amtsarkiver. Ved Birgit Løgstrup og Ingelise Rahn. Udgiverselskabet v. Landsarkivet f. Nørrejylland. 1988, 338 s., ill.

Anm.: Med personregister.

Udstillingskataloger:

Christian 4. og Jylland. 1988, 20 s.

Landsarkivet for de sønderjyske landsdele:

Ingen udgivelser i 1988.

Erhvervsarkivet:

Beretning om virksomheden 1. januar – 31. december 1988. * Erhvervshistorisk Årbog 1988. Meddelelser fra Erhvervsarkivet 38. Udk. 1989, s. 172–186.

* Fejlagtigt angivet som 1987.

Iøvrigt bemærkes, at tidsskriftet *Nordisk Arkivnyt* fra 1. januar 1988 udgives af det svenske rigsarkiv. Desuden må opmærksomheden henledes på en for benyttelsen af Rigsarkivets samling af missionsarkiver værdifuld publikation: *Carl Rise Hansen: Ydre Mission. Arkivfortegnelser.* Vejledning i benyttelse af Rigsarkivets samlinger til dansk ydre missions historie. Udg. G.E.C. Gad. 1988, 263 s.

Forespørgsler fra udlandet

Vi har fra Allan Deeds, England modtaget:

I sit andet ægteskab fik Caroline Quist i Fort Prinzenstein på Guldkysten (det nuværende Ghana) en søn, Albert Tetteh. Hun var den ældste af 7 døtre og tre sønner, alle børn af Christopher Isaac Hansen Quist.

Hvem kender mere til denne Christopher Isaac Hansen Quist, hans kone og hans slægt?

Breve på engelsk, fransk eller tysk bedes sendt til:

Allan Deeds,
»Chapmans«,
Watery Lane,
BLEWBURY,
Oxen,
OX11 9PG.
GB.

Vi har fra Otto Schade i Hamburg modtaget:

I min søgen efter mine aner er jeg kommet tilbage til Peter Schade, død i 1670. Han var marketender i den svenske hær, og hans fødested er ikke kendt. Det kan formodes, at en feltpræst har foretaget hans vielse i 1647, da svenskerne havde besat Lindau/Bodensee, og fordi hans søn Johann Christoph er døbt af en sådan.

Kan nogen af tidsskriftets læsere afklare, hvorvidt Johann Christophs far er beslægtet med den magister og rektor Peter Schade, født 13.11.1641 i Roskilde, død 18.02.1712 i København, gift 2. gang med Margarethe Bülche, født 6.9.1639 i Wilster, Holstein, død 11.8.1676 i Roskilde, som har et epitaph i Roskilde Domkirke *eller* den Bodil Hansdatter Schade, der er født 1651 i Roskilde og som døde sammesteds 6.9.1729?

Breve bedes sendt til:

Otto G. Schade,
Oesterleystr. 70,
D-2000 Hamburg 55.

Fortegnelse over vejledende artikler samt slægtsartikler, herunder anetavler i *Personalhistorisk Tidsskrift* 1979–89.

Ved

Hans H. Worsøe

Nærværende oversigt er tænkt som en hjælp til den, der ønsker en hurtig orientering i stof af ovennævnte karakter i årgangene 1979–89, idet det skal bemærkes, at artikler ikke er medtaget i de årlige lister over slægts- og lokalhistorisk litteratur, som siden 1980 er udsendt af Sammenslutningen af Slægtshistoriske Foreninger (SSF).

Ved vejledende artikler forstås artikler, der har til formål at give oplysninger om studiet af slægtshistorie, om specielle kildegrupper eller om samlinger af kilder (arkiver). Også specialbibliografier er medtaget. De vejledende artikler er søgt ordnet ved hjælp af stikord der er opstillet alfabetisk med enkelte henvisninger.

Ved slægtsartikler forstås artikler, der har til formål at oplyse om genealogiske sammenhænge, altså både efterslægtstavler og anetavler samt alle tænkelige kombinationer af disse. Medtaget er desuden artikler, der primært har et andet formål, men som indeholder så mange genealogiske oplysninger, at de kan sidestilles med slægtsartiklerne. Artiklerne er opstillet efter slægtsnavn, anetavlerne er anbragt under probandens slægtsnavn.

Der vil således være en række artikler i *Personalhistorisk Tidsskrift* 1979–89, der ikke er medtaget i oversigten, typisk kildeudgivelser eller artikler af rent personalhistorisk tilsnit. Om disse henvises til at gennemgå de enkelte årganges indholdsoversigter eller afvente 110-års indholdsfortegnelsen, der er planlagt til udsendelse tidligst i 1990.

Vejledende artikler

Anetavlen:

1. Kai Albertsen: En ny dansk anetavlepublikation og Om publicering af anetavler. 1986, 97–102.

Arkivbibliografi:

2. Ole Degn: Rigsarkivets og landsarkivernes kildepublikationer og arkivoversigter af personalhistorisk interesse. 1979, 75–87.
3. Vello Helk: Rigsarkivets nyere registraturer over privatarkiver. 1980, 110–115.
4. Erik Kann: De statslige arkivers publikationer 1982–84, en oversigt. 1985, 85–92.
5. Erik Kann: De statslige arkivers publikationer 1985, en oversigt. 1986, 197–200.
6. Erik Kann: De statslige arkivers publikationer 1986, en oversigt. 1987, 77–80.
7. Erik Kann: De statslige arkivers publikationer 1987, en oversigt. 1988, 193–196.
8. Grethe Ilsøe: De statslige arkivers publikationer 1988, en oversigt. 1989, 181–183.

Bibliografi:

9. Dorte Gissel: Fortegnelse over dansk slægtslitteratur 1973–1979. 1982, 1–54.
Se endvidere: Indvandring og studenter.
10. Nogle udgivelser i anledning af Christian IV året 1988. 1989, 201–205.

Brandtaxationer:

11. Louise Skak-Nielsen: Byernes brandtaxationer og deres kildeværdi for genealogisk og lokalhistorisk forskning. 1979, 163–184.

Bybefolkningen:

12. Henning Jensen: Borgerskabets mønstringsruller 1583–1639. 1979, 111–117.

EDB:

13. K. Albertsen: Genealogi og databehandling. 1981, 177–182.
14. Johannes Lind: Fadderlisterne i slægtsforskning. 1986, 45–53.
15. Jens-Ivar Mørch: Realitet og mulighed i slægtsforskning »på EDB«. 1983, 55–58.

Erhvervsarkivet:

16. Finn H. Lauridsen: Personalhistorie i Erhvervsarkivet. 1979, 131–144.

Folketællinger:

17. Tommy P. Christensen: Folketællingen 1801 – pålidelig eller mangelfuld? 1988, 131–150.

Grønland:

18. Kirsten Elisabeth Canning: Personalhistoriske kilder i grønlandske arkiver. 1979, 57–68.

Heraldik:

19. Knud Prange: Middelaldergenealogi og heraldik. Belyst ud fra 4 nyafdækkede våbener i Kværkeby kirke. 1980, 53–68.

Hærens arkiv:

20. Ib Carl: Hærens arkiv set i forhold til slægts- og personalhistorie. 1979, 69–74.
Se endvidere Soldater.

Indvandring:

21. Finn Andersen: Svensk af fødsel. Personalhistorisk kildemateriale opstået som følge af udenrigspolitikken konsekvenser for dansk lokaladministration 1808. 1982, 55–80.
22. Erik Kann: Nyt hjælpemiddel til efterforskning af aner i udlandet. 1987, 164.
23. Helle Linde: Tyske begravelser i Danmark. 1982, 162.
24. Lydie Maurel: Franske reformerte, som udvandrede til Danmark. 1986, 83–94.
25. Randi Ottosen: De fransk-reformerte i Danmark. Et fælles-europæisk forskningsprojekt, med litteraturliste. 1989, 90–98.

Kirkebøger:

26. Paul G. Ørberg: Nærlæsning af nyere kirkebøger. En kulturhistorisk og metodisk undersøgelse af kirkebøgerne efter 1812. 1980, 7–22.
27. Paul G. Ørberg: Personregistrering i Danmark, et debatoplæg. 1989, 175–180.

Kommunearkiver

– *Se lokalhistorie*

København:

28. Eigil Skall: Slægtsforskeren og Københavns Stadsarkiv. 1979, 185–206.

Lokalhistorie:

29. Erik Nørr: Personalhistoriske og befolkningsmæssige oplysninger i skole- og fattigarkivalier før kommunalanordningen af 1841. 1983, 101–119.
30. Knud Prange: Slægtshistorie/Lokalhistorie. 1979, 147–161.

Matrikelarkivet:

31. Svend Balslev: Matrikelarkivet og den personalhistoriske forskning. 1979, 49–56.

Middelaldergenealogi

se: Heraldik og testamenter

Mikrofilm:

32. Erik Kann: Mikrofilm i Landsarkivet, København, en vejledning. 1987, 71–76.
33. Henric Sollbe: Genealogisk mikrofilm – svenske synspunkter. 1979, 207–212.

Navne:

34. Torben Kisbye: Slægtsnavne og patronymer. 1981, 121–132.

Nummereringssystemer:

35. B. V. Adersen: Personbetegnelse i slægtstavler. 1981, 169–170.
36. B. V. Adersen: En svogerskabstavle. 1984, 82–83.
37. K. Albertsen: Opstillingsprincipper og personnummerering i konsangvinitetstavler. 1979, 9–16.
38. K. Albertsen: Generationsnummerering. 1984, 80–81.
39. F. P. Dahlkild: Et bidrag til analysering af komplicerede anetavler. 1983, 191–199.
40. Knud Højrup: En konsangvinitets-betegnelse. 1987, 155–163.
41. Knud Højrup: En konsangvinitets-betegnelse II. 1988, 183–191.
42. Carl Albert Zeuthen: Anvendelse af 2-talssystemet ved nummerering i slægtstavler. 1982, 111–116.

Præstearkiver:

43. Finn Andersen: Sjællands stifts præstearkiver. 1979, 17–48.

Præster:

44. Vello Helk: Pastor Aage Dahls præstehistoriske samlinger i Rigsarkivet. 1979, 105–110.

Ridderbiografier:

45. Tage Kaarsted: Et udvortes tegn på erkendt borgerværd. Om ordenskapitlets ridderbiografier. 1979, 119–130.

Slægtsarkiver:

46. Ib Priskorn og Iver Moslund: Hvordan opbygger man sit slægtsarkiv – et forslag. 1981, 97–98.

Soldater:

47. Hans Chr. Wolter: Hærens registrering af udskrevne og hvervede. 1987, 1–24.
Se endvidere Hærens arkiv.

Studenter:

48. Ole og Jette Kjærulff Tuxen: Studenterjubilæumsskrifter som personalhistorisk kilde. 1979, 213–242.

Søofficerer:

49. J. Teisen: Rettelser og tilføjelser til T. A. Topsøe-Jensen og Emil Marquard: Officerer i Den dansk-norske søetat 1660–1814 og Den danske Søetat 1814–1932. 1984, 183–217.

Testamenter:

50. Thelma Jexlev: Middelalderlige testamenter som personalhistorisk kilde. 1981, 1–11.

Udvandring:

51. Erik Blom: Genealogiske og lokalhistoriske selskaber i USA, et hjælpemiddel ved søgning efter danske udvandrerrfamilier. 1985, 219–222.
52. Hans Eyvind Næss: Dansker i Norge. 1989, 43–57.

Urmagere:

53. Jens Lampe: Urmagere og ure i Fåborg. 1982, 179–186.

»Uægte« børn:

54. Hans H. Worsøe: Nogle betragtninger om børn født uden for ægteskab. Deres vilkår og mulighederne for at følge dem og deres forældre. 1979, 243–266.

Slægtsartikler

ALANUS – se Medelfar.

55. ALBECK – Georg Albeck: Overlæge Victor Albecks anetavle. 1985, 37–45.
56. ANDERSEN – Jørgen Skjerk: H. C. Andersen – en sand løgn. 1988, 29–40.
BAGER – se Unkersønnerne.
57. BALSLEV – Gregers Hansen: Biskop C. F. Balslevs anetavle. 1984, 137–145.
58. BANG – Fritz Schönwandt: Hans Bang i Bogense † 1560, med et afsnit om den ældre Bang-slægt i Vends herred. 1980, 27–43.
59. BANG – Fritz Schönwandt: Christoffer Bang i Odense († 1599) og den ældre Bang-slægt i Assens. 1980, 187–197.
60. BARCHHAUSEN – Gregers Hansen: En slægt Barchhausen på Lolland. 1985, 105–109.
61. BECKER – Finn H. Lauridsen: Gottfried Becker. En københavnsk hofapoteker 1767–1845. 1981, 183–222.
62. BEGTRUP – Gregers Hansen: Højskoleforstander Holger Begtrups anetavle. 1988, 75–80.
63. BERN – John T. Lauridsen: Familien Berns slægtsforhold omkring 1600. 1988, 19–28.
64. BEYER – Jørgen Beyer: Valentin Hermansen Beyers efterkommere. Stamtavle 1904. 1988, 197–98.
BJERRUM – se Svendsen.
65. BLIXEN – Gregers Hansen: Karen Blixens anetavle. 1983, 151–162. Tilføjelse: 1984, 146.
66. BRETTEVILLE – Margrete Appel: Oberst Louis le Normand de Bretteville. 1988, 103–116.
67. BRYSTING – Erling Petersen: Slægten Brysting fra Sydvestsjælland. 1980, 161–183.
68. BLICHFELD – A. Troels Møller: Præster i Lyngå-Skjød sogne. 1983, 82–84.
69. BØDKER – Vello Helk: Om Jacob Sørensen Bødker og Jacob Sørensen Glud. 1986, 41–44.
70. CHRISTENSEN – H. Erik Olesen: I. C. Christensen og hans 32 aner. 1982, 187–200.
71. CLAUSEN – Gregers Hansen: Professor H. N. Clausens anetavle. 1985, 73–81.
72. DANNEMAND – Harald Jørgensen: En kongelig familiehistorie: Frederik VI og Frederikke Dannemand. 1982, 129–154.

73. DICH – Bent Bergsøe og Mogens Rosenløv: Den bornholmske slægt Dich. 1984, 147–175.
DINESEN – se Blixen.
74. EDING – Vello Helk: Om den danske resident i Nederlandene, Johan Wilhelm Eding. 1986, 81–82.
75. EICHEL – Olav Christensen: Slægten Eichel fra Nordborg. 1980, 45–52.
76. ENGBERG – Knud Prange: Jens Engbergs oldeforældre eller slægts-historie og Danmarkshistorie. 1982, 213–214.
ENGELSTOFT – se Estrup.
77. ERLANDSEN – P. Hampton Frosell: Lodsslægten Erlandsen fra Hel-singør. 1986, 55–58.
78. ERSLEV – Gregers Hansen: Historikeren Kr. Erslevs anetavle. 1985, 55–62.
79. ESTRUP – Carl Langholz: J. B. S. Estrup og hans 32 aner. 1985, 47–53.
80. ESTRUP – Vanda Laursen: Den Estrupske anetavle og de indgiftede familier Engelstoft og Thorning. 1986, 174.
81. EWALD – Jon Monrad Møller: Vajsenhuspræsten Ewalds slægt i Kø-benhavn på 1700-tallet. 1981, 133–144.
82. FABER – Anna Marie Lebech Sørensen: Anetavle for telegrafdirektør og forfatter Per Christian Friedrich Faber. 1988, 165–181.
FJELDSTED – se Bournonville.
83. FÜRST – Gregers Hansen: Peter Gregorius Fürst – en fattig skolehol-der. 1989, 86–87.
84. GALEN – Åke Thott: Arvskiftet 19. mars 1397 mellan Niels Ågesens (Galen) barn. 1981, 91–94.
85. GARDE – H. F. Garde: Kontreadmiral T. V. Gardes anetavle. 1987, 25–40.
86. GETREUER – Gregers Hvidkjær Hansen: Slægten Getreuer. 1983, 163–189.
87. GIERSING – Kirsten Ammentorp: Om nogle beboere af Øgaard og slægten Giersings oprindelse. 1989, 29–42.
GLUD – se Bødker.
88. GRØNLUND – Sv. Cedergreen Bech: Laurence Gronlund alias Lau-rits Andreas Grønlund. 1980, 118–119.
89. HAGE – Gregers Hansen: Politikeren Christopher Hage og hans 32 aner. 1984, 5–13.
HAMMER – se Medelfar.
90. HARDER – Jan Bak Harder: Magister Jørgen Harder fra Brunsbüttel, præst i Hollænderbyen på Amager 1640–82. 1981, 47–60.
91. HARDER – Jørgen Wangel: En familie på Amager. 1987, 228–235.

92. HEMMET – Carl Langholz: Præsteslægten Hemmet i fem led, Søren Kierkegaards gejstlige forfædre og slægtninge. 1985, 199–218. Rettelser og tilføjelser 1987, 81–82.
93. HENNINGSEN – Gregers Hansen: Agnes Henningsen og hendes 32 aner. 1981, 145–163. Tilføjelser ved samme, 1982, 201–202. Tilføjelser ved Anne Marie Lebech Sørensen, 1986, 227.
94. HOLCK – Elise Holck Pape, Erik Holck og C. J. Pape: Soldaterslægten Holck. 1984, 43–69.
95. HORNEMANN – A. D. Danhuus: Den danske Hornemann-slægts oprindelse. 1983, 147–150.
96. HORNEMANN – Gregers Hansen: Lægen Emil Hornemanns anetavle. 1985, 173–180.
97. IPSEN – Hans H. Worsøe: Skuespillerinden Bodil Ipsens anetavle. 1980, 205–216.
98. JENSEN – Villads Villadsen: Købmand og rådmænd i Nakskov, Jørgen Jensens efterslægt i 3 led. 1986, 175–195.
99. JESPERSEN – Aksel Nellemann: Laura Nicoline Jespersen og hendes aner. 1985, 149–154.
100. KARBERG – Carl Jacobsen: Poul og Birgittha Karberg – far og datter. 1986, 5–40.
KIERKEGAARD – se Hemmet.
101. KIILERICH – Henning Frederiksen Kiilerich: Hvordan et slægtsnavn blev til. 1985, 110.
102. KJÆRBØL – Gregers Hansen: Johs. Kjærbøl, hans mødre og hans fædre aner. 1987, 199–212.
103. KNUDSEN – H. F. Garde: Gamle Knudsens andet ægteskab – 4 franseser og deres slægt. 1983, 1–13.
104. KRAFT – Rettelser og tilføjelser til Ole Bjørn Krafts anetavle (Henning Jensen). 1980, 100.
105. KYNEMUNDT – Peter Hansen: Den nordsjællandske slægt Kynemundts oprindelse. 1985, 54.
106. LANGE – Gregers Hansen: Højskolemanden og botanikeren Jacob E. Langes anetavle. 1986, 157–163.
107. LIISBERG – Aksel Nellemann: Fotograf Valdemar Eugen Liisbergs anetavle. 1982, 103–110.
108. LIMSCHOU – Jon Monrad Møller: Postmester Limschous familiesilhouet. 1984, 15–28.
109. LUND – Lise Lund: Sognepræst Bjørn Christian Lunds aner og efterslægt. 1987, 165–178.
110. LYNGBYE – Aksel Nellemann: Lidt personalhistorie fra Rydgård og Vedø på Djursland. 1983, 31–42.

111. MANDERN – Gregers Hansen: Familien Mandern. 1982, 155–161.
112. MEDELFAR – Nils Fredrik Beerståhl: Kring ett tredubbelt bröllop på Köpenhamns Slott 1617. 1988, 117–130.
113. MILLER – H. F. Garde: Lizzie Miller – Adda Ravnkildes veninde. En vestindisk piges historie. 1989, 1–27.
MONTROS – se Mortimer.
114. MORTIMER, WILLUMSEN og MONTROS – Gregers Hansen: Tre skotskfødte Stubbekøbing-købmænd i 1600-årene og deres nærmeste efterslægt. 1980, 129–151.
115. MOTH – Torben Glahn: Moth-Tanch. 1981, 223–227.
116. MUNCH – Gregers Hansen: Rohegunne. 1988, 97–102.
117. v. MÜNNICH – P. Hampton Frosell: Baron von Münnich – en frimurer i personalhistorikerens søgelys. 1988, 11–18.
118. MØRKEBERG – B. V. Adersen: En svogerskabstavle. 1983, 43–53.
119. MAANESKIOLD – Dion Maaneskjold: Peder Lauridsen Maaneskiolds anetavle. 1989, 121–138.
120. NELLEMANN – Aksel Nellemann: Hans Nelleborg og Rasmus Nellemann. 1980, 153–160.
121. OLUFSEN – Urban Schrøder: Til barsel på Mindstrup 1567. En optegnelse i en gammel bog. 1987, 45–60.
122. ORDING – A. Troels Møller: Hvor vejene mødes. 1981, 153–163.
123. OUTZEN – Carl Langholz: Slægten Outzen/Rostgaard fra Roost gennem 400 år. 1984, 109–137. Samme: Rettelser og tilføjelser. 1986, 164.
124. PALUDAN-MÜLLER – Gregers Hansen: Brødrene Frederik og Caspar Paludan-Müllers anetavle. 1985, 63–72. Rettelse 182.
PEDERSEN – se Thestrup.
125. PLUM – Sv. Bang: Viet på Svendstrup. 1983, 65–74, rettelser og tilføjelser 190. Tilføjelse ved Karen Krogh Bonfils 1988, 182.
126. PÅSKE – Villads Villadsen: Nyt om en præstehustru (Birgitte Bendtsdatter Påske). 1983, 14.
127. RASMUSSEN – Villads Villadsen: Fra Christen Rasmussen til Thomas Gynthersen. En skomagersvends aner gennem 600 år. 1984, 1–4.
128. RICHARDT – Finn Andersen og Peter K. Richardt: Slægten Richardt I. 1983, 85–93.
129. RINGSTED – Gregers Hansen: Journalisten Henrik V. Ringsteds anetavle. 1987, 61–70.
130. ROSTED – Finn H. Blædel: Garver-slægten Rosted. 1981, 13–27.
ROSTGÅRD – se Outzen.
131. ROYEN – Agnes Laustsen: En hosekræmmerslægt fra Hammerum herred. 1984, 97–108.

132. SEITZBERG – P. Hampton Frosell: Slægten von Seitzberg. 1989, 157–174.
133. SLAVENSKY – Esben Graugaard: Polsk musketer – dansk husmand. 1983, 15–21.
134. SIERSTED – Finn H. Blædel: Niels Larsen Siersteds agnatiske descendens. 1983, 121–146.
135. SIERSTED – Torben Glahn: Siersted-Tvede. 1985, 82–82.
136. SLETTING – Gregers Hansen: De 5 ældste led af slægten Sletting. 1982, 81–101.
137. STANTEMACHER – Georg Albeck: En overraskende dattersøn i Stantemachers hus i Viborg. 1988, 151–164.
138. STÖCKLER – Jørgen Slettebo: Familien Stöckler i Sønderborg. 1980, 199–203. Et supplement ved E. Snorrason. 1981, 164.
139. SVENDSEN – Svend Jacobsen: Amtsskolekonsulent Nicolai Svendsens 32 aner og øjenlægen, professor Jannik Bjerrums 32 aner. 1985, 3–36.
TANCH – se Moth.
140. TARNOWSKI – Curt Egon Tarnowski: Om Spadeslægten Tarnowski og dens afstamning. 1983, 59–64.
141. TAUBER – Gregers Hansen: Politikeren, redaktør J. H. G. Taubers anetavle. 1983, 23–30.
142. THESTRUP – Knud Prange: Christian 4. og Rasmus Thestrup. Konge og købmand – to skæbner set i et genealogisk perspektiv. 1989, 139–154.
THORNING – se Estrup.
143. THOTT – Friherre Åke Thott: Sambandet mellan Naes-grenen oc Härlövgrenen av ätten Thott. 1984, 71–79.
144. TOUSCHER – Spørgsmål fra medlemmerne: 1982, 102.
TVEDE – se Siersted.
145. UDSEN – Knud Prange: En middelaldergenealogs glæder og problemer. 1987, 179–198.
146. UNKERSØNNERNE – Sigvard Mahler Dam: Unkersønnerne – en fynsk adelsslægt, der slog sig på købmandshandel. 1986, 117–56.
147. UNKERSØNNERNE – Mats Persson: Om Unkersønnerne og Oluf Bager – en mulighed. 1989, 88–89.
148. URNE – Åke Thott: Uppgörelsen efter dråpet på Munkeholm vid Falsterbo 1354. 1981, 165–167.
149. WESTERGAARD – Gregers Hansen: Professor Harald Westergaards anetavle. 1980, 101–109. Tilføjelse v. Else Egenæs 1980, 204.
WILLUMSEN – se Mortimer.

150. WINTHER – Poul Verner Christiansen: En østhimmerlandsk Winther-slægt i det 17. århundrede. 1989, 59–74.
151. ZOËGA – Carl Langholz: To slægter Zoëga. 1988, 41–73.

Hans H. Worsøe, f. 1932, landsarkivar, har tidligere bl.a. publiceret indholdsfortegnelser til *Personahistorisk Tidsskrift* 1946–65, 1966–72 og 1973–78, der også er udsendt som særtryk af tidsskriftet.

Fortegnelse over publicerede folketællinger

Til brug for udarbejdelsen af en landsdækkende fortegnelse over de hidtil udkomne afskrifter af ældre folketællinger søges bibliografiske oplysninger om disse.

Den endelige fortegnelse agtes offentliggjort her i tidsskriftet, og alle der sidder inde med sådanne oplysninger opfordres herved til at medvirke, så fortegnelsen kan blive så fuldstændig som mulig.

Oplysningerne bedes sendt til:

PERSONALHISTORISK TIDSSKRIFT

Redaktionen v.

Tommy P. Christensen

Bulgariensgade 5, st.

2300 København S.

Generalforsamling 1989

Torsdag den 27. april 1989 kl. 16.30 afholdt Samfundet for dansk genealogi og Personalhistorie sin årlige generalforsamling i Zahles Seminariums festsal med følgende dagsorden.

1. Valg af dirigent
2. Bestyrelsens beretning for 1988
3. Regnskab og fastsættelse af kontingent
4. Lovændring
5. Valg
6. Eventuelt

Formanden, landsarkivar Hans H. Worsøe, bød velkommen og foreslog på bestyrelsens vegne direktør, landsretssagfører Eskild Friehling som dirigent. Dette tiltrådte forsamlingen, hvorefter dirigenten konstaterede indkaldelse til generalforsamlingen og foreliggende dagsorden for lovlige. Derefter fik formanden, Hans H. Worsøe, ordet for aflæggelse af bestyrelsens beretning:

Den gunstige udvikling, som prægede årsberetningen for 1987, er glædeligvis fortsat, og vi kan atter i år fortælle om omfattende aktiviteter, et godt regnskab og øget medlemstilgang. Medlemstallet var ved årsskiftet nået op på 1145 trods afgang p.g.a. alder og dødsfald.

Den i sidste beretning formentalte 2. nordiske slægtsforskerkonference blev som planlagt afholdt uden for Oslo i dagene 27.-29. maj med 8 danske deltagere og ialt 72 fra de øvrige skandinaviske lande. Temaet var »migration« altså flytninger inden for det skandinaviske område, og hvis der havde været nogen skepsis inden konferencens afholdelse, blev den meget hurtigt gjort til skamme. Det store arrangement klappede fint, indlæggene var fængslende og også det indbyrdes samvær mellem deltagerne var givende. Norsk Slekthistorisk Forening fortjener stor anerkendelse for denne konference. Hovedparten af indlæggene er nu trykt i sidstudkomne hæfte af *Norsk Slekthistorisk Tidsskrift*, hvortil interesserede henvises. Vor begejstring var så stor, at vi sammen med SSF lod os overtale til at arrangere næste nordiske konference. Terminen er ikke endeligt fastlagt, men man enedes om at formulere den som »tidligst 1991«. Finn Andersen har indvilget i at være generalsekretær for konferencen.

Vor nye sektion DIS optog en stor del af sidste årsberetning. Det havde den også fortjent at gøre i år, idet man atter har præsteret et meget højt aktivitetsniveau, nu også med møder i de forskellige landsdele. Vi er i bestyrelsen overbevist om, at netop denne virksomhed har været afgørende for den store medlemstilgang. Sektionens blad er udkommet planmæssigt og har dermed styrket forbindelsen mellem de data-interesserede. Efter at have gennemdrøftet problemerne i bestyrelsen er resultatet nu blevet, at DIS har fået sin egen bestyrelse og egne love godkendt af hovedbestyrelsen, men jeg vil gerne understrege, at der stadig er tale om en sektion, som man kun kan blive medlem af, hvis man er medlem af Samfundet. Desuden er DIS begyndt at opkræve en medlemsafgift til dækning af fremstillingen af sit blad, medens møderne fortsat planlægges, således

at de skulle kunne hvile i sig selv. Når vi i dag har sat lovændringer på dagsordenen, skyldes det, at vi gerne vil åbne mulighed for, at der indvælges en DIS-repræsentant i bestyrelsen, således at der kan etableres det tættest mulige samarbejde mellem de to bestyrelser. Medlemstallet i DIS er for øjeblikket ca. 300 – det bliver spændende at se, om det kan holde, når der skal betales særskilt kontingent.

Også skriftudvalget har haft travlt i 1988 og det er lykkedes at udsende en god og lodig årgang af *Personalhistorisk Tidsskrift* på 224 s. Den nye teknik har atter muliggjort, at vi kan få registeret med i efterårshæftet, hvilket er en stor fordel. En lille perle er Gregers Hansens artikel »Roche-gune«, der rammer en pæl gennem en myte. Myter har det jo med at være så sejlivede, at ikke nok så mange pæle kan holde dem nede. Jeg behøver næppe at komme nærmere ind på dette problem, da især ikke efter hvad der passerede i Odense i sidste uge.

Tidsskriftet har igen i 1988 været støttet af Det humanistiske forskningsråd, Undervisningsministeriets tipsmidler og Alfred Goods personalhistoriske fond, som har givet os en fast årlig støtte. Jeg vil gerne benytte lejligheden til at takke herfor.

Indholdsfortegnelser er væsentlige. Det er vort program, at der altid skal være adgang til indholdsfortegnelser til tidsskriftet. Derfor har vi igen ladet Hjorth Niensens indholdsfortegnelse til de første 50 årgange genoptrykke og derfor havde vi også planlagt, at efterårshæftet 1989 skulle indeholde et tilbud om subskription på en indholdsfortegnelse for årgangene 1979–89, hvortil der ikke foreligger nogen samlet indholdsfortegnelse. Når dette ikke sker, skyldes det igen den nye teknik, idet man ved hjælp af frivillig data-arbejdskraft og ny teknik for næsten samme pris kan fremstille en samlet indholdsfortegnelse til alle 110 årgange. Så det arbejder vi nu på i stedet for. Af hensyn til benyttelsen af de seneste 10 årgange vil der dog allerede i efterårshæftet fremkomme en oversigt over slægtsartikler og vejledende artikler i årgangene 1979–89. Desuden har man drøftet planer om via optisk læsning og data-teknik at lade fremstille ikke en indholdsfortegnelse, men et fuldstændigt register til samtlige årgange, men det kan vi ikke helt klare endnu. Først skal indholdsfortegnelsen være færdig.

Arbejdsgruppen, der arbejder med »Den ny Fabritius og Hatt«, nu kaldet Slægtshistorisk Studiebog, som også kun er en arbejdstitel, har gjort det forberedende arbejde færdigt og har henvendt sig til forfatteremnerne, så nu mangler vi blot at få bogen skrevet. Arbejdsgruppens formand, Knud Prange, er som altid optimistisk, så vi håber, at den kan præsenteres ved den nordiske konference »tidligst i 1991«.

Bestyrelsen vil pege på Tommy Christensen, der i de sidste år har deltaget i skriftudvalgets arbejde og været »en slags hjælperedaktør« på tidsskriftet som ny redaktør, og vi vil derfor for at lovene kan efterleves opstille Tommy Christensen til valg til bestyrelsen. Poul Steen vil derefter kunne fortsætte som sekretær, medens Finn Andersen kan hellige sig det nordiske samarbejde, herunder forberedelserne til konferencen, samt arbejdet med DIS, hvor han er formand.

Samarbejdet med SSF er fortsat i samme positive gænge under deres nye formand Ingvar Muesæus, som jeg også byder velkommen her til mødet. Ved SSF's årsmøde i Fredericia har jeg repræsenteret Samfundet og vi har der haft lejlighed til at udveksle synspunkter og erfaringer. Med hensyn til *Hvem forsker Hvad* fortsætter samarbejdet også og den vejledende afstemning, der har fundet sted vedr. litteraturlisternes fortsatte optagen, har klart vist, at der er læserinteresse for at bibeholde dem. Vi har naturligvis taget dette til efterretning. Vi har også godkendt, at *Hvem forsker Hvad* i 1991 anvendes som katalog for det slægtsforskertræf, der dette år skal finde sted i Århus, dog på den betingelse, at ingen udelukkes fra at få stof optaget i *Hvem forsker Hvad* selvom man ikke deltager i træffet. Denne betingelse var den nye redaktør Frants Horvath på forhånd indstillet på at opfylde. Bestyrelsen har derfor idag på sit møde godkendt såvel beretning som regnskab for *Hvem forsker Hvad 1988*.

En nyskabelse, som alle måske ikke er så glade for, er, at vi har flyttet generalforsamlingen fra den smukke sal på Rigsarkivet – men her på Zahles seminarium er der jo også godt at være. Årsa-

gen til flytningen er, at brandmyndighederne kun vil tillade møder med indtil 35 deltagere i Harsdorfsalen på Rigsarkivet, og det kunne vi jo ikke på forhånd vide, om vi kunne holde. Flytning fra aftenmøde til eftermiddagsmøde er derimod frivillig og sker som et eksperiment.

Til beretningen havde Georg Agerby den bemærkning, at tidspunktet for generalforsamlingens afholdelse – en hverdagsformiddag – var meget uheldigt valgt. Det besværliggjorde deltagelse for medlemmer med almindelig arbejdstid, specielt hvis de boede i provinsen. Georg Agerby henstillede til bestyrelsen, at man overvejede lørdag eller søndag eftermiddag som fremtidige mødetidspunkter. Herefter godkendtes beretningen.

Kassereren, Lise Lund, aflagde regnskab for 1988, som godkendtes efter nogle opklarende spørgsmål. Bestyrelsen foreslog uændret kontingent på 120 kroner, hvilket også godkendtes af forsamlingen.

Bestyrelsens forslag til lovændring var, at paragraf 4 ændres, således at »8« ændres til: »indtil 10« og »afgår 3 hvert år, de 2 første gange efter lodtrækning.« ændres til: »afgår 3 eller 4 hvert år.«. Efter lidt diskussion vedtoges dette forslag næsten enstemmigt, hvorefter den fulde ordlyd af paragraf 4 nu er:

Samfundet ledes af en bestyrelse bestående af formanden og indtil 10 medlemmer, som vælges på generalforsamlingen ved almindelig stemmeflerhed for 3 år ad gangen. Genvalg kan finde sted. Formanden vælges særskilt. Af bestyrelsens medlemmer afgår 3 eller 4 hvert år.

Derefter foretoges valg, idet formanden, Hans H. Worsøe, Knud Prange og Knud J. V. Jespersen blev genvalgt og Tommy Christensen og Jørgen Papsø blev valgt til de nye pladser. Revisorer og revisorsuppleanter genvalgte.

Under eventuelt gav SSF's formand, Ingvar Musaeus, udtryk for det gode samarbejde de to foreninger imellem. Oest-Larsen og Georg Agerby stillede hver for sig forslag om, at Samfundet for dansk genealogi og Personalhistorie ville arbejde for forbedret betjening og udvidet åbningstid på arkiverne fredag og lørdag. Til gengæld var forslagsstillerne indstillet på brugerbetaling, f.eks. 15–20 kr. pr. arkivbesøg. Formanden erindrede om den arbejdsdeling, der gennem en årrække har været mellem Samfundet og SSF, men lovede i samarbejde med SSF at undersøge hvilke muligheder, der var.

Efter generalforsamlingen talte redaktøren af Personalhistorisk Tidsskrift, cand. phil. Tommy Christensen, om de metodiske problemer, han havde mødt under brugen af folketællinger og EDB i sit arbejde med »Sømandskoneprojektet«. Jørgen Papsø demonstrerede derpå i praksis, hvorledes man ved hjælp af en PC nemt kan skrive materialet fra f.eks. folketællinger ind på en database for derefter at søge efter »nålen i høstakken«. Det var en meget instruktiv demonstration af arbejdet i Samfundets EDB-sektion, DIS-Danmark.

Poul Steen

»Forbryderbilleder 1867–1870«

Af

Finn Grandt-Nielsen

Johan Figath Josephsen – 36 år, født i Odense, søn af vægter August Hartvig (Viggo) Henrich Josephsen.

I anledning af fotografiets 150 års jubilæum den 19. august 1989 udgav Mammens bogtrykkeri A/S, Odense, bogen »Forbryderbilleder 1867–1870, optaget af fotograf E. Rye i Odense«. Udgivelsen skete på foranledning af det byhistoriske museum, Møntergården. Arrestantbillederne kunne samtidig ses på en vandredstilling, som først vistes i Provinsbankens hovedsæde på Flakhaven i Odense. Under arbejdet med, at finde oplysninger om personerne på de mange enestående fotografier har vi gjort en spændende opdagelse.

På s. 21 i bogen vises i ordets egentlige forstand et gribende billede af arbejdsmand *Johan Figath Josephsen* – optaget af E. Rye 1868. Han var søn af vægter *August Hartvig (Viggo) Henrich Josephsen* og hustru *Ane Marie (Sørensdat-ter) Nommesen*. Moderens navn »Nommesen« er usædvanligt. Eventyrdigteren *H. C. Andersen* beretter i »*Mit Livs Eventyr*«, at hans farmor også var »en født Nommesen«. Et par opslag i folketællingslister, kirkebøger, laugsprotokoller og andre registre giver forklaringen: Digterens farmor er faster til Johans mor – dvs. de to er halvfætre.

Johan Figath Josephsens anetavle vil i nær fremtid blive offentliggjort i tidsskriftet. Red.

Bognyt

Nogle udgivelser i anledning af Chr. IV året, 1988

Strømmen af bøger og artikler udgivet i anledning af Chr. IV året er nu stilnet så meget af, at man kan søge at danne sig et overblik. I det følgende gives en kort omtale af hovedparten af disse udgivelser, ligesom de personalhistorisk mest interessante trækkes frem. Afsluttende er opstillet en litteraturliste, ordnet alfabetisk efter forfatter. Heri findes også enkelte titler, der ikke er omtalt i det følgende . . .

Det er næppe langt fra sandheden at konstatere, at jubilæer fejres mere eller mindre intenst afhængig af den ihærdighed, hvormed eftertidens koryfæer lægger sig i selen for den udvalgte sag. Årsdagen for en konges fødsel, død eller kroning fører ikke automatisk til den store festivitas.

Chr. IV har dog ikke haft grund til at klage på det punkt, idet hans faders død d. 4. april 1588 og indsættelsen af en formynderregering for prinsen, i 1988 afstedkom megen publicity. Hendes majestæt Dronningen, Margrethe d. II var Christian IV årets protektor og den til anledningen stiftede fond havde rigsantikvaren som sin formand. Jubelårets hovedattraktion var som bekendt den 19. Europarådsudstilling som altså derved blev lagt i Danmark og kom til at hedde »*Christian IV og Europa*«.

Det må derfor også være naturligt, at indlede gennemgangen af den litterære høst med det store smukke pragtkatalog, der nok kan stille de fleste andre af udgivelserne i skyggen. Mere end 600 sider i stateligt format, rigt illustreret til dels i farver og skrevet af anerkendte fagfolk. Udover teksterne til de mere end 1950(!) katalognumre – der iøvrigt var udstillet på 10 forskellige steder i landet, nemlig på Kronborg, Frederiksborg, Koldinghus, Århus Kunstmuseum samt 6 forskellige steder i København, – har de forskellige museer leveret indledende artikler. Disse har gennemgående præg af at være en status over forskningen indenfor de respektive felter, hvad der har fået til følge, at der ikke bringes ret meget nyt. Sammenholdt med katalogteksterne og ikke mindst den efterfølgende 16 sider lange, meget fyldige litteraturliste får man dog et værdifuldt værktøj i hænde. Er man derfor interesseret i Chr. IV; hans tidsalder og (specielt kunst-)genstande fra perioden er værket simpelthen et fund til prisen, og det må undre, at det ikke blev udsolgt på rekordtid.

Interesserer man sig især for tidens kunstgenstande skal man også være opmærksom på Mogens Bencards »*Christian 4.s Pragsøl*« og Fritze Lindahls bog »*Skattefund. Sølv fra Christian IV's tid*«. I Bencards bog kan man læse, at pragtsølv er sølvtøj i overstørrelse, et påfund der har sin storhedstid i 1600-årene og indgår i datidens festbanketter og i gaveudvekslingen mellem fyrster. Bogen rummer også et katalog udarbejdet af G. A. Markova, idet en stor del af pragtsølvet, som blev udstillet i København var lånt i Kreml.

De mange smykker, mønter, sølvseer, -bægre og -kander der omtales i Fritze Lindahls bog har ikke haft fyrstelige ejere. Det var gængse brugsgenstande i middelklassen, omend de ofte var af betydelig værdi. Bogen er spændende og smukt illustreret. Ydermere har den for personalhistorikere den fordel, at der ikke kun oplyses hvem der var mestre for sølvtøjet. For flere af skattefundene er det også lykkedes at få opklaret hvem der ejede tingene, og ad den vej kommer vi helt ind på livet af den velbjærgede del af præste-, bonde- og borgerstanden under de tre krige i tiden 1627–1660. Hovedparten af skattefundene er nemlig blevet nedgravet i svenskekrigenes tid, og altså ikke blevet fundet igen før i vore dage. Fritze Lindahls bog er udgivet af Nationalmuseet på Poul Kristensens Forlag sammen med »*Fru Kirstens Børn*«, som beskæftiger sig med to af Kirsten

Illustration fra Fritze Lindahls spændende bog »Skattefund. Sølv fra Christian IVs tid«, hvor ejerforholdene i flere tilfælde anføres for det omtalte sølvtøj.

Munks børn med Chr. IV, Frederik Christian og Maria Cathrine, der begge døde som små (henholdsvis 2 år og 3 mdr.) og ligger begravet i Roskilde Domkirke.

Hvis man finder at periodens kunst, eller måske nærmere baggrunden for datidens valg af motiver for kunsten, er interessant, så vil det være en god idé at studere Meir Steins bog »*Christian den Fjerdes Billedverden*«. Heri bliver mangt og meget inddraget i de meget omfattende tolkninger, så den kritiske læser har nok at holde rede på. Hvor Meir Stein især behandler udsmykningen af Rosenborg, Frederiksborg og Rundetårn har kunsthistorikeren Grethe Kusk behandlet Børsens udsmykning og dragespiret i en artikel i ARCHITECTURA. Begge forfatters bidrag er dog svært tilgængelige, og det er da også vanskeligt stof. De fleste vil derfor få større udbytte af Lise Funder og Hakon Lunds underholdende og uhøjtidelige udstillingskatalog »*Rosenborgstilen*« eller Kjeld de Fine Lichts udmærkede rundvisning i dansk arkitektur på Chr. IVs tid, bragt i »*Christian IVs Verden*«, et værk vi straks skal vende tilbage til.

Udstillingen »*Rosenborgstilen*«, der afholdtes i Nikolaj – Københavns kommunes Udstillingsbygning var skabt ved et samarbejde mellem Nikolaj og Samlingen af Arkitekturtegninger, Kunstakademiets Bibliotek, idet Samlingen af Arkitekturtegninger ikke var blevet inddraget i Europa-rådsudstillingen.

Hvor såvel udstillingen, som dens katalog var koncentreret om byggeriet fra sidste halvdel af forrige århundrede behandler Kjeld de Fine Licht Chr. IVs bygninger i København, byens udvidelse, kongens byanlæg og bygninger i provinsen og afsluttende bringes en fyldig bibliografi.

Værket »Christian IV's Verden« er en solidt indbundet sag på 472 sider, hvor en række sagkyndige forskere hver på deres felt giver en vurdering af kongens betydning på 15 forskellige områder, såsom udenrigspolitikken, krigsvæsenet, handelspolitikken, billedkunsten, den lærde verden, skole- og kirkepolitikken mm. Næst efter det store udstillingskatalog er dette værk nok det mest alment nyttige af de mange udgivelser, og det forekommer rigtigt, at det har nydt en betydelig økonomisk støtte fra Fonden for Chr. IV året.

Krigsvæsenet under Chr. IV gøres også til genstand for en særskilt behandling i lederen af Tøjhusmuseet, Finn Askgaards bog »Christian IV – »Riget's væbnede Arm««, ligesom Vaabenhistoriske Aarbøger både i 1987 og -88 har behandlet Christian IV som feltherre og taktiker.

Naturligvis er Christian og personerne omkring ham også blevet genstand for udgivelser. Det mest betydningsfulde værk i den forbindelse må være Steffen Heibergs monumentale Christian 4-biografi på næsten 500 sider. Bogen fortjener en særskilt anmeldelse, og en sådan vil da også blive bragt ved en senere lejlighed, men der kan vist ikke herske tvivl om, at dette værk er blandt dem, der vil stå tilbage, når mange andre af Chr. IV årets udgivelser er gemt og glemt.

En mindre omfangsrig og meget mere underholdende Chr. 4-biografi har vi fået fra Benito Scozza's hånd. Veloplagt har han kastet sig over denne personligheds rolle i Danmarkshistorien, og det har resulteret i en kritisk, men også ganske nuanceret skildring. Politikens forlag, der står som udgiveren, har sørget for enkelte farveillustrationer og givet bogen en smuk og holdbar indbinding. Endelig har Leo Tandrup benyttet lejligheden til i form af en Chr. 4-biografi at fortsætte sit vanlige enmandsfelttog mod dødbideriet blandt fagfæller. Efter Tandrup's mening skriver de for meget med hjernen og for lidt med hjertet. Midt imellem de mange udfald mod mangt og meget i såvel fortiden som nutiden, kan den opmærksomme personalhistoriker dog hitte en godbid. I et kort afsnit (s. 112–13) med den lange titel »Kongens brud med det feudale ægteskab i kontrakten med Kirsten og fru Ellens modstand herimod« anføres om Kirsten Munks biologiske fader: »17 år gammel var den nøgterne og smukke Ellen blevet gift med den 52 år gamle og grimme bondeudsuger Ludvig Munk, som hun aldrig fik et nært forhold til. I stedet kastede hun sin kærlighed på Ludvig Munks håndskriver, den borgerlige Otte Knudsen Seebled, en meget smuk og anset mand«. Interessen for ham lagde hun ikke skjul på, trods sin jaloux ægtemands vrede. Men da Ludvig Munk overraskede Otte Knudsen i sin hustrus sovekammer, måtte Ellen redde sig ud af forlegenheden. Det røg ud af hende, at Otte var kommet for at begære hendes kammerpige til ægte. Lettet over den uventede lejlighed til at komme af med konkurrenten gav Ludvig Munk på stedet sit ja, og Otte måtte 1599 gifte sig med pigen. Romancen var slut, men forinden avlede den troligt frugt: Kirsten, der fødtes 1598.«

Den myreflottige charmeur, Godfred Hartmann har bidraget med flere populære ting til festlighederne. Her er der kun grund til at nævne »End lever jeg – et udvalg af Christian IV's breve« udsendt på Hans Reitzels Forlag, da den kan tjene som introduktion til de mere end 3.000 breve fra Chr. IV's hånd. Som bekendt findes de udgivet i en kildesamling kaldet »Kong Christian den Fjerdes egenhændige Breve« af C. F. Bricka og J. A. Fridericia med et supplementsbind ved Johanne Skovgaard fra 1947.

Christian den Fjerdes kanslere, Christen Friis til Kragerup (1581–1639) og Jakob Ulfeldt (d.y., 1567–1630) er emnet for en smuk lille ting fra retshistorikeren Ditlev Tamm. Det var iøvrigt den første af Christian IV årets mange udgivelser, og var samtidig forlagets (G.E.C. Gads) julegavebog for 1987. Tydeligvis er Tamm mere interesseret i kongen og kanslernes juridiske opgaver og embeder, end det genealogiske. Det er mere embederne, end menneskene som beklæder dem, der har hans interesse. Bogen er dog læseværdig alligevel, og man kan også glæde sig over et smukt omslag, ligesom den er rigt illustreret med gengivelser af samtidige stik, tegninger og malerier.

Mindre tillokkende i sit udstyr, men med mere tyngde ved sin inddragelse af utrykt kildemateriale, valg af problemstilling og dens behandling er Ole Degns værk »Christian 4.s kansler«, der af-dækker Christen Friis til Kragerups forhold til de øvrige aktører i datidens politiske virkelighed. Interessant nok konkluderer Degn, at Christen Friis' væsentligste indsats øjensynligt er faldet på det kulturelle og åndelige område. Undervisnings- og kulturpolitik, litteraturen, latinen og den teologiske dannelse var nogle af de felter, hvor Christen Friis kunne høste resultater.

Afsluttende kan det bemærkes, at også uden for Danmarks grænser har Chr. IV året givet anledning til udgivelser. Således har den anden halvdel af kongens dobbeltmonarki, Norge, også ønsket at markere Chr. IV.

Her skal kun fremdrages en enkelt udgivelse. Selskabet for Oslo Byes Vel tog initiativet til en jubilæumspublikation, da monarken har en central placering i byens historie. Den 17. august 1624 nedbrændte det gamle Oslo, og i forbindelse med genopbygningen bestemte Christian, at byen skulle flyttes vestover til Akershus fæstning og anlægges efter en ny byplan. Christiania, som kongen med vanlig beskedenhed døbte den, blev en helt ny by, opført i ny stil med brug af de nyeste materialer. Bulværkshusene afløstes langt om længe af byhuse i udmuret bindingsværk og såvel danske som kontinentale bygmestre skabte dermed en by af europæisk format. Om dette og meget andet kan man læse i »400-års jubileum 1988 Christian 4 Konge 1588–1648«. Særligt skal dog fremhæves en artikel om gravsten fra Chr. IVs tid »Gravstener som historiefortellere« da artiklens forfatter, kunsthistorikeren Bernt C. Lange påviser, hvorledes gravstensfragmenter, der sættes korrekt sammen kan bidrage med nye oplysninger, ofte af heraldisk og personalhistorisk karakter. På dansk grund er iøvrigt et tilsvarende arbejde udført i de seneste år af Jens Vellew med gravstensfragmenter fra Viborg Domkirke.

Konfronteret med de flere tusinde sider tekster og billeder, der angiveligt er udgivet i forbindelse med Chr. IV året, må det konstateres, at der i hovedparten af udgivelserne er lagt mere vægt på formidling end forskning. Det kan man alt efter indstilling lovprise eller begræde, men det er indiskutabelt, at et kæmpe materiale til fordybelse i periodens samfundsliv nu er lagt frem, for en stor dels vedkommende endda i en meget tiltalende udformning. Det bliver så spændende at se, hvorvidt det i de kommende år får forskningen i denne periodes historie til at blomstre.

Hvad angår det 17. århundredes personalhistorie er der øjensynligt ikke kommet så meget nyt frem, som man med rimelighed kunne forvente. Faktisk fristes man til at konkludere, at bortset fra Chr. IVs egen person er der stort set ingen som er blevet emne for en selvstændig biografi. Vi har nævnt Ole Degns bog om kansleren Christen Friis til Kragerup, og kan for fuldstændighedens skyld erindre om Ejnar Hovesens disputats om lægen Ole Worm (anmeldt her i tidsskriftet, 87:2, s. 247f.).

Dette personalhistorisk set noget nedslående resultat kan ikke rokkes af vort tidsskrifts bidrag til Chr. IV jubelåret, selvom vi såvel i dette som tidligere numre af Personalhistorisk Tidsskrift naturligvis har søgt også at publicere artikler omhandlende personer, der levede i denne spændende periode af vort lands historie; altså på Chr. IVs tid. Fromhed styrker Rigerne var Christians motto. Lad det derfor være et fromt ønske, at de kommende år vil rette op på denne skævhed, og bringe os vægtige biografier om andre end Danmarkshistoriens mest levende døde konger.

Tommy P. Christensen

Nogle udgivelser i anledning Chr. IV året, 1988.

– En selektiv litteraturliste

- Askgaard, Finn: Christian IV. »Rigets væbnede Arm«. Kbh. 1988.
- Beerståhl, Nils Fredrik: Kring ett tredubbelt bröllop på Köpenhamns Slott 1617. I: Personalhistorisk Tidsskrift 1988:2.
- Bencard, Mogens: Christian 4.s Pragtsølv – og kongens forbindelser med Rusland. Kbh. 1988.
- Bricka, C. F., J. A. Fridericia og Johanne Skovgaard (udg.): Kong Christian den Fjerdes egenhændige Breve, bd. 1–8. Kbh. 1878–1947.
- Damsgaard, Nina: Danmarks Christian. Christian IV i eftertiden. Århus, 1988.
- Degn, Ole: Christian 4.s kansler. Christen Friis til Kragerup (1581–1639) som menneske og politiker. Viborg, 1988.
- Ellehøj, Svend (red.): Christian IVs Verden. Kbh. 1988.
- Funder, Lise og Hakon Lund: Rosenborgstilen. Kbh. 1988.
- Gamrath, Helge: Christian IV-tidens Danmark. Kbh. 1988.
- Hartmann, Godfred (udg.): End lever jeg – et udvalg af Christian IVs breve. Kbh. 1987.
- Heiberg, Steffen: Christian IV. Monarken, mennesket og myten. Kbh. 1988.
- Heiberg, Steffen (red.): Christian IV og Europa. Den 19. Europarådsudstilling – Danmark 1988. Kbh. 1988.
- Helk, Vello: Christian 4.s stambogsindførsler. I: Personalhistorisk Tidsskrift 1988:1.
- Holmgaard, Jens (udg.): Kancelliets Brevbøger vedrørende Danmarks indre forhold, 1646. Kbh. 1987.
- Hovesen, Ejnar: Lægen Ole Worm, 1588–1654. En medicinhistorisk undersøgelse og vurdering. Århus, 1987.
- Johannsen, Birgitte Bøggild m.fl.: Fru Kirstens Børn. To kongebørns begravelse i Roskilde Domkirke. Kbh. 1988.
- Kirchmeier-Andersen, J. C.: Christian IV som taktiker. I: Vaabenhistoriske Aarbøger, bd. XXXIII og XXXIV (1987 og -88).
- Krabbe, Niels: Træk af musiklivet på Christian IVs Tid. Kbh. 1988.
- Kusk, Grethe: Børsens dragespir og hermer. En ikonografisk tolkning. I: Architectura. Arkitekturhistorisk Årsskrift 11. 1989.
- Larsen, Henrik: Christian IVs norske bjergværker. I: Nationalmuseets Arbejdsmark 1988.
- Lauridsen, John T.: Familien Berns' slægtsforhold omkring 1600. I: Personalhistorisk Tidsskrift 1988:1.
- Lauring, Kåre: Marchelis Michielisz Boschouwer – imperiebygger eller svindler. I: Handels- og søfartsmuseets Årbog 1988.
- Lindahl, Fritze: Skattefund. Sølv fra Christian IVs tid. Kbh. 1988.
- Møller, Jan: Borger i Christian 4.s København. Kbh. 1988.
- Prange, Knud: Chr. IV og Rasmus Thestrup. Konge og købmand – to skæbner set i et genealogisk perspektiv. I: Personalhistorisk Tidsskrift 1989:2.
- Scocozza, Benito: Christian 4. Kbh. 1987.
- Snorrason, Egill: Christian IV og hans helbred. I: Medicinsk Forum, 1988.
- Stein, Meier: Christian den Fjerdes Billedverden. Kbh. 1987.
- Stiesdal, Hans: Et rejsseur fra Christian IV's tid. I: Nationalmuseets Arbejdsmark, 1987.
- Tamm, Ditlev: Christian den Fjerdes kanslere. Kbh. 1987.
- Tandrup, Leo: Christian IV i krig og kærlighed. Viby, 1988.
- 400-års jubileum 1988 Christian 4 Konge 1588–1648. Utgitt av Selskabet for Oslo Byes Vel. Oslo, 1988.

Medlemstilbud

Kraks Blå Bog. Register 1910–1988

Som det vil fremgå af Hans H. Worsøes anmeldelse af Kraks Blå Bog 1989 andetsteds i dette nummer, kan registeret til de tidligere årgange af Kraks Blå Bog ikke købes særskilt.

Samfundet for dansk genealogi og Personalhistorie vil dog forsøge at få lavet en særudgave af dette register, såfremt der er interesse herfor blandt medlemmerne.

Det samlede register til alle hidtil udkomne årgange af Kraks Blå Bog vil blive leveret som en indbunden bog på ca. 140 s. trykt på godt papir og indeholde mere end 15.000 personer med fulde navn, titel, fødselsdag og dødsdag. Denne særdeles nyttige opslagsbog vil kunne sælges til Samfundets medlemmer for lige under 100,- kr. pr. stk. (+ forsendelse).

Interesserede bedes sende et postkort til nedenstående adresse med oplysning om navn, adresse og det antal eksemplarer man ønsker. Er interessen tilstrækkelig stor fremsendes registeret vedlagt et girokort i maj 1990.

Postkort mærket »Blå Bog Reg.« sendes til

Personalhistorisk Tidsskrift

Redaktionen v.

Tommy P. Christensen

Bulgariensgade 5, st.

DK-2300 København S.

Anmeldelser

»Pastoratsarkiver« (Præste- og menighedsarkiver). Møn og Bogø. Arkivregistratur. Udgivet af Landsarkivet for Sjælland, Lolland-Falster og Bornholm. København 1988, 90 s. kr. 50,00.

Til afløsning af de gamle seddelregistraturer over pastoratsarkiverne har Landsarkivet for Sjælland, Lolland-Falster og Bornholm begyndt en nyregistrering og en udgivelse af disse arkiver. Det første bind foreligger nu, og det omfatter præste- og menighedsarkiver fra Møn og Bogø, i alt 9 pastorater.

Arkivar Erik Nørr har skrevet indledningen, der er værd at læse og blive klog af. Indledningen giver oplysninger om arkivernes indhold og tilgængelighed og om registrantens opbygning. Desuden er indledningen forsynet med lister over andre registranter fra samme område og over nyttig litteratur.

Selve registranten er for hvert pastorat opdelt i 17 hovedgrupper, der i blandt Præsteembedet i almindelighed, Fattigvæsenet, Skolevæsenet, Sundhedsvæsenet, Legater og Begravelsesmyndigheder. Denne sidste gruppe kan være værdifuld for de nye landsdækkende kirkegårdsundersøgelser. Den kan blandt andet indeholde kørt over gravsteder mm.

Denne udgivelsesserie vil gøre arkivarbejdet lettere tilgængeligt for landsarkivets brugere. De enkelte hovedgrupper er omhyggeligt beskrevet, og den nye opstilling af arkivernes indhold gør søgningen af arkivalier meget mere overskuelig. Vi kan glæde os til serien er fuldendt!

Agnete Paaschburg

Lars Bisgaard: *Tjenesteideal og fromhedsideal. Studier i adelens tænke måde i dansk senmiddelalder*. Arusia – Historiske Skrifter VII. Århus 1988, 159 s. III. 165 kr.

Mentalitets- eller bevidsthedshistorien, der gennem inddragelse af alle kildetyper søger at indkredse en bestemt periodes kollektive idealer, har inspireret Lars Bisgaard til i sit speciale at søge at påvise eksistensen af dels et tjenesteideal, dels et fromhedsideal hos adelen i dansk senmiddelalder (1340–1536). Det er dette omarbejdede speciale, der nu foreligger udgivet.

Indledningsvis redegøres for mentalitetshistoriens opståen i Frankrig og for retningens principper; især fremhæves den franske historiker Jacques Le Goff som dens fornemste repræsentant. Dennes værker citeres bogen igennem, først og fremmest *The Birth of Purgatory* fra 1984 (engelsk udgave af *La Naissance du Purgatoire*, 1981), om skærsildens opståen som begreb i 1100-tallet og den deraf følgende betydning for de adelige messestiftelser.

Bogens første tredjedel søger ved en analyse af missivernes faste formularer at tolke disse som udtryk for eksistensen af et tjenesteideal, der til stadighed bekræftes gennem forsikringer om adelens tjenesteforhold til kongen eller til andre adelige. Forfatteren har gode iagttagelser om forholdet mellem kongen og de forskellige adelsmænd, men røber dog nogen sproglig usikkerhed ved behandlingen af kilderne. F.eks. fremgår det ved eftersyn af det s. 27 note 42 nævnte missive, at tiltalen »os elskelige« ikke som hævdet af forfatteren betegner »den menige skipper«, men derimod adelsmanden Hans Krafse. Teksten har nemlig: »oss elskelige Hanss Kraffses schipper«.

og, længere nede: »for^{re} oss elskelige Hanss Kraffse«. Denne tiltale vil normalt i 1511 betegne en rangsperson.

Mere veloplagt – og støttet af de valgte sort-hvide illustrationer, der alle knytter sig til denne del af bogen – redegøres for eksistensen af et adeligt fromhedsideal. En del adelige testamenter – hvorover en liste bringes (Bilag A) tilligemed et hidtil utrykt, Christen Skram til Urups (Bilag C) – og messestiftelser (Bilag B) er til dette brug undersøgt, og de forskellige former for fromhedsytringer (messestiftelser, kirkeudsmykning, pilgrimsfærd, årtid etc.) gennemgås. Det er i personalhistorisk henseende interessant, at det er den katolske forbøn, der har bidraget til at styrke den adelige slægtsbevidsthed. Troen på, at man kunne øve indflydelse på forlængst afdøde slægtninges skæbne i det hinsides, (en tro, der også har motiveret vore dages mormoners slægtsforskning), medførte, at man i forbønnen ofte opregnede messestifteren og vedkommendes families sjæle, levende såvel som døde. Øget slægtsbevidsthed gav sig udtryk i slægtsaltre, ligsten for længst afdøde forfædre, samt i at våbenanetavlen viste sig i de nordiske lande hen imod periodens slutning. Denne del af bogen giver en glimrende indføring i adelens religiøse praksis.

Det må derimod – ligeledes set fra personalhistorisk synsvinkel – beklages, at en bog, der nævner så mange personer og f.eks. sammenligner deres testamenter og messestiftelser, savner person- og stedregistre.

Susanne Vogt

Kongemagt og samfund i middelalderen. Festskrift til Erik Ulsig på 60-årsdagen 13. februar 1988. Redigeret af Poul Enemark, Per Ingeman og Jens Villiam Jensen. Arusia – Historiske Skrifter VI. Århus, 1988, 464 s. ill. Hft. Pris 260 kr.

I disse år kommer en lind strøm af festskrifter. Det hænger sammen med, at mange af vore historikere er kommet op i den alder, hvor runde fødselsdage får en ganske særlig betydning. Når den alder nåes betænkes fødselaren ofte med et festskrift. Hvis der er forskere, der har fortjent et sådant festskrift, ja – så er Erik Ulsig én af dem.

Ikke mindre end 27 velanskrevne forskere har da også bidraget med småstykker til fødselarens festskrift. Når opbuddet er så imponerende skyldes det ikke mindst, at forskerkredsen er holdt inden for ældre dansk historie. Det er så imponerende, at man nærmere begynder at undre sig over, at der mangler navne som Niels-Knud Liebgott, Oluf Olsen og kredsen omkring Brian McGuire. Det havde været spændende, også at få disse forskere med, selvom det havde betydet et brud med festskriftets homogene facon. Det skal dog ikke sløre at festskriftet er spændende læsning. Alle forskere er yderst kompetente til de ting de skriver om, og mange har da også skrevet om emnerne andre steder.

Formen er formelt set så absolut i orden. Der er tale om stykke efter stykke af metodisk velgenarbejdet middelalderhistorie efter de traditionelle danske former for den slags. Desværre kan det også opfattes som en (stivnet) form, der får teksterne til at fremtræde mere kedelige end nødvendigt.

Festskriftet er nyttigt, fordi det viser nogle af de ting som vore mest fremtrædende forskere arbejder med, og giver derigennem et aktuelt indblik i en del af den forskning, der foregår rundt omkring i Danmark. Man kan mene, at det er lidt ærgerligt, at disse stykker i så ringe grad afspejler brugen af den antropologiske metode. Det virker nærmest som om dansk middelalderhistorie er stivnet og er ved at blive åndløs.

Der er måske to af bidragene, der adskiller sig lidt fra dette. Det ene er Knud Pranges »Arme Riddere«, der forsøger at inddele adelen i en række klasser – eller rettere – sociale grupper. Et sådant arbejde vil, når det engang (om muligt) afsluttes, kunne give os en lang række meget spændende informationer om livet i dansk middelalder.

Det andet bidrag som jeg vil fremhæve er skrevet af Svend Erik Green-Pedersen og handler om Øm kloster og mordet på Erik Glippinge. I dette lille stykke gør Green-Pedersen sig til anmelder af Ebbe Kløvedal Reichs bog »Festen for Cecilie«. Det slipper han nu ualmindelig dårligt fra, idet han får stirret sig blind på Kløvedals antiparti mod EF. Det Kløvedal jo gjorde i »Festen for Cecilie« var, at han stod åbent frem og gjorde opmærksom på, at historikeren er en del af sin samtid – og ikke en del af fortiden. Derfor bliver Historien også en del af vor samtid og ikke en projicering af fortiden frem til nutiden, uberørt af historikerens hænder og holdninger. I virkeligheden kunne man ønske sig, at mange forskere ville gøre det samme som Ebbe Kløvedal Reich, og tone rent flag. Det ville være interessant ikke mindst, når man nu ser tilbage på jubilæumsåret for stavnsbåndets ophævelse.

Torben Svendrup

Båtsmän, ryttare & soldater. Släktsforskaren och de militära källorna. Sveriges Släktforskarförbund. Årsbok 1988. Red. Bengt Hjörd. Stockholm, 1988. 263 s. ill. indb. Pris 110 sv. kr. Bogen kan bestilles fra Sveriges Släktforskarförbunds kontor. Vasagatan 10, S-411 24 Göteborg. Ved forsendelse tillægges ekspeditionsgebyr og porto på ca. 30 sv. kr.

For første gang, siden sin stiftelse i 1986, udsendte det svenske slægtsforskerforbund i 1988 en årbog. De tilsluttede foreninger samt personer, der havde subscriberet modtog den pæne bog, hvorimod den ikke tilgik personlige medlemmer af forbundet. Udgifterne anfører selv, at tanken med disse årbøger er, at de skal være tematisk opbyggede og rumme artikler af blivende værdi.

Den første er formet som en håndbog, der kan tjene som slægtsforskerens indføring i de militære kilder, hvilket for Sveriges vedkommende især vil sige materiale fra Krigsarkivet, placeret i Stockholm. Årbogen er klart opdelt i tre hovedgrupper 1) arkivpræsentationer, 2) behandlinger af temaet, 3) emner udenfor temaet, der i denne årbog indskrænker sig til boganmeldelserne og en artikel om »Kammarmästaren Ingemar Ragvaldsson och hans arvingar« af Jan Liedgren. Temaet tilgodeses med 13 bidrag, der kommer ganske godt rundt om emnet. For eksempel har arkivar ved Krigsarkivet Lars Ericson (s. 87–98) en lille bibliografisk vejledning for »soldatforskeren«, hans kollega førstearkivar Ulf Söderberg har (s. 33–40) en koncentreret præsentation af den svenske armés stamruller (i Danmark kaldet stambøger), og hvad man kan forvente at finde i dem. En tredje kollega, arkivar Stig Svenson tager Krigsarkivets samling af fotografier op (s. 41–52) under overskriften »Porträtt och personbilder i Krigsarkivet«. Blandt behandlinger af temaet kan man især hæfte sig ved Agneta Guillemots meget kompetente redegørelse (s. 99–146) for den sociale rekruttering af de såkaldt »inddelte soldater« i 1800-årene. Det svenske inddelingsvæsen hvilede på en rodeinddeling af hele landbrugsarealet uden for adelens godser. Hver af disse roder stillede en soldat, der i fredstid drev en husmandslod – et torp – der var stillet til hans rådighed af roden i fællesskab. Familierne på disse soldatertorpar var en vigtig bestanddel af landbefolkningen, og »inddelingsverket« som rekrutteringsform blev først afviklet i 1901, da der indførtes alm. værnepligt. Spændende læsning, og det er fortjenstfuldt, at Guillemots gennem sin forskning kaster lys over denne store og særegne gruppes vilkår i 1800-tallets svenske samfund.

Bedømt på såvel form som indhold må Sveriges Släktforskarförbund høste megen anerkendelse for dette initiativ, der med rette kan forventes at blive flittigt benyttet af svenske slægtsforskere. Danske kan da også roligt kigge med, især hvis interessen går i retning af svensk militærhistorie eller det viser sig, at der har været svenske slægtninge blandt de mandlige aner.

Tommy P. Christensen

Christian Callmer: Svenska studenter i Rostock 1419–1828. Redigeret af Maj Callmer, forord af Sten Carlsson (Skrifter utg. av Personhistoriska Samfundet 17 = Personhistorisk tidskrift 84, 1988: 1–2). Stockholm 1988. 98 s.

I 1985 døde professor Christian Callmer i Lund. Hans hovedgerning lå inden for det videnskabelige biblioteksvæsen, hans interesseområde var antikens kulturverden, men han beskæftigede sig også med bog-, biblioteks-, lærdoms- og personalhistorie, navnlig med svenske studierejser. Hans arbejder om svenske studenter i Göttingen, Tübingen, Giessen og Wittenberg (det sidste omtalt i årg. 100, 1980, s. 123 f.) er rene lærdomshistoriske perler med gode personalhistoriske oplysninger. Ved sin død efterlod han et manuskript om svenske studenter i Rostock. Dette er nu publiceret af fru Maj Callmer, idet hun også har medtaget studenterne før 1500, selv om det egentlig var Christian Callmers tanke at starte med sidstnævnte år, da det er meget vanskeligt at identificere studenter fra tiden før. Det har været en rigtig beslutning, idet man nu får et samlet overblik og grundlag.

Svenske og danske studierejser har mange fælles træk. Gennem årene har jeg haft glæde af et udbytterigt samarbejde med Christian Callmer. Blandt de mange studierejsende er adskillige med manglende eller usikre nationalitetsangivelser, navnlig i Rostock, som ligger så tæt på Norden, at nogle som hjemsted nøjedes med at angive den latiniserede form på den lille landsby, hvor de var født. Der er også sammenfald af stednavne i Danmark og Sverige (f.eks. Nykøbing/Nyköping), som har de samme latiniserede former og derfor kræver yderligere undersøgelser, med kendskab til begge landes kildemateriale.

Arbejdet omfatter næsten 1300 navne, idet det favner bredt: også udlændinge med senere karriere i Sverige er medtaget. I 1987 publicerede jeg en oversigt over dansk-norske studierejser 1536–1660 med en noget strengere national afgrænsning, hovedsagelig baseret på fødestedet. Det kan dog ikke undgås, at der er kommet nogle overlapninger og sammenfald på grund af de problemer, nordiske navne uden eller med uklær hjemstedsoplysning har forvoldt os. Dette gælder således betegnelsen *Gothus*, som oftest benyttes af svenske studenter (fra Götaland), men undertiden også af studenter fra Gotland, som indtil 1645 hørte til Danmark. Dog har Callmer nogle gotlændere med fra den danske periode (nr. 351, 352, 422 og 603). Dette gælder også en enkelt student fra Jämtland (nr. 507), der dog 1587 i Wittenberg nøjedes med at betegne sig som »Danus«. Nogle nordisk klingende navne uden hjemsted kan være yderst vanskelige at placere, som f.eks. nr. 473 (*Johannes Seuerinus*) og 474 (*Andreas Olaus*), indskrevet i oktober 1578. De er derfor med både hos Callmer og mig. Jeg vil dog foreslå nationalitetsændring for nr. 627 (*Christophorus Olai Sabiensis*) og 628 (*Petrus Johannis Hugger*), indskrevet i juli 1607. Den første synes at være identisk med den senere sognepræst i Flade og Sdr. Dråby Christopher Olufsen i Sæby (nr. 1658), mens den anden må være en søn af sognepræsten i Dronninglund Jens Pedersen Hugger, altså to nordjyske studenter. Nr. 532 (*Ericus Olai Upsaliensis ex Norvegia*) kommer antagelig fra Opsala i Norge. I maj 1610 immatrikuleredes en *Hacquinus Nicolai*, sikkert nordisk, men næppe identisk med nr. 666 (*Haquinus Nicolai Westrogothus*), indskrevet i september samme år. Nr. 792 (*Laurentius Samuelis Arctander*) er norsk præstesøn fra Stjørdal, indskrevet i København 1621 og Wittenberg 1625, senere præst i Rollag. Blandt dem, som jeg har udeladt, er *Paulus Erlandi*, indskrevet i august 1652, fordi han står i matriklen sammen med nr. 908 hos Callmer. Til gengæld må jeg give afkald på nr. 482, 483 og 484, indskrevet i september 1580 uden nationalitet og hos mig optaget med spørgsmålstegn som *Hans Svendsen, Hans Pedersen og Hans Olufsen*; de må være svenske. Det samme gælder nr. 530 (juni 1590, hos mig *Oluf Pedersen*, måske præst på Gotland). Callmers identifikation er både bedre og mere overbevisende.

Efter 1649 er skånske studenter medtaget, de første allerede 1650 (nr. 897: *Petrus Jani Lundensis Danus* og 898: *Paulus Laurentius Grum Schanus*); den første virkede senere som præst i Skåne, den anden er ikke identificeret. Når den senere professor i København Peder Foss, der i maj 1654 blev

indskrevet som *Lundensis Danus*, ikke er med, skyldes det antagelig hans senere tilknytning til Danmark.

Bogen har foranlediget mig til en udrensning i mit kartotek over nordiske studenter i udlandet efter 1536. Samtidig har jeg sammenlignet mit uddrag af den trykte Rostock-matrikel med Callmers oplysninger. Ud fra sit gode kendskab til svensk personalhistorie har Callmer været i stand til at identificere adskillige studenter uden nationalitetsbetegnelse som svenske. Samtidig mangler der dog flere, der i Rostock-matriklen har oplyst deres nationalitet enten med »Svevus« eller med et stednavn fra det svenske rige. Det drejer sig om følgende:

- 1552 16. febr. Jacobus Wermelandus Suecus, bacc.art. mag.art.
 1553 maj Laurentius Matthie Gottus (gratis)
 1580 nov. Christianus Bartholomaei Wiburgensis [Ruuth]
 1595 okt. Petrus Sigfridi Buckalensis Finno
 1608 nov. Georgius Hermen Halensis Svevus (måske Svevus?)
 1612 jan. Carolus Gustavus ab Hille Suecus
 1615 febr. Joannes Guldenstern } barones Suecici
                   Sigismundus Guldenstern }
 1663 aug. Achatius Brun Sueco Ostrogothus
 1672 maj Nathan Benedicti Fikelius Ostrogotha-Suecus
 1695 sept. Olaus Hyrelius Suecus (= Olaus Rhyzelius, nr. 1030?)
 1701 jan. Jonas ad Igelstrom Suecus
 1704 26. sept. Thomas Baltzer v. Rappolt Robio-Scanus, jur.
 1740 25. okt. Antonius Antonii Bulmering Gothlandus
 1741 6. aug. Johan Frid. Schoberg Landscronio-Svevus
 1744 19. sept. Henricus Sesmann Wyborgo-Fennus
 1754 14. okt. Christian Detloff Hindrich Millies Mega-Tessino-Suecus
 1821 6. dec. Carl Georg Carlson, stud.phil. aus Schweden

Enkelte af dem kan dog have fået svensk nationalitet ved fejlskrivning, idet navnlig *Suecus* og *Suevus* (fra Schwaben) undertiden forveksles.

Et værk af denne art kan altid korrigeres og suppleres. Således har nr. 389 i den trykte matrikel fornavnet *Martinus* (ikke *Magnus*). Nr. 500 (*Georgius Georgii Suecus*) er identificeret som Göran Göransson Palm (Palmerius), hvilket næppe er rigtigt, da denne forblev i Olmütz, hvor han 21.8.1585 tog magistergraden. Studenten i Rostock er antagelig identisk med *Georgius Georgii* fra Stockholm, død i Wittenberg 11.11.1586 (Archiv f. Reformationsgeschichte 29, 1932, s. 216). Nr. 618 (*Jacobus Abrahami*) døde i Rom før 28.10.1607 (Hist. Arkisto XI, 1891, s. 218). Nr. 636 (*Åke Ulfsparre*) blev også indskrevet i Tübingen 29.10.1614, nr. 665 (*Henricus Jona*) i Frankfurt (Oder) 1612, nr. 735 (*Henricus Benedicti*) i Greifswald 10.9.1619, nr. 912 (*Bartholdus Dellingshausen*) 1655 i Leipzig (med fornavnet *Bartholomæus*) og 4.7.1656 i Leiden, og nr. 914 (*Isaacus Watrangius*) 12.4.1656 som stud.theol. i Strasbourg. Nr. 925 (*Claudius Jacobi Malmogia-Danus*) og 928 (*Claudius Wilskött Malmogia-Scanus*) er identiske.

Det er altid vanskeligt at arbejde med efterladte manuskripter, da man ikke er klar over forfatterens dybeste intentioner. Her savner man også Callmers egen indledning, som plejede at være kronen på værket. Vi må nøjes med et velskrevet opsummerende kort forord af Sten Carlsson. Selv om det endelige arbejde fra Callmers egen hånd nok havde set noget anderledes ud, har det været en rigtig beslutning at udgive hans manuskript, et fremragende hjælpemiddel og udgangspunkt for videre studier. Det må tilføjes, at man savner en tilsvarende samlet oversigt over Rostock-studenter fra Danmark-Norge. Ingen har hidtil turdet give sig i kast med denne krævende opgave;

studentertallet er også mindst dobbelt så stort. Man bør være Maj Callmer taknemmelig, fordi hun har bragt os denne sidste markante videnskabelige hilsen fra sin ægtefælle.

Vello Helk

Kraks Blå Bog 1989. 8212 biografier over nulevende danske, færøske og grønlandske mænd og kvinder med register 1910–1988, 1252 + 138 s. kr. 550,00.

Den nye udgave af Kraks Blå Bog imødeses altid med spænding, men denne gang er der særlig grund til at gøre opmærksom på, at den nu foreligger. Det drejer sig om 80. årgang, og traditionen tro bringer man hvert tiende år et samlet register til de hidtil udkomne årgange. Således også i denne årgang, men som noget nyt findes registeret samlet i et selvstændigt lille bind, således at man kan slå op, uden det er nødvendigt at tage den store tunge bog frem. Det er absolut en meget brugervenlig ting, og der er ingen tvivl om, at dette register vil blive slidt i de kommende år. Det omfatter ialt 15.229 navne, og for hver person angives foruden navn og titel fødselsdag og dødsdag samt sidste årgang, hvor pågældende er biograferet. For en historiker havde det været interessant også at have fået oplyst første årgang, hvor pågældende var biograferet, men det er der ikke tradition for. Selvom det er normalt, at engang optagne bliver stående til deres død, hænder det, at folk udgår tidligere. Såfremt disse er døde, er dødsdag også tilføjet, men det kan glippe. Det gælder således landsretssagfører Viggo Holst Knudsen f. 1898, sidst omtalt 1982 og død marts 1985.

En særlig gruppe udgøres af de personer, som er slettet af redaktionen, her i blandt Mogens Glistrup, der sidst omtales i 1983. Da Mogens Glistrup atter har indtaget sin plads i Folketinget, forekommer det ikke rimeligt, at han stadig skal være udelukket fra Blå Bog.

Registeret 1910–1988 er en særdeles nyttig opslagsbog, når der skal findes stof om afdøde eller en dødsdag skal konstateres. Her kan det bl.a. virke som supplement til Dansk biografisk Leksikons afsluttende rettelser og tilføjelser, indtil et nyt supplement kan udsendes. Det er givet, at registeret vil kunne finde en stor køberskare ud over dem, der normalt køber Blå Bog, og man må derfor håbe, at det på et eller andet tidspunkt bliver givet i fri handel separat.

Der er imidlertid endnu en grund til at gøre opmærksom på Blå Bog 1989: For første gang indeholder bogen et afsnit, der hedder Kongehuset. Dette afsnit rummer 4 biografier, nemlig dronning Margrethe, prins Henrik og deres to sønner. Det er sikkert en klog disposition at begynde med den regerende dronning og ikke medtage nulevende medlemmer af ældre generationer og sidere, da det kunne give afgrænsningsproblemer, som herved undgås. At disse biografier vil blive studeret, er der ikke tvivl om, og ganske særligt måske listen over dronningens kunstneriske produktion. Hvis disse biografier, ligesom de øvrige, er selvbiografier, har de krav på yderligere opmærksomhed som udtryk for personlig vurdering.

Hans H. Worsøe

Erik Blom: Slægten Blom fra Havnbjerg. Eget forlag 1988. 131 sider ill. Pris: kr. 450,00.

Den foreliggende publikation er en systematisk og vel gennemført stamtavle over efterkommere i mandslinien af hjulmand og boelsmand Hans Hansen Blom, født 1732 i Adelby ved Flensborg, død 1809 i Havnbjerg, udarbejdet af Erik Blom, der 1986 udgav bogen »Dansk Blom slægter«, som findes anmeldt i dette tidsskrift 1988:2, s. 213.

Af forordet fremgår, at stamtavlen opdeles i 4 særskilte stamtavler (A-D), idet der dog anvendes en fortløbende nummerering med 40–50 ledige numre imellem de enkelte stamtavler. Højest anvendte løbenummer er 807. Som nævnt medtager stamtavlen efterkommere i mandslinien, men

desuden børn af indgiftede. I tilfælde hvor børn af indgiftede har antaget og videreført slægtsnavnet Blom indgår disses efterkommere i stamtavlen på linie med efterkommere i mandslinien.

Der er tydeligvis lagt et stort arbejde i at fremskaffe de genealogiske data om hver enkelt slægtsmedlem, og det synes at være lykkedes i meget stor udstrækning, hvorimod det klart ikke har været Erik Bloms hensigt i større udstrækning at offentliggøre uddybende biografiske oplysninger. I meget kortfattet form medtages evt. uddannelse, stilling og bopæl.

Hver af de 4 stamtavler indledes med »Almindelige betragtninger« indeholdende oplysninger om slægtens udbredelse, dels geografisk dels erhvervmæssigt. Derefter følger den egentlige stamtavle og 1–2 sider billeder af slægtens medlemmer med hovedvægten på fotografier fra forrige århundrede.

Som bilag til hver stamtavle bringes en afskrift af købe- og aftægtskontrakter fra henholdsvis 1787, 1821, 1868 og 1837, hvilket giver et udmærket indtryk af overdragelses- og aftægtsvilkår indenfor en periode på 81 år.

Publikationen afsluttes med et fuldstændigt navnerregister over alle de i bogen nævnte personer. Kildehenvisninger eller kildeoversigt findes ikke, hvilket uden tvivl skyldes, at de fleste oplysninger kan verificeres ved opslag i kirkebøger, folketællinger etc., men kildehenvisninger for så vidt angår uddannelse og erhverv kan ikke uden videre udledes af teksten. Det er en absolut mangel.

Bogen er ikke i almindelighed spændende læsning, men interessant for slægtens medlemmer, som hermed får kortlagt slægtens oprindelse og udbredelse gennem 9 generationer. Og bogen er skrevet for slægtens nulevende medlemmer.

Bogen kan købes ved direkte henvendelse til Erik Blom, Helleskrænten 5, 2860 Søborg.

Finn Andersen

Clara Lund: Fire jyske slægter: Bisgaard, Kreiler, Ove og Aarslev. Dansk historisk håndbogsforlag 1988. 353 s. + 27 s. register, ill., pris: 350 kr.

Bogen omfatter for- og efterslægt til proprietær Christen Bisgaard (1805–1871) og (2. hustru) Elisabeth, f. Kreiler (1814–1849), Skalborggaard v. Aalborg, samt til sognepræst Niels Andreas Ove (1807–1865) og Johanne Henrikke, f. Aarslev (1810–1887), Hvilsager-Lime, sidst Vadum pastorat. Efterslægt af Chr. Bisgaards første ægteskab med Maren Andersdr. Lassen (1808–1846) er også medtaget, derimod ikke efterkommere af Elisabeth Kreilers første ægteskab.

Clara Lund giver i bogens indledende afsnit en varmhjertet skildring af sine morforældre, Clara, f. Ove og Marinus Bisgaard. Ligesom efterslægtstavlerne sidst i bogen skal denne del af værket ikke omtales nærmere her. Det største afsnit på 221 sider udgøres af anebeskrivelser for de to øverst nævnte forældrepar til M. Bisgaard og C. Ove. Anerækkerne går op til 11 generationer tilbage og bygger for ca. 60% af personernes vedkommende på solide genealogiske studier af upublicerede arkivalier. Resten af materialet (især for de ældste generationer) hidrører fra trykte kilder. I begge tilfælde gives der kildehenvisninger efter omtalen af hvert anepar, hos hvem der i regelen også oplyses om eventuelle søskende til descendenten.

Christen Bisgaards aner er i de beskrevne fire generationer, bortset fra forældrene, himmerlandske fæstere og enkelte selvejere. De stammer hovedsagelig fra sogne uden kirkebøger; men ved hjælp af skifter, fæsteprotokoller o.s.v. har Clara Lund kunnet udrede mange hidtil ukendte familieforhold. Den beskrevne, udbredte slægt Bisgaards forskellige grene har alle taget navn efter »Bisgaard« i Fyrkilde, Ravnkilde sogn, og der har hidtil eksisteret en groft fejlagtig (maskinskrevet) stamtavle for den, udarbejdet i 1930'erne af S. Otto Brenner. For de ældre led og andre linier af efterslægten foreligger en væsentlig bedre undersøgelse af H. P. Aagaard i E. H. Skole: Slægtsbog o. Sl. Bisg. (Viborg 1967).

Mellem de mange patronymer i Bisgaard-afsnittet dukker navnet Blichfeld op, idet en datter fra selvejerslægten i Svenstrup v. Aalborg bliver g. m. fæstebonden Christen Persen Nielsen i Ll. Binderup ca. 1773. Mærkeligt nok er det hidtil ikke lykkedes at finde nogen forbindelse mellem Svenstrup-Blichfeld'erne og præsteslægten af samme navn, jfr. T. Baumgartens fragmentariske slægtsoversigt i Arkiv f. Gen og Herald., 169 ff. (ca. 1910) og spørgsmål i Persh. T. 11, V, 279 (1944). Clara Lund påviser en mulighed, der imidlertid forudsætter en temmelig forkert aldersangivelse for Hans Christensen B. i Svenstrup kirkebog ved hans død 1746.

Bogens fire anetavler er af meget forskelligt omfang, afspejlende de forskellige samfundslag, probanderne tilhørte. – Elisabeth Kreilers tavle er den mindste med kun 23 personer. Allerede hendes mors herkomst er ukendt, hvorimod faderens aner via købmænd fra Nibes storhedstid kan følges tilbage til præsterne Mads Pedersen Holm (1673–1738), sidst ved Frue kirke i København, og Albert Jørgensen Altelwelt (ca. 1601–1657) til Ringsted, Benløse. Mod sædvane har Clara Lund ingen kildehenvisninger til sine sparsomme oplysninger om sidstnævnte, og hun nævner heller ikke, at han blev begr. 3. aug. 1657, hvilket sammen med hans biografi kan findes i Persh. T. 1, V, 236 (1884).

Også vedrørende sønnen Johan A. Altelwelt, der angives at have været »præst i Holbæk« og død der 6. maj 1710, mangler kildehenvisning. Ellers vides han – mig bekendt – kun at have været hører i Helsingør 1678 (V. Hostrup Schultz, Helsingørs Emb. og Best.mænd, 234 (1906)), og Wibergs Præstehistorie åbner egentlig heller ikke mulighed for en ekstra præst i »Holbæk«, hverken på Sjælland eller i Rougsø hd. – Johan A. A.'s ugifte halvsøster Anne (1638 – ca. 1707) vides forøvrigt at have opholdt sig i Holbæk omkring 1690 (Persh. T. 5, V, 263 (1908)).

Sgpr. Mads Holm vises i »Fire jyske slægter« via sin eneste søn, der var købmand i Nibe (og havde 10 børn) – at have en talrig efterslægt. Han er en af den danske befolknings »fælles aner«, men synes hidtil at have været glemt af personalhistorikerne, idet hverken hans forældre eller fødested er kendte. Clara Lund angiver fejlagtigt Hammel (overset semikolon hos Wiberg); men da Mads Holm er student fra Kerteminde 1697 (H. Friis-Petersen, Stud. v. Kbh.s Univ. 1668–1739, 78 (MS 1945)), er han måske snarere fra Fyn. Hans første hustru Barbara Dosser tilhører en tysk indvandrerfamilie fra Haderslev, hvortil bogen har udmærkede kildehenvisninger.

Niels Andreas Ove's aner udgør bogens største afsnit på 90 s. De kendte aner er meget usymmetrisk fordelt med kun 13 personer på fædrene, men 97 i 10 generationer på mødrene side. Det skyldes bl.a., at det ikke er lykkedes Clara Lund at spore ane 4, købmand i Randers Anders Ove's (ca. 1738–1813) forældre. Derimod korrigeres Wibergs (II, 285) forkerte angivelse om ane 3, der i virkeligheden hed Anna Larsdr. Borup (1741–1816) f. i Oust mølle, Borup sg. v. Randers. – Gennem Anna Borups mor, der var af Karmarch-slægten, fører en linie tilbage til Jens Foged (nævnt 1610–1644) på godset Karmark nær Løvskaal.

På N. A. Ove's mors side (hun var af den velkendte slægt Bay) føres læseren langt tilbage i historien: Til Aarhus-købmanden Rasmus Thestrups forfædre, Michel Seidel i Helsingør (slægten Seidelin), sgpr. Thomas Nielsen (Ferslev?) – til købmand Christopher Lyloff i Horsens, borgmester Laurids H. Liime i Ribe, en holstensk slægt Høeg (fra hvilken familien von Hielmkrone også stammer), godsforvalter Laurids Sørensen Brøgger i Helstrup og garver Daniel Bloch i Aalborg. – Mange af disse personer og slægter er allerede beskrevet i litteraturen, da de er aner for en stor del af Danmarks befolkning. Clara Lund føjer imidlertid i mange tilfælde nye træk til de kendte, især har de bevarede skifter konsekvent været konsulteret, og afsnittet er veludstyret med kildehenvisninger.

Det samme er tilfældet for næste kapitel om præstehustruen Johanne Henrikke Aarslevs aner. Også dette er meget omfattende med hhv. 53 og 59 personer (anesammenfald for 4) på probandens fædrene og mødrene side. De første fire generationer er komplette med undtagelse af ane 31, og selv i 11. generation har Clara Lund fundet 7 aner. De ældste generationer er (naturligvis) velkendte personer som borgmesteren i Varde Niels Jensen (d. ca. 1528), købmand ssts. Kristiern

Nielsen (J. Vahl) og Ribe-slægterne Baggesen, Stage og Klyne. Clara Lunds selvstændige forskningsindsats ligger her i de mellemste generationer, hvis forbindelse med de meget gamle anerkendes.

Læseren stifter her bekendtskab med slægten Rosser på Helgenæs, Hutfeld i Aarhus samt forskellige præsteslægter: Helsing, Ægidius, Bloch (fra Rold, senere Han hd.), Bjørn (Vendsyssel), Hemmet (oprindelig Ribe). Der kan nævnes en enkelt udeladelse i dette afsnit, idet Marie N. Randolph's (d. 1626) slægt har været behandlet i Persh. T. 13, II, 222 (1953). I bogen havde anmelderen også håbet at finde sikre forældre til Anne Lauridsdatter (1588–1669), der først var g. m. Sæbypræsten Jens Axelsen Bjørn, derefter med efterfølgeren Niels Christensen Spend. Han døde som sgpr. v. Holmens kirke i Kbh., hvor der hænger et smukt epitafiebillede af dem. De fire og fem børn fra Anne Lauridsdtr.'s to ægteskaber har en stor nulevende efterslægt, så vi er mange, der gerne ville videre mere om hende.

»Fire jyske slægter« er udstyret med et personregister med godt 2100 personer, hvoraf mange dog tilhører efterslægtsafnittet. Det omfatter ikke alle, der er nævnt i bogen – enkelte bipersoner er udeladt, ja sågar ane III, 480 Laur. Hansen Liime er ikke fundet værdig til optagelse. Andre interessante oplysninger findes godt skjult, således i registeret: »Villumsen, Hans, 265«. På den nævnte side bliver det specificeret til »Hans Villumsen Skomager, borgmester i Haderslev«, der 6.12.1584 i Haderslev blev g. m. Gunder (Gundula) Baggesdtr. fra Ribe. Det afslører ham som købmand (ikke borgmester!), H. V. Schumacher, tilhørende den Haderslev-slægt, Peder Griffenfeld fejlagtigt har været tilregnet. – Se Persh. T. 92, 52 (1972) – hvor til gengæld hverken bryllupsdatum eller Gunder's patronym refereres.

I et så omfattende værk som Clara Lund's bog vil det ikke kunne undgås, at der optrædes mangler og fejl, hvoraf nogle er fremdraget ovenfor. Imidlertid er bogens genealogiske afsnit inspirerende læsning, og som amatørarbejde betragtet fremragende. Bogen fortjener at blive kendt hos slægtsforskere, der arbejder med en eller flere af de »fire jyske slægter«.

Flemming Aagaard Winther

Elsebeth Nørgaard Pedersen: A/S Ballin & Hertz – et firma og dets baggrund. Poul Kristensens forlag, Herning. 226 s., ill., indb. Kr. 230,00.

I sidste halvdel af 1700-tallet indvandrede en række jødiske familier til Danmark. Blandt disse, også dem der skulle blive de danske slægter Ballin og Hertz. Den foreliggende bog følger gennem 4–5 generationer en gren af hver af disse to familier, der gennem ca. 140 år var garvere og fabrikanter af fodtøj.

Som en virksomhed er Ballin & Hertz det, man i retsverdenen kalder en juridisk person. Det er virksomheden adskilt fra ejerne. Den foreliggende bog kan derfor karakteriseres som en biografi. Men som biografi er den vel usædvanlig, da det er en beretning om en, der stadig er sprudlende levende, selv om det drejer sig om en 167-årig.

Denne 167-årige har i koncentreret form oplevet samfundets udvikling i denne lange periode. Den har haft til huse i bygninger der selv kunne danne rammen om historieskrivning. Den har oplevet gullashtidens optimisme og har måttet ømme sig, da andre krakkede. Og den har endnu en gang siden følt sig i vanskeligheder, da alt, der hidtil havde været luksus – biler, køleskabe o.s.v. – blev hvermandseje; da tabte kunderne interessen for det, der hidtil havde været virksomhedens image: den håndværksmæssige luksuskvalitet.

Bogen giver i sine mange korte glimt et ret facetteret billede af de jødiske familiers andel i dansk erhvervsliv. Mere end 100 personer er omtalt i bogen, hvoraf nok en 80% er jøder. Blandt disse også personer, der i hver deres tidsalder har løst betydningsfulde samfundsmæssige opgaver, og også en række personer, der er velkendt i den almindelige offentlighed i dag.

Som repræsentant for familierne kan nævnes Max Ballin (1865–1921), hvorom det bl.a. hedder: »I kraft af sin eminente dygtighed og sine diplomatiske evner var hans indsats for dansk erhvervs- liv af stor betydning. Han kom på afgørende punkter til at præge udviklingen i århundredets før- ste årtier, og det er for disse bedrifter, hans navn stadig huskes og omtales med respekt.«

Bogen er også en generel erhvervshistorie, hvor vi oplever forskellen imellem 1800- og 1900-tal- lets krav til virksomhedsledere. I det første af disse 2 århundreder var det evnerne til at fastholde traditionerne, der var en afgørende egenskab. Fra det nuværende århundrede hører vi, hvordan det først bliver af betydning, at man har øjnene åbne for de forandringer, der foregår omkring én, og hvor det senere bliver afgørende, at man har en visionær evne til at se, hvorledes man kan vide- reudvikle de skabte kapitaler på helt nyt og helt anderledes grundlag.

Vi møder også personer som Benny Dessau, Alex Friedmann, Emil Glückstadt, A. M. Hirschsprung, Hermod Lannung, Otto Liebe, Arne og Bent Melchior, Betty Nansen, Jan Bonde Nielsen og mange flere.

Læserne opnår også igennem bogen at følge jødernes politiske situation i Danmark. Hvorledes de omkring 1750 kunne få borgerbrev som »jøde«; om jødefejden i 1819 og helt frem til vor tids særlige forhold under den tyske besættelse.

Der er også blevet plads til lidt samfundshistorie om f.eks. 1800-tallets skoleundervisning med lærere, der set fra en nutidsopfattelse af denne funktion aldrig burde have kunnet få den titel.

Alt i alt en bog, der i koncentreret form rummer mange nuancer fra næsten 1/4 årtusind, fortalt i en meget oplevet form.

Tommy Watson

Ove Hornby: »Ved rettidig omhu . . .« Skibsreder A. P. Møller 1876–1965. Kbh., Schultz Forlag, 1988, 316 sider, ill., indb., 220 kr.

I et brev fra A. P. Møller til sin søn skrev han i 1946: »Intet tab bør ramme os, som kan undgås ved rettidig omhu,« og denne læsesætning er blevet titlen på Ove Hornbys biografi af A. P. Møller. Danmarks store sønner bør have deres biografier, og A. P. Møller er en af dem. Hans virke, hans initiativer, hans fædrelandskærlighed og hans medmenneskelige indstilling er alle positive træk, som det er værd at fremhæve.

Ove Hornbys bog drejer sig naturligt mest om rederiet eller nærmere rederierne, som A. P. Møl- ler med stor energi og dygtighed styrede, men man får dog også en hel del at vide om personen A. P. Møller i bogen.

A. P. Møllers store hengivenhed for sin far, kaptajn P. M. Møller, viser sig tydeligt i alle hans gerninger. A. P. Møller blev født 1876 som niende barn af en børneflokk på 12. Han voksede op i Svendborg og stiftede sammen med faderen »A/S Dampskibsselskabet Svendborg« i 1905, men den virkelystne unge mand syntes ikke at han fik tilstrækkeligt frie hænder, og derfor måtte han også i 1912 stifte rederiet »Dampskibsselskabet af 1912«. Med disse to rederier jonglerede han dygtigt med skibene og fragterne i stadig skyldig hensyntagen til familien, men ofte med store vanskeligheder med de gode svendborgensere, der viste en forsigtighed, som ikke rigtigt passede A. P. Møller.

Sit familiesammenhold viste han også ved i mellemkrigsårene at stifte et rederi sammen med sin fætter, Hans Isbrandtsen. Han havde dog mest besvær ud af det, og efter 2. verdenskrigs ud- brud, da tilliden mellem de to mænd ikke var den bedste, fik da også sønnen Mærsk Mc.Kinney Møller partnerskabet bragt til ophør på en passende måde.

Det er almindelig kendt, at A. P. Møller var en meget nationalt indstillet og fædrelandskærlig mand. Det generede ham derfor, at den radikale danske regering i 1916 ville afstå de dansk-vestin- diske øer mod betaling. Han agiterede mod salget og bekostede pjecer udsendt af »Dansk Vestin- disk Samfund« mod salget, men som bekendt uden held.

A. P. Møllers interesse for danskheden i Slesvig var virkelig alvorlig og han var i den heldige situation, at han kunne støtte med pengemidler. I begyndelsen af 1919 stillede han straks 100.000 kr. til rådighed, da der fremkom tanker om oprettelse af et dansk universitet i Flensborg, men det blev ikke til noget. Efter den nazistiske magtovertagelse i Tyskland i 1933 oprettede han i 1936 et fond med det formål at støtte danskheden i Sønderjylland både Nord og Syd for grænsen, og på mange måder ydede han herudover i de følgende år penge til danske initiativer.

I forbindelse med politiske forholdsregler mod rederierne kunne A. P. Møller med stolthed ud-tale, at 99% af Mærsk-selskabernes indtægter i 1950-51 stammede fra fart mellem udenlandske havne, og det faldt ham svært at se, at det kunne belaste den danske forbruger: »Jeg lever ikke af landet, men indtjener til landet uden at beslaglægge danske ressourcer.«

Også under besættelsen viste A. P. Møller sit nationale og medmenneskelige sindelag. Natten mellem den 8. og den 9. april 1940 lod han, inden besættelsen kom, telegraferer til hver enkelt skibsfører om den fremgangsmåde der skulle følges, hvis landet blev besat, og han tilføjede, at man ikke længere skulle rette sig efter instrukser fra rederiet i København eller adlyde ordrer fra Danmark. I marts 1941 havde det danske udenrigsministerium meddelt A. P. Møller, at tyskerne forlangte udlevering af de tre tankskibsbygninger, der stod på Odense Stålskibsværft, og ministeriet understregede, at man ikke kunne komme uden om dette krav. A. P. Møller ville dog ikke levere skibe til tyskerne og efter at han var rejst til Berlin, hvor han forhandlede med dem, måtte de bøje sig. Skibene blev ikke udleverede.

I det hele taget var Odense Stålskibsværft ikke noget heldigt bekendtskab for tyskerne. I april 1941 slæbte de et skib hertil, da skibet var blevet beskadiget på værftet i Bremen. Det skulle færdiggøres og repareres, men på værftet fik man trukket tiden ud i næsten 2 år, og først i marts kunne skibet gå på jomfrurejse, men det nåede ikke længere end til den svenske skærgård, hvor det løb på grund og sank.

Direktør Ringsted på værftet måtte flere gange stå skoleret for tyskerne på grund af sabotager eller forsinkelser. I marts 1942 skrev A. P. Møller til ham, at han havde hørt, at 2 af værftets arbejdere blev straffet hårdt, fordi de havde haft eller udlånt nogle kommunistiske skrifter, og han tilføjede: »Jeg har ingen sympati for kommunismen, men synes, sådanne domme strider mod dansk retsfølelse, og jeg har da det ønske, både at vi drager omsorg for, at disse folk får god sagførers-hjælp, og træder hjælpende til, hvis familierne kommer i nød.« Iøvrigt nærede han ingen tvivl om krigens udfald. I 1941 skrev han til udenrigsminister Scavenius, at blokadekrigen kan ikke vindes, og derfor kan Tyskland ikke vinde krigen, og i fremtiden vil verden gå ind i en periode af fast samarbejde mellem britisktalende nationer, der stort set vil kunne kontrollere verden. En sådan udvikling synes beroligende for de små nationer, der grænser til havet.

A. P. Møller besøgte også i november 1941 demonstrativt formanden for »Dansk Samling« og historikeren Vilh. la Cour, da de sad i Vestre fængsel på grund af deres danske pjecer. På mange måder støttede han modstandsbevægelsen og det er da også velkendt, at han i marts 1944 rejste til Stockholm efter aftale med den tidligere statsminister Vilh. Buhl og ved selvskyldnerkaution sikrede et lån på 2 mill. kr. til indkøb af 3000 maskinpistoler, der illegalt i efteråret 1944 sendtes til de danske militærgrupper.

A. P. Møller havde en hel del skibe uden for danske farvande den 9. april 1940, og bl.a. lå der et par store skibe i Japan. Straks efter besættelsen forlangte den tyske generalkonsul i Danmark, at skibene skulle forblive der, men A. P. Møller nægtede, og selvom han derefter førtes til det tyske gesandtskab, hvor kravet blev gentaget fik tyskerne det samme svar og heller ikke de følgende dages pression fik ham til at ændre ordren. Hans søn, Mærsk Mc.Kinney Møller var sendt til New York i sommeren 1940, hvor han nu overtog ledelsen af skibene uden for landets grænser, og da tyskerne i marts 1941 fik A. P. Møller til at sende en tilbagekaldelse af sin fuldmagt til sønnen, overhørte denne, som aftalt, ganske ordren.

Da han efter krigen i 1950 hørte, at Danmark ville bortforpagte retten til udnyttelse af Dan-

marks undergrund til et amerikansk firma sendte han et beklagende brev til statsminister Hans Hedtoft over at man ikke havde forsøgt at gøre danske firmaer interesserede. »Mit indtryk blev, at kapital og kapitalister vel på bjerget betragtedes som arge foreteelser, men – kun hvis de var danske.« De udenlandske investorer havde dog ikke held med deres projekter og da man tilmed i 1960 ville tillade tysk olieboring i Danmark måtte A. P. Møller igen skrive til statsministeren. Det var Viggo Kampmann: »Det er efter min mening et nationalt problem og jeg er af den opfattelse, at henvendelsen om en sådan olieboring bør besvares med et Nej,« og han tilføjede, at »den af mig ledede concern er af nationale grunde villig til at overveje opgaven.«

I marts 1961 fik A. P. Møller og rederierne i forening eneret til efterforskning og indvinding af råstoffer i Danmarks undergrund, og den udvidedes i 1963 til også at omfatte dansk havområde. Det var et enormt arbejde man her kastede sig ud i uden at kende mulighederne for at få et resultat, og et sådant nåedes da heller ikke før A. P. Møllers død i 1965.

Det bør dog også nævnes, at da det var A. P. Møllers opfattelse at penge skulle anvendes til at arbejde med, så var han også meget velvillig overfor anden industri, som han kunne støtte med indskud af kapital som f.eks. Roulands Fabrikker i Odense og Herman Salling, der åbnede FØTEX kædebutikkerne. I 1953 deltes den store familiefond, og den fond, der overtog størsteparten fik navnet »Skibsreder A. P. Møller og Hustru Christine Mc.Kinney Møllers Fond til almene velgørende donationer til mange formål«.

Bogen behandler på en god måde A. P. Møllers mange gøremål og aktiviteter, men måske savner man lidt mere om hans familieliv. Under alle omstændigheder giver det billedet af en stor mand, der på mange måder har formået at sætte sit præg på Danmark.

Jørgen H. Barfod

Mogens Rüdiger: Gustav Bang. Historiker og socialdemokrat. SFAH Skriftserie Nr. 19. Selskabet til Forskning i Arbejderbevægelsens Historie, 1987, 352 s. Ill. Hft. Pris 180 kr. Medl. 150 kr.

I 1987 udgav Selskabet til forskning i arbejderbevægelsens Historie som nr. 19 i deres skriftrække Mogens Rüdigers bog om Gustav Bang (1871–1915). En bog på 352 sider og ganske tarvelig i sit udstyr, for eksempel har man ikke ofret penge på sats.

Umiddelbart skulle man tro, at en bog udgivet af SFAH og omhandlende Gustav Bang ville henvende sig til en bred kreds, da for eksempel de fleste slægtsforskere formodentlig kender hans spændende »Kirkebogsstudier« (senest udgivet i 1976). Men sådan er det faktisk ikke. En lille rundspørge til landets større boghandlere, inklusive arbejderbevægelsens »Fremad«, viste at bogen var dem ganske ukendt. Desværre er der altså atter tale om en bog, som ikke kommer uden for »den frelste menighed«. – Det er synd. Mogens Rüdiger er både en dygtig og hæderlig forsker. I sit udmærkede forord præciserer han, at det *ikke* er en biografi, men derimod en bog omhandlende Gustav Bangs historieopfattelse og socialdemokratiske ideologi.

I bogen lykkedes det ham klart at gøre rede for såvel Bangs historiske som politiske udvikling. Med klarhed vises hans positivistiske metode og hans begejstring for statistik. Det var for øvrigt denne nye disciplin, hans kone, historikeren og politikeren Nina Bang (1866–1928) brugte så mestlerligt i forbindelse med sine afhandlinger om Øresundstolden.

Igennem en række kapitler lykkes det Rüdiger på fornem vis, at behandle Gustav Bangs forhold til den historiske metode, og overbevisende påvises det hvordan historikeren Kr. Erslevs (1852–1930) metodiske overvejelser også kom til at sætte sit præg på den »positivistiske« Bang. Der redegøres tydeligt for forskellene mellem værket »Europas Kulturhistorie« (1899) og »Catilina. En Portrætskitse på kulturhistorisk Baggrund« (1902). Rüdiger fastslår, hvilket jeg er ganske enig med ham i, at disse to værker – sagt med andre ord – markerer to: »forskellige faser i Bangs forfatter-skab«. Man kan blot finde, at det er synd han ikke gør mere ud af »Catilina«, idet det helt frem til

Benito Scocozzas bog »Feudalismen« – som udkom i 1970'erne – var den eneste rendyrkede marxistiske historieskrivning skabt i Danmark.

På den politiske side redegør bogen sobert for Gustav Bangs opfattelse af de socialistiske begreber. Måske kan man ind imellem føle, at forfatteren vil belære os mere om 2. Internationale – Revisionist-debatten – den socialistiske teoretiker Eduard Bernstein (1850–1932) osv. i stedet for om Bangs eget forhold til disse ting.

Til gengæld er Rüdigers konklusion både lang og uhyre klar. Gustav Bang undergår en personlig udvikling fra at være historiker og socialdemokrat til at blive socialdemokrat og historiker. Usædvanlig klart viser han forholdet mellem ideologi og videnskab (p. 304): »ideologien og videnskaben fandt hinanden til sidst«. Bang var ikke en eftersnakker – han var en usædvanlig dygtig og selvstændig politiker og videnskabsmand.

Når man selv beskæftiger sig med kulturhistorie, og når Gustav Bangs: »Europas Kulturhistorie« er første perle på kæden af socialdemokratiske kulturhistorier, griber man denne bog med spænding. Det er en omskrevet licentiatafhandling, den er ikke alle steder lige tilgængelig, men den er god og fortjener langt større udbredelse end den hidtil har opnået.

Torben Svendrup

Bjarne Nielsen Brovst: Jeppe Aakjær på Askov Højskole 1887–1888. 112 sider. Kr. 138,00. Poul Kristensens Forlag 1988.

»En sær tosset baglæns-dans, der næsten heller ingen rolle kom til at spille i mit liv.« Således karakteriserede Aakjær selv i sine erindringer (1929) sit ophold på Askov Højskole i den første af de tre vintre, der senere er blevet kaldt Askovs »fimbulvintre«. At det var en slags baglæns dans, har Aakjær nok ret i, men selv en sådan kan spille sin rolle i et menneskes liv. I tilfældet Jeppe Aakjær betød mødet med det, han selv kalder »romantikens sikre borg og fæste« utvivlsomt en yderligere radikaliserings af de meninger, som kort før opholdet i Askov havde bragt ham 17 dage i Viborg Arrest. Det var således en 21-årig stridsmand og provo, som Askov i 1887 åbnede sine døre for. Da dørene i 1888 lukkes efter ham, anføres i højskolens tykke protokol: »Evner: ug« og under »Evt. vedtegninger« noteredes: »Lavet en særlig klub, delte meninger«. På trods af lærerkollegiets »delte meninger« gav Aakjærs »særlige klub« (∴ til udveksling af synspunkter, som ikke lod sig behandle i højskolens regi) anledning til, at Ludvig Schrøder, da han indbød til næste års vinterskole, skrev til de kommende elever, at skolen »belært af erfaringen« ville bede sådanne elever, som ikke delte skolens grundsyn, om at forholde sig som skønsomme og hensynsfulde gæster.

I den foreliggende bog skildres Aakjærs Askov-ophold først og fremmest via brevvekslingen mellem ham selv og Marie Bregendahl, hans senere hustru. Disse breve, som befinder sig i Det Kgl. Bibliotek, har aldrig før været offentliggjort in extenso. Ligeledes i Det Kgl. Bibliotek findes en række notesbøger, hvori Aakjær gjorde notater i Askov-tiden. Begge kilder giver førstehåndsskildringer af oplevelser på Askov og et godt begreb, om hvad der optog Jeppe Aakjær i denne tid, da Sædelighedsfejden mellem Brandes og Bjørnson bølgede. Den helt store oplevelse blev Bjørnsons besøg i november. Han var på vej nordover fra Paris efter fem års ophold, og det brev, hvori han tilbyder sin gamle ven Ludvig Schrøder at holde sit berømte foredrag »Mangegifte og Engifte« på Askov Højskole, er aftrykt i bogen. Aakjær skriver i et brev til Marie en tindrende skildring af Bjørnson, som synes at have betaget alle. Han ankommer under trompetfanfærer fra højskolens udsigtstårn, og de tre dage, besøget varer, er en sand rus. »Se Bjørnson dér (∴ på begejstringens tinder) én eneste gang, og du glemmer ham aldrig, så længe du lever«.

Marie Bregendahls svarbreve til Jeppe Aakjær findes også i bogen – de skrev begge *lange* breve. De to unge baksede med tidens store problemer, politiske såvel som etiske, og vi forstår så godt, at Aakjær-forskningen er inde i en renaissance, for disse to begavede mennesker er så langt forud

for deres tid, at deres betragtninger såmænd har aktualitet den dag i dag. De udvekslede f.eks. glødende indlæg vedrørende Sædelighedsfejden, og det er interessant at notere sig, at sædeligheden for Aakjær ikke blot var et spørgsmål om kønsmoral. Han talte f.eks. for, at historien burde betragtes ud fra »et sædeligt standpunkt«, hvilket for ham er lig med »et rent menneskeligt standpunkt«, i modsætning til f.eks. et filosofisk eller et kristeligt.

For personalhistorikeren er brevene naturligvis et bidrag til de to forfatters historie, ligesom den levende skildring af Bjørnsøns person er givende. Yderligere finder man træffende karakteristikker af Askov Højskoles celebre lærerkollegium, samt et enkelt brev til Jakob Knudsen. Hans foredrag talte nemlig til den kritiske Jeppe, så han hørte hvert eneste af dem (det gjaldt ikke alle læreres foredrag!).

Højskoleforstander Bjarne Nielsen Brovst kommenterer bogen igennem breve og personer på kyndig måde, men det er dog nok en god idé at være udrustet med en smule baggrundsviden, hvis man skal få det fulde udbytte af den interessante brevveksling.

Sluttelig bringer Bjarne Nielsen Brovst citater af en række højskolefolk fra Jacob Appel i 1916 til Jens Peter Ægidius i 1985 til belysning af Aakjærs forhold til højskolen. Et gensidigt had/kærlighedsforhold, om hvilket det sidste ord vist endnu ikke er sagt.

Kirsten Prange

A. E. Larsen: Henrik Pontoppidan. Liv og virke. Et landbosamfund for 100 år siden. 118 s. Ill. Hft. Dansk Historisk Håndbogsforlag. 1988. Kr. 98,00.

Henrik Pontoppidans første berøring med Horns Herred kom pudsigt nok i stand i Mayonnaise-kvarteret i København. I Admiralgade logerede nemlig hans gode ven og skolekammerat fra Randers, maleren Johan Rohde, hos en agtværdig lotterikolletrice, hvis bror var præst i Kirke-Hyllinge. I weekenden besøgte de to unge venner ofte præstegården, der foruden de landskabelige attraktioner også bød på kvindelige i form af to unge døtre. Præsten viste gerne den skønne egn frem, og Pontoppidan forestillede sig, at landsbyen kunne have været hjemstedet for Holbergs Jeppe på Bjerget (Kirke-Hyllinge ligger højt) og hans barske kone, Nille. Indtryk på Pontoppidans unge sind gjorde det også, at præsten kunne udpege steder, hvor Christian Winther havde boet og skrevet.

Vi befinder os i sidste halvdel af 1870'erne, da Pontoppidan læste ved Den polytekniske Lærestanstalt i København. Han led imidlertid skibbrud med studierne og blev i 1879 lærer på sin bror, Mortens, højskole i Freerslev, som ligger mellem Hillerød og Frederikssund. Skolen flyttede siden til Jørlunde. Pontoppidans tid som højskolelærer bød på mange genvordigheder, da hans mere og mere udviklede realistiske livssyn slog gnister mod broderens mere højskoleromantiske livsholdning. Pontoppidan havde derfor ofte brug for at rekreere sig i den smukke omegn og gjorde bekendtskab med en del af dens beboere – også dem i små kår. Han giftede sig endog med en gårdmandsdatter fra egnen og bosatte sig med hende, først i Jørlunde, siden i Østby og til sidst i Havreholm ved Hornbæk, inden deres veje skiltes.

Bymennesket Pontoppidan (han skrev i Kjøbenhavns Børstidende under pseudonymet »urbanus«) oplevede i disse år landbosamfundet på godt og ondt. Som vi ved udviklede han en stor social indignation, og da han i 1883 opgav lærervirksomheden for udelukkende at skrive, brugte han ofte sine oplevelser i Horns Herred som stof. Vi finder disse glimt af egnens liv i hans tidlige noveller, men også i hans memoirer og i den store roman Det forjættede Land (1891–95). Ledende skoleinspektør i Jægerspris A. E. Larsen har samlet disse uddrag i en nydelig lille bog, som især er interessant for den lokale befolkning, men som også kan give os andre et begreb om levekår og livsskæbner i tiden midt imellem landboreformerne og vor tid. Dog må man selvfølgelig hele tiden

holde sig for øje, at det ikke er en kilde i strikte forstand, man har for sig, men en forfatters oplevelse af virkeligheden med den nødvendige tilpasning til hans digteriske univers.

A. E. Larsen har forsynet Pontoppidans skildringer med kommentarer og forbindende tekst. Bogen er udstyret med to kort over henholdsvis den sydlige og den nordlige del af Horns Herred, med ordforklaringer og med vigtige dateringer i forbindelse med Pontoppidans biografi. Desuden findes en fortegnelse over de bøger af Pontoppidan, hvorfra citaterne er hentet samt en liste over øvrig anvendt litteratur. Bogen er illustreret med fotos og med tegninger af forfatteren. For den der vil gå i Henrik Pontoppidans fodspor, er der forslag til en litterær ekskursion.

Kirsten Prange

H. C. Andersen: Erindringer. Noter, Jørn Ørum Hansen. Forord og efterskrift, Jens Jørgensen. Forlaget Hovedland, 1988, 192 s. Pris 175 kr.

Hvis en maler, musiker, forfatter eller udgiver har arbejdet hæderligt, ærligt i dage, uger, år, så må en anmelder af resultatet fremhæve det positive, der altid kan anføres om ærligt arbejde. Det ærgrer mig, gang på gang at se, hvordan en anmelder anker over hvad der mangler, hvad der efter anmelderens mening skulle have været gjort på en helt anden måde . . . Jamen, så var det jo slet ikke blevet den kunstners værk.

Noget andet er, hvis der kan påvises utilsigtede fejl – eller endnu værre – tilsigtede fejl og udeladelser, så behøver man ikke at have barmhjertighed. På den baggrund finder jeg det berettiget i nærværende tilfælde at tage udgiveren Jens Jørgensen under behandling.

Når rektor Jens Jørgensen har valgt påny at udgive H. C. Andersens levnedsbog med et forord og en efterskrift, hvori meget er gentagelser fra hans første bog »H. C. Andersen – en sand myte« (omtalt her i tidsskriftet, 1988:1, s. 29 ff.) og med en anden titel der kun kan øge forvirringen, så er det blot endnu et forsøg på at »bevise«, at H. C. Andersen skulle være et prinsebarn. Gennem fortællinger, forvanskninger og fantasifulde konstruktioner væves et net af mulige, men lidet sandsynlige forbindelser og sammenhænge, der skal bevise, at den store litterære begavelse umuligt kan være barn af gemene fattige folk. Det strækker sig lige fra at ændre på H. C. Andersens fødeår, der ellers er fuldt dokumenteret ved såvel kirkebog som avisnotitser i 1805, til hovedløse påstande som »H. C. Andersen må have fået kgl. understøttelse, når han i 1810 kan blive sat i betalingskole af fattige forældre« (s. 145 og 163). En påstand, der fremsættes uden skyggen af belæg. Der gives ihvertfald ingen henvisninger, der underbygger en sådan kgl. understøttelse. I stedet henvises i generelle vendinger til Jørgensens studier i dansk socialhistorie og hans udforskning af datidens skoleforhold.

Pladsen tillader ikke en systematisk gennemgang af de mange steder, hvor Jørgensens slutninger fra det foreliggende kildemateriale mildt sagt er kryptiske, men to eksempler skal gives.

Ifølge Jørgensens teorier skulle H. C. Andersen være født på Broholm Slot i 1804 som resultat af en forbindelse mellem prins Christian Frederik (senere Chr. VIII) og komtesse Elise Ahlefeldt-Laurvig.

Af sit »bevis«materiale har han fremdraget et brev fra 1912 (offentliggjort i Jyllandsposten d. 9.6.-87), hvorimod landsarkivar Dorrit Andersen fra Landsarkivet i Odense kan dokumentere, at H. C. Andersens hjemmedåb i 1805 blev bekræftet i Sct. Hans kirke. Som tidligere nævnt her i tidsskriftet (88:1, s. 38) har overarkivar, dr.phil. Vello Helk, Rigsarkivet oplyst, at det af Kongehusets Arkiv fremgår, at Chr. VIII behandlede sine uægteskabelige børn særdeles godt, også børn avlet mens han var prins, men H. C. Andersen er ikke nævnt iblandt disse. Iøvrigt har Jens Jørgensen slet ikke benyttet Kongehusets Arkiv. Derimod mener Jørgensen, at man kan lægge meget i, at hjemmedåben bekræftedes i Sct. Hans' kirke. Det var jo sognekirken for Odense Slot. »Konge-

familiens indflydelse over Sankt Hans Kirke var tilsvarende stor« tilføjer han hemmelighedsfuldt. Desværre har han glemt, at slottet i 1805 ikke var kongelig sommerresidens, men kun bolig for stiftamtmanden . . .

For det andet anføres s. 145 i Jørgensens første bog, som et »bevis« for komtesse Elises moderskab til H. C. Andersen, at han som ældre mand besøgte Valdemars Slot og der standsede op foran et billede af Elise Ahlefeldt-Laurvig. »Og netop hende peger mange af kilderne på som mor til H. C. Andersen« fortsætter Jørgensen. Historien har Jørgensen fra Signe Toksvigs bog om H. C. Andersen fra 1934 (s. 154), der efter alt at dømme har episoden fra et brev fra H. C. Andersen til Edvard Collin, dateret 5. august 1830. Portrættet var en dame af den Juelske familie, og H. C. Andersen var altså selv 25 år på dette tidspunkt. I såvel dette brev, som i hans dagbog for 5. august 1830 ses, at H. C. Andersen længes efter at få en kæreste. Det er således lykkedes Jørgensen at forvanske det hele på mindst tre punkter. Ønsket om en kæreste bliver til mindet om moderen. En adelsdame af slægten Juell bliver til en Ahlefeldt-Laurvig, og den 25-årige H. C. Andersen bliver »en ældre mand«.

Yderligere indvendinger på 50 forskellige punkter kan som manuskript ses på 30 af landets større biblioteker. Intet i levnedsbogen tyder på, at H. C. Andersen var barn af Chr. VIII. Dertil er der heller ikke »slettet nogle spor«, selvom der er begivenheder som ikke omtales i den store »Mit Livs Eventyr«, for eksempel flere besøg hos kronprinsessen. Da H. C. Andersens levnedsbog har interesse for mange har det været mig magtpåliggende, at advare mod denne udgave og udgiverens metoder. H. Topsøe-Jensens udgave af levnedsbogen, der i 1988 er kommet i sin 3. udgave, er fortsat med sine grundige og pålidelige kommentarer den seriøse. Jens Jørgensens udgivelse af levnedsbogen må i bedste fald betragtes som en dårlig spøg.

Jørgen Skjerk

Erling Albrechtsen: Fra hukommelsens myretue. Odense Universitetsforlag, 1988. 163 s., ill. Hft. Pris 198 kr.

»Men den rette tidfølge er det mig ukært at forsynde mig unødigt imod; lad os da dreje tiden tilbage til årene lige forinden, andre fire rige og afgørende år, 1930–34, da jeg som student med lyst arbejdede ved Nationalmuseet og fortsat lærte af Naturen« (s. 42). Således skriver forfatteren til dette erindringsværk tidligere museumsinspektør ved Fyns Stiftsmuseum, arkæologen, dr.phil. Erling Albrechtsen i et afsnit om »Skoleliv«. Det er tre afgørende elementer i dette erindringsværk, der her opridses: Tidfølgen, arkæologien og naturen. Lad os starte bagfra. »Naturen« er skrevet med stort – og sikkert med fuldt overlæg. Der er – bortset fra familien – vel næppe nogen stærkere inspirator – end netop naturen for forfatteren. Cykelture, overnatninger i telt, arkæologisk feltarbejde – til stadighed liv og handling i naturen.

Arkæologien blev jo forfatterens livsværk – men EA blev oprindeligt uddannet som cand.mag. i tysk og engelsk og indledte faktisk sit erhvervsaktive liv som underviser. Interessen for arkæologien synes imidlertid at have eksisteret hos EA i mange, mange år – og en række (tilfældige) begivenheder førte så frem til en tilknytning til den museale verden (fra 1940, Fyns Stiftsmuseum i Odense).

Tidfølgen – og troskaben mod denne er endeligt et gennemgående træk i disse erindringer. Læseren starter i 1904: »Jeg blev født i København den 23. juli 1904« . . . (s. 9), hvorefter vi følger barndommen i Randers, skolegangen i Viborg (Katedralskolen), studieårene i København for endelig – efter et undervisningsmæssigt intermezzo i Tølløse og Haslev (1934–1939) – at lande i Odense, hvor der sluttes i 1974 med beskrivelse af udgivelsesvirksomheden hos den nu pensionerede museumsinspektør.

Den strenge kronologi giver tryghed hos læseren, navnlig når der som her er tale om en fin og

præcis sans for at fremdrage de begivenheder og problemer, der har haft betydning set i den lidt større sammenhæng. Faren ligger naturligvis deri, at erindringerne let får et lidt »konstrueret« præg (ikke forstået som forfalsket), hvor der fremlægges et livsforløb, hvor forklaringsmønstrene godt kan virke som efterrationaliseringer. Det er en klassisk fare ved erindringsbearbejdelse – men forfatteren har efter mit skøn lagt for stærk vægt på sammenhængen på beklagelig bekostning af spontaniteten.

Det er nogle meget »biografiske« erindringer, der udpræget skildrer livs- og hændelsesforløb, men som desværre i alt for ringe grad bidrager til at belyse daglige diskussioner og divergenser. Og det er synd, eftersom forfatteren bl.a. i kraft af sit store værk om de fynske jernaldergrave står helt centralt i den arkæologiske videnskab.

Erik Kann

Torben Kisbye: *Almas børn*. Aarhus Universitetsforlag, 1988. 130 s., ill. Hft. Pris 96 kr.

Torben Kisbye (født 1930), cand.mag., lektor ved Engelsk Institut, Aarhus Universitet har skrevet denne hyldelse til sin Alma Mater, Aarhus Universitet, på 60 års dagen 11. september 1988, og sandt at sige: Det er en hyldelse, hun kan være stolt af: Kun sjældent møder man et så velskrevet, velafbalanceret og inspirerende stykke erindringslitteratur, som det er tilfældet her.

Tidsmæssigt følger vi i hovedsagen forfatterens tilværelse fra rusmodtagelsen september 1950 til afslutningen af kandidatexamen (engelsk, tysk) 1957/58. Stedsmæssigt er udgangspunktet Aarhus Universitet – men guderne skal vide, at vi kommer vidt omkring.

Forfatteren har klogt valgt at disponere stoffet således, at de indledende afsnit behandler hovedtrækkene i udviklingen fra 1950 til 1957/58, hvorefter de følgende afsnit hver behandler et bestemt emne. Heri kan man således møde den akademiske skytteforening, studentersvømmerne, hjemmebrønderier, livet på læsesalen i det gamle Statsbibliotek, mulighederne for studenterjobs og meget mere.

Som antydet er der tale om en yderst velskrevet bog, en sikker pen med en sjælden sans for balance – balance mellem den personligt relevante erindringsdetalje og den alment vedkommende fortælling. Og nok mindes fortidens forlængst forsvundne traditioner med vemod, men altid med plads for forandringernes uafvendelige strøm.

En bog der kan anbefales på det allervarmeste.

Erik Kann

Kirsten Folke Harrits og Ditte Schamberg: »Christian Danskers Erindringsverden«. Udgivet på Fremads forlag. 2. oplag 1985. 64 s., ill. Hft. Pris 38 kr.

Titlen »Christian Danskers Erindringsverden« henviser til tidligere murerarbejdsmand Christian og hans 42 malerier som erindringer fra et langt liv. Christian Dansker er bedst kendt som en aktiv og levende person indenfor den danske fagbevægelse fra sin spæde start i byerne i 1920'erne og helt frem til pensionsalderen i 1961.

Bogen, som er let læst, er bygget op over hans liv og giver samtidig en karakteristisk af udviklingen for den danske arbejder. Med en sådan opbygning af stoffet har forfatterne formået, både at give et billede af den generelle danske historie i vort århundrede og lave en indføring til Christian Danskers billedverden. Christian Dansker var ikke nogen stor kunster. Han begyndte først at male, da han blev pensioneret, men de små billedfortællinger har kultursociologisk værdi. Skildringer af livet som hyrde drenge eller fastholden af blomsterfloret i kolonihaven er motiver, som skildres farveglad. Forfatterne har valgt at bruge mange citater fra Christian Danskens skriftlige

produktion, hvilket er med til at gøre bogen levende. På de ganske få sider bogen består af, har forfatterne løst opgaven godt, selvom en samlet udgivelse af Christian Danskers skriftlige beretninger illustreret med hans oliemalerier sikkert ville være betydelig mere inspirerende.

Lis Bruselius

Gerhardt Klindt: Baggårdsbarn i tyvernes København. Erindringsserien »Folk Fortæller« nr. 12, udg. af Foreningen Danmarks Folkeminder, 1983, 84 s., ill. Pris 40 kr. Medl. 28 kr.

Ove Bisgaard: En mælkekmands erindringer fra det mørklagte København under besættelsen 1940 til 1945 og tiden der fulgte. Erindringsserien »Folk Fortæller« nr. 14, udg. af Foreningen Danmarks Folkeminder, 1985, 60 s. Pris 60 kr. Medl. 30 kr.

Børge Nielsen: Det skete i de dage. Historien om en galskab og barndoms- og ungdomserindringer. Erindringsserien »Folk Fortæller« nr. 21, udg. af Foreningen Danmarks Folkeminder, 1988, 87 s., ill. Pris 80 kr. Medl. 40 kr.

Det er barske sager de tre herrer hver især fortæller om et København fra omkring 1. verdenskrig til 1970'erne. Alle er de arbejderbørn – Klindt fra Sct. Pederstræde i byens gamle middelalderkerne, Nielsen nåede som barn at bo i de fleste af byens arbejderkvarterer og Bisgaard fra Lendemærke ved Stege, men kom som udlært baker til hovedstaden.

Alle tre fortæller i deres eget sprog om den daglige kamp for at overleve. Historier om mændenes, deres familier, vennernes og arbejdskammeraternes måder at skaffe sig mad, tag over hovedet, varme, uddannelse og lidt retfærdighed som de så den. Her er tale om erindringer fra almindelige mennesker, og derfor gives læseren indblik i mangt og meget som en »skolet historiker« eller historiebog ikke værdiger en linje.

Hos Klindt ser vi med drengens øjne et af Københavns gamle arbejderkvarterer med håndværkernes værksteder i baggårdene, gadehandelen og de mange værtshuse. Der var forskel på folk, både i skolerne og på de steder, hvor man blev underholdt. Klindt er fortrolig med lokum i gården inklusive rotterne, lånekontoret og spisebilletterne til de gratis måltider.

Bisgaard fortæller kun om de fem onde år under besættelsen, og alligevel giver han som mælkeemand en levende beskrivelse af København og københavnere. I 20 år var han ansat på Solbjerg Mejeri og kom hele byen rundt. Hestene, mælkekuske, ismejeridamer, sortbørshajer, nazister og frihedskæmpere passerer revue i den lille historie, som er hans brogede fortælling om dagliglivet under besættelsen.

En erindringsbog behøver ikke altid at tage sit udgangspunkt i barndommen, den kan begynde på det tidspunkt, hvor »behovet« for at skrive melder sig. Det har Børge Nielsen valgt, og dermed kommer vi med ham til at opleve et meget personligt møde med »den lukkede afdeling« på et københavnsk hospital i begyndelsen af 1970'erne. Herfra og fra vekslende miljøer på Nørrebro i denne periode, vender han blikket bagud til sin barndom. En tid, hvor familiens hjem i perioder var et kolonihavehus. Han fortæller om at bo på en losseplads, om rotter, klunsere, druk i familien, om et børneinternat med en sadistisk lærer og om en ræverød ungdom som trotskist. Han vandrer ud og ind af en masse arbejdspladser og under besættelsen må han tage arbejde både i Tyskland og Norge. Besættelsen og frihedskæmpere får da også et par ord med på vejen.

Alle tre erindringsbøger giver et tidsbillede fra de sociale lag, hvori størsteparten af den københavnske befolkning levede, men som der er skrevet mindst københavnere-historie om. Ingen af forfatterne lægger op til klynkeri eller klagesang, og virker iøvrigt meget troværdige i deres nøgterne beskrivelse af vilkårene.

Hver især omtaler de nogle institutioner, hvilket måske kan være nyttigt at vide, da der i disse sammenhænge nævnes mange navne. Således har Klindt en indgående beskrivelse af Larslejstrædes Kommuneskole med dens lærere og elever i årene 1924–28, Vester Voldgades Kommuneskole 1928–31 og er iøvrigt meget grundig med Adelgades beboere i 1920'erne. Bisgaard arbejdede som nævnt på mejeriet Solbjerg, og herfra anføres navne på såvel arbejdskolleger som overordnede.

Alle tre bøgers illustrationer er få (flest hos Klindt), velvalgte, samtidige sort-hvide fotos, som bryder godt i fortællingen. Der er her tale om små tiltalende publikationer i A5-formatet, der ikke giver sig ud for mere end de er: folkets røst . . .

Lisa Elsbøll

Dagmar Rasmussen: Barndoms minder fra Vejleådal, Erindringer 1911–1921. Erindringsserien »Folk Fortæller« nr. 15, 1985. Udgivet af Foreningen Danmarks Folkeminder, 80 s. Ill. Hft. Pris 80 kr. Medl. 40 kr.

Dagmar Rasmussen f. 1907 har tidligere udgivet digte i antologien *Hverdagsdigte* (Betho) og en selvstændig digtsamling *Blandingsgods* (Mimose), som bl.a. indeholder barndomsdigte. 1985 udgav hun også *Nu er det længe siden* (Forlaget i Hårby) om sine forældre og sin hjemegn for 100–150 år siden. Har indsunget 40 gamle viser for Dansk Folkemindesamling.

Som titlen oplyser handler bogen om Dagmar Rasmussens barndom i det andet tiår af dette århundrede, fra hun var fire til hun blev konfirmeret. Dermed sluttede hendes – ligesom de fleste jævnaldrendes – barndom. Hun voksede op på en landbrugsejendom på 36 tønder land i Tørskind, Bredsten sogn, der ligger i Vejleådal med Vejle som nærmeste købstad. Hendes første barndomserindring er da også en tur i hestevogn til dyrskue i Vejle sammen med forældrene og de fire ældre søskende. De bedste oplevelser ved denne lejlighed var det store omrejsende dyremenageri og at hele familien blev fotograferet – billedet findes i bogen! Denne tur var vild luksus og blev heller aldrig gentaget.

Formålet med bogen er, som forfatteren siger i forordet, at beskrive livsformer og levevis, som var almindelige for børnene for 65–70 år siden. Og hun giver en fin skildring af livet i det spartanske hjem, hvor Første Verdenskrig kun opleves som en fjern torden, dog blev der ikke bygget nyt stuehus på grund af de usikre tider. Bedstemoderen var på aftægt på ejendommen, som oprindeligt havde tilhørt hende og hendes mand. Faderen var fremmed på egnen og var ikke nogen god økonom; han var så glad for at handle, at han lige efter Første Verdenskrigs afslutning solgte ejendommen til spotpris hen over hovedet på sin økonomiske og velbegavede kone, hvis hjem det jo egentlig var. Men som Dagmar Rasmussen skriver: »der var intet at gøre – kvinder kunne dengang ikke omstøde en handel, og far måtte stå ved ord, idet køberne havde flere vidner«.

Det sidste par år af Dagmar Rasmussens barndom kom til at foregå i Mejsling i Jerlev sogn, der ligger ved offentlig vej, og der var både skole, kirke og høkerforretning i nærheden! Selv om familien ikke var velhavende, kom Dagmar Rasmussen ikke ud at tjene som barn, og ikke engang lige efter konfirmationen, fordi hendes moder var ret svagelig, men hendes ønske om at komme på seminarium kunne ikke realiseres, selv om hun hele sin skoletid havde været en dygtig elev med særlig interesse for historie og stilskrivning.

Dagmar Rasmussens bog giver et godt indtryk af livet på landet for snart hundrede år siden, og hun skriver meget engageret om sit hjem, sine søskende og deres ægtefæller, ligesom man får indtryk af et godt nabosammenhold, både når der var sorg, og når der skulle festes. De ydre forhold som skolegang, ungesøg med forskellige lege, dilettant i forsamlingshuset og juletræ på den største gård på egnen beskrives også, som man kender det fra lokalhistoriske beretninger.

Bogen er interessant og i passager medrivende, men kan virke lidt uoverskuelig på grund af ønsket om at give en beskrivelse af skikke og levevis samtidig med en skildring af 10 år af et barns

liv. Sproget et letlæseligt, og det er ikke utænkeligt, at forfatteren har tænkt på, at børn kunne have glæde af at læse bogen.

Barndomsminder fra Vejleådalene indeholder ikke egentlig personalhistorisk stof, det findes snarere i *Nu er det længe siden*, men den behandler trods alt tre generationers mennesker og deres indbyrdes liv. Dette går igen i billedstoffet, hvor familiens medlemmer findes portrætteret i forskellige aldre fra det tidsrum, bogen omhandler.

A. M. Lebeck Sørensen

Register til Personalhistorisk Tidsskrift 1989

Ved Poul Steen

Personerne anføres som hovedregel på deres slægtsnavn, således som det er anført i teksten. Sammensatte navne, f.eks. Lente-Adler, sættes på første dels begyndelsesbogstav, altså i det nævnte tilfælde på L. Partikler som von, de, des, de la, zum o.s.v. ses der bort fra; f.eks. sættes des Vignes under V. Som hovedregel kan det ikke påregnes at finde navne, som alene optræder i noter og litteraturlister.

- Aagaard, H. P. 213
Aakjær, Jeppe 219
Aall, Jacob 79
Aarslev, Johanne Henrikke 214
Abel, Johanne 41, S. H. 56
Abrahami, Jacobus 211
Achelis, Th. O. 84
Adler, J. G. 85
Agerby, Georg 199
Ahlefeldt-Laurvig, Elise 221, 222
Aillaud, H. A. 94
Albeck, Georg 190, 194, Victor 190
Albertsen, Kai 185, Kaj 113, K. 186, 188, Leif
Ludwig 85
Albrechtsen, Erling 222
Alstrup, Christine Rebecca 36
Altewelt, Albert Jørgensen 214, Johan A. 214
Amalie, Charlotte 96, 158
Ammann, Joseph Karl von 162, Karl von 166
Ammentorp, Kirsten Anker 29, 42, 191, Kjeld
O. A. 42
Andersdatter, Thora Sofie Emilie 172
Andersen, B. V. 188, 193, Christen 67, 72,
Christian August 171, Dorrit 221, Finn
58, 187, 188, 193, 197, 198, 213, H. C. 23,
116, 190, 200, 221, 222, Marie 171, Niels
134, Richard 98, Steen Wulff 110, Troels
23
Anker, Bernt 78
Appel, Jacob 220, Margrete 190
Arctander, Laurentius Samuelis 210
Armand, Abraham 91, Anne 91, Anne
Marguerite 91, Cathrine 92, Charles 92,
Emil Johan 97, Henri Auguste 92, Jean
91, Jean Friederich 92, Jean Louis 92,
Jean Nicolas 91, Joseph 91, Juliane 92,
Marie 91, Marie Elisabeth 92, Pierre 92,
Susanne 92
- Arup, Erik 112, 141
Askgaard, Finn 203
Assenius, Lucie 5
August, Christian Friedrich 160
Auner, Oline Laurine 172
Axelsdatter, Bodil 135
- Baden, Anders Nielsen 131, Bente
Andersdatter 129, Kirsten Axelsdatter
128
Bager, Oluf 88, 89, 194
Bagge, Karen 127, Mads Pedersen 127
Bagger, Marcus Marcussen 37, Rasmus
Langeland 37
Ballin, Max 216
Balslev, C. F. 190, Svend 188
Bang, Antoinette Frederikke 78, Axel 135, A.
Chr. 56, Christoffer 190, Claus 38, Claus
Christian 38, Gustav 112, 218, 219, Hans
190, Herman 24, Niels 78, Nina 218, Sv.
193
Barfod, Jørgen H. 111, 116, 117, 119, 218
Barnewitz, Christine Dorothea Friedlig 173
Bartholdy, Christian 156
Basahn, Mette Margaretha 77
Basballe, Jens 154
Baumgarten, T. 214
Bech, Sv. Cedergreen 191
Beck, Christiane 37, Petrine 170
Becker, Gottfried 190
Beckman, Diderich 152, Susanne 154
Beenfeldt, F. L. C. 78
Beerstahl, Nils Fredrik 147, 193, 204
Begtrup, Holger 190
Bencard, Mogens 152, 201, 204

- Benderup, Anne Mouridsdatter 136, NN
     Vognsdatter 136
 Benedicti, Henricus 211
 Bentzon, Adrian Benoni 22, A. B. 26, F. W.
     26, Julie 26
 Berg, J. Chr. 138
 Bergsøe, Bent 191
 Bernard, Charlotte Amalie 22
 Bernhoft, Anders Christoffersen 38, Vilhelm
     Arentz 38
 Berns, Albert Baltser 112, 113, Baltser 112,
     113
 Bernstein, Eduard 219
 Bernstorff, Christian 83
 Beuleke, W. 96
 Beyer, Jørgen 190, Valentin Hermansen 190
 Bic, M. 56
 Bielfeldt, Cathrine Elisabeth 169
 Bildt, Dorte 136, Torlof 136
 Birch, Niels Salomon 171
 Bisgaard, Christen 213, Lars 207, Marinus
     213, Ove 224
 Bitsch-Larsen, Stine 97
 Bjerrum, Jannik 194
 Bjørn, Anna Cathrine Petersdatter 33,
     Ingegerd Andersdatter 132, Jens Axelsen
     215
 Bjørn-Jensen, Chr. 103
 Bjørnsen, Jachim 135
 Bjørnson, Bjørnstjerne 24
 Blaksteen, Vibeke 21
 Blicher, Francisco 115, Steen Steensen 115
 Blixen, Karen 190
 Bloch, Anna 156, Daniel 214
 Blom, Andrea 37, Erik 189, 212, 213, Hans
     Hansen 212
 Blædel, Finn H. 193, 194, Nicolai 151
 Bobé, Louis 84, 112
 Bojesen, Bo 141
 Bolz, Ernst Julius 10
 Bonfils, Karen Krogh 193
 Borch, Christine Margrethe 158, 167
 Borchsenius, Johanne Dorthe 42
 Bork, Jens Korsholm 7
 Borup, Anna 214
 Boschouwer, Marchelic Michielsz 205
 Braath, Johan Justus 41, Marie Gertrud 42
 Brahe, Karen 100, Peder 129
 Brandes, Georg 1, 9, 11, 14, 16, 23
 Brandt, Lars Jensen 70
 Bredsdorff, Elias 24
 Bregendahl, Marie 219
 Brenner, S. Otto 213
 Brennsøhn, Isidor 84
 Bretteville, Louis le Normand de 190
 Bricka, C. F. 42, 203, 204
 Brinck, Ivar 170
 Bring, Børge Mogensen 33, Peder Børgesen 33
 Brockenhuus, Sivert 72, 73
 Brodreiss, Johann Georg 164
 Brodtkorb, Barbara Margrethe 38
 Brokjøb, Hans Christian Pedersen 44
 Brovst, Bjarne Nielsen 219, 220
 Brun, Achatius 211, Birgitte 128, Niels 128
 Bruselius, Lis 116, 224
 Brøgger, Laurids Sørensen 214
 Brøndsted, K. G. 18
 Buch, Claus 91
 Buchholm, M. S. 83
 Buckalensis, Petrus Sigfridi 211
 Budtz, Johan 154
 Bugge, Thomas 76, 82
 Bulmering, Antonius Antonii 211
 Buntzen, A. L. F. 23, Diderich Heinrich 23,
     Heinrich Diderich 11, Johan Jakob 23,
     Peter Alfred 11
 Butenschön, Johan Barthold 37, Peter
     Henrich 37
 Bülche, Margarethe 184
 Bødker, Jacob Sørensen 190
 Bøggild, Birgitte 205
 Bøggild-Andesen, C. O. 112
 Bøistrup, Otte Nielsen 135
 Bøjce, Peder 116

 Callmer, Christian 210, Maj 210, 212
 Canning, Kirsten Elisabeth 187
 Carl, Ib 187
 Carlsson, Carl Georg 211
 Carlsson, Sten 210, 211
 Carøe, K. 84
 Christensdatter, Anne 73, Birgitte 168,
     Gertrud 61, Karen Marie 169, Mette 72,
     Sidse 170
 Christensen, Axel 71, Christen 70, C. 190,
     Hans 214, Illa 26, Johan 171, Jon 130,
     Laurs 68, Olav 191, Peder 86, Poul 72,
     Tommy P. 113, 187, 197, 198, 199, 204,
     209, Vogn 73
 Christiansen, C. P. O. 151, Poul Verner 59,
     74, 195
 Classen, Mikael 82
 Clausen, H. N. 156, 190, Jens 153, Marianne
     170
 Clevan, Marie 91
 Coinne, David 91, Marianne 91
 Cold, Ulrik 156
 Collin, Edvard 23, 222
 Collmetz, Emilie Adelaide 170
 Condevin, Claus 113

- Coninck-Smith, Ning de 118
 Cour, L. F. la 39
 Crane, Johannes 86
 Cøllner, Ane Margrethe 42
- Dahl, Aage 188, Jens Lauridsen 70, Svend 24
 Dahlerup, Pil 1, 2, 22, 23, 26
 Dahlkild, F. P. 188
 Dal, Mogens Simonsen 131
 Dalgas, Carl Frederik Isak 97, Ernesto 151
 Dam, Sigvard Mahler 88, 194
 Damiansen, Jørgen 30
 Damsgaard, Nina 204
 Danhuus, A. D. 192
 Dannemand, Frederik Vilhelm 153,
     Frederikke 190
 Dansker, Christian 223
 Darre, Anne Andersdatter 131
 David, Anton Aron 11, Anton Harald 11, A.
     A. 23, Caroline 23, Henriette 23, Marie
     12
 Deeds, Allan 184
 Degn, Ole 183, 186, 203, 204
 Deisch, J. A. 84
 Dellingshausen, Bartholdus 211
 Dessau, Benny 216
 Dossier, Barbara 214
 Drewsen, Henriette 11
 Dreyer, Marie Jochumsdatter 168
 Drysdale, George 24
 Due, Elisabeth 7, 8
 Duncan, Hartvig David 82
 Dybdahl, Vagn 154, 181, 182
 Dybwad, John 56
 Dyre, Hans 130, 137
 Dønicken, J. C. 79
- Eding, Johan Wilhelm 191
 Egenæs, Else 194
 Egggers, Christian von 78
 Elgenstierna, G. 137
 Ellehøj, Svend 153, 204
 Elsbøll, Lisa 109, 225
 Enemark, Poul 208
 Engberg, Jens 112, 152, 191, Johannes 156
 Engelbreth, W. F. 84
 Engelstoft, Laurids 79, Povl 151
 Erckenprechthausen, Helena von 162
 Erichsen, L. Mylius 18, 115
 Ericson, Lars 209
 Erlandi, Paulus 210
 Erlandsen, Andreas 56, Lars Peter 170,
     Wilhelmine Caroline 170
 Erns, Johannes Christopher 166
 Erslev, Kr. 191, 218
- Estrup, J. B. S. 191
- Faber, Mette Appelone Jacobsdatter 34, Per
     Christian Friedrich 191
 Fabricius, Adam 156, Birgitte Marie 108,
     Knud 156
 Fabrius, Albert 106, 113, 114
 Falk-Jensen, A. 42
 Falsen, Enevold de 156, Sophie Louise de 153
 Fasti, Bodil Splidsdatter 135, Jørgen Splid 135
 Feddersen, H. F. 84
 Feilberg, K. 27
 Fenger, Henning 23
 Fiedler, C. F. 84
 Fikelius, Nathan Benedicti 211
 Fine, Judith 92
 Fink, Jørgen 151
 Fiskaa, Haakon M. 53, 56
 Flormann, Arvid 80
 Fog, Niels 148
 Foged, Jens 214
 Fogh, Hans Larsen 36, 41, Magdalene
     Cathrine 36
 Fontenay, Le Sage de 97
 Foss, Peder 210
 Fournais, Abraham 98
 Frederiksen, Rasmine Nicoline 169, Vilhelmine
     Caroline 169
 Fresenius, Johann Philipp 161
 Friderichsen, Ida Kirstine Magdalene 168
 Fridericia, J. A. 112, 203, 204
 Friderichsen, Johan Diderich 168
 Friedmann, Alex 216
 Friebling, Eskild 197
 Friis, Christen 183, 203, 204, Jørgen Nielsen
     154, Knud Arrild 40, Oluf 135, Ulrich 40
 Friis-Petersen, H. 40, 214
 Frosell, P. Hampton 157, 174, 191, 193, 194
 Frølich, Oluf Jørgensen 28
 Funder, Lise 202, 205
 Fussing, Hans H. 153
 Fürst, Andreas Nicolai 87, Elisabeth Sofie 86,
     Johan Christian 87, Juliane Cathrine 87,
     Peter Gregorius 86, 87, 191
 Färila, Ake Bengtsson 134
- Gad, G. E. C. 156
 Gamrath, Helge 205
 Garde, Agnes 21, 22, 23, Alfred 25, Anna 6,
     Elisabeth 26, Georg 23, Hans Georg
     Fribøe 6, H. F. 1, 22, 27, 191, 192, 193,
     Peter 25, Peter Svane 26, T. V. 191
 Geelmuyden, Nicolai Schwartz 92
 Geismar, O. 95
 Georgii, Georgius 211

- Gerwin, Marie Elisabeth 169
 Giersing, Carolina Theodora 38, Elisabeth
   Dorothea 36, Else Phiel 36, Frederikke 37,
   Giese Kierstine 37, Hans 38, Hans Fogh
   38, Laurentze 38, Mathias 35, 38,
   Mathias Jensen 36, 41, Niels 37, 42, Niels
   Lorentsen 29, 33, 35, 36, 41, Nielsine
   Laurentze 37, Ove Malling 41, 42, Peder
   Jensen 36, 41, Sophie 38, Thyge Lange
   36, Tordis 42
 Gissel, Dorthé 186
 Glahn, Torben 193, 194
 Glistrup, Mogens 212
 Glud, Jacob Sørensen 190
 Glückstadt, Emil 216
 Gløersen, Jørgen 42
 Godfred, Johan 172
 Godtzen, Søren Pedersen 55
 Goff, Jacques Lc 207
 Gotlieb, Friederich 92
 Gottus, Laurentius Matthie 211
 Grandjean, Louis 92, Tove 92
 Grandt-Nielsen, Finn 200
 Graugaard, Esben 194
 Green, Anders 127, Bodil 124, 137, Bodil
   Lauridsdatter 127, Laurids 129, Oluf 131
 Green-Pedersen, Svend Erik 209
 Gregersdatter, Karen 71, Kirsten 67, 68, 72
 Gregersen, H. V. 110, Jens 107, Peder 67, 72
 Greiersdatter, Kiersten 61
 Gren, Birgitta Magnusdotter 134, Laurens
   Stensson 134, Magnus Stensson 134
 Griffenfeld, Peder 215
 Griis, Görvel 132
 Gronlund, Laurence 191
 Grubbe, Sivert 140, 153
 Grønlund, Laurits Andreas 191, Marie
   Elisabeth 42
 Gudme, Peter de Hemner 151
 Guillaumo, Alexandre Henri 82
 Guillemot, Agneta 209
 Gulbrandsen, Agnes 116
 Guldenstern, Joannes 211, Sigismundus 211
 Gundlach, Franz 84
 Gustavus, Carolus 211
 Gyldenlove, Christian 150, Ulrik Frederik 150
 Gyldenpalm, Andreas 82
 Gynthersen, Thomas 193
 Gode, Kirsten Hansdatter 34
 Gödecker, Helene Adelheid 169
 Görtzen, Görtz 108
 Gotze, Caroline 171
 Haar, Anna Eggers 34, Anne 129, Peder
   Hansen 34
 Haasum, Anna Andersdatter 34
 Haffner, M. 53, 56
 Hage, Christopher 191
 Hagen, Bernhard 42, Jacob Høeg 151
 Hager, Johann Adam 169, Johann
   Christopher 169, Johanna Friederica 169,
   Johanna Maria 169
 Hahn, Johannes 84
 Halbo, Sverre M. 113
 Halensis, Georgius Hermen 211
 Halling, A. 88, Christian Holgersen 36,
   Herman Christian 36
 Halvorsen, Margrethe Elisabeth 169
 Hammeleff, Christian Julius Frederik 75, Erik
   75, Hans Christian 76, Johanne Nicoline
   Elisabeth 75, Mette Margrethe Nicoline
   76, Nis 76
 Hanfeld, Anna Margaretha 169
 Hansdatter, Edel Helene 32, Karen 172,
   Marthe 11
 Hansen, Adolf 12, Allan Hardie 103, Anne
   Eugenia 173, Anne Marie 168, Carl Hans
   173, Carl Rise 183, Christen 30, Ellen
   Margeritha Amalia 173, Gregers 87, 190,
   191, 192, 193, 194, 198, Gregers Hvidkjær
   191, Hans Schultz 110, Jørn Ørum 221,
   Morten 48, 56, Niels 39, Peter 117, 192
 Hansteen, Elisabeth Dorothea 36, 41
 Harboe, Gunnar 151
 Harder, Jan Bak 191, Jørgen 191
 Harding, Hans 154, Mette 154
 Harris, Poul 111, 112
 HARRIS, Kirsten Folke 223
 Hartmann, Godfred 203, Godfred 205
 Hasel, Axel 135, Bodil Axeldatter 131
 Haut, Harald 106
 Hauber, David Eberhard 157
 Hauch-Fausboll, Th. 40
 Haverkan, Sarah 22
 Hedtoft, Hans 218
 Heegaard, Anna 22, Sophus 24
 Heerfördt, Dorothea Ludvigsdatter 34,
   Ludvig Nicolaj 34
 Heiberg, Johanne Luise 22, P. A. 23, Steffen
   203
 Heinrich, Christian 169
 Helk, Vello 28, 75, 85, 186, 188, 190, 191, 212,
   221
 Helt, Johanne 40
 Hendrichsen, Hans 72
 Hennings, Paul 23
 Henningsen, Agnes 192
 Henrichsen, Peder 73

- Henrikke, Johanne 213
 Henriksen, Jens 126, 130, 131
 Henriksson, Jens 130
 Henriques, Axel 139
 Hermann, Vilhelmine 97
 Hersleb, Peder 131
 Hertel, E. C. 173
 Hertz, Henrik 12, 23
 Heyliger, Cornelius 22, Henry 5, Maria 22,
 Marie Elizabeth 5, Sophia 5, 7, 26,
 Sophia Elizabeth 5, Sophie 4, William
 Henry 5, 22
 Hirsch, J. C. W. 39
 Hirschsprung, A. M. 216
 Hjersing, O. A. 57
 Hjord, Bengt 209
 Hjort, Frederika Mathiasdatter 35, 36, 41,
 Inger Mathiasdatter 41, Sophia
 Mathiasdatter 41, Søren Mathiasen 41
 Hjorth-Nielsen, H. 40, 42, 84
 Hofman, Niels 79, 82
 Holbck, Johannes 23
 Holck, Erik 192
 Holm, Jens Christian 116, Mads 214, Mads
 Pedersen 214, Viggo 15
 Holmgaard, Jens 105
 Holst, Hulda Francisca 171
 Holst-Knudsen, Carl 149
 Horn, Hans Joachim 124
 Hornby, Ove 216
 Horneman, Christian 80
 Hornemann, Emil 86, 192, Jens Wilken 82
 Horvath, Frants 198
 Hovesen, Ejnar 204
 Hude, Elisabeth 22
 Hugger, Jens Pedersen 210, Petrus Johannis
 210
 Huitfeldt-Kaas, H. J. 56
 Hvide, Margrethe Andersdatter 136
 Hyrcelius, Olaus 211
 Hächel, Ernst 24
 Høgsbro, Kirsten 119, Olav 119, Sofus 119
 Højer, Marthe 86
 Højrup, Knud 114, 188

 Ibsen, Christen 70, 72, Poul 70, 73
 Ifland, August Wilhelm 83
 Ilsoe, Grethe 181, 183, 186
 Ingemarsson, Jacob 134
 Ingerslev, Hans Peter 156, V. 39
 Ingesman, Per 208
 Ipsen, Agnes 19, Agnes Johanne Elisabeth 18,
 Alfred 1, 2, 8, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 18,
 19, 20, 21, 23, 24, 25, 26, 27, Bodil 192,
 Else Susanne 13, 19, Hans Steenstrup 8,
 11, Johanne 18, 26, Kjeld Stenstrup 18,
 19, Lizzie 14, 18, 19, 27, Peter Alfred
 Buntzen 10, Peter Laurentius 14, 24

 Isbrandtsen, Hans 216
 Iversson, Peder 137

 Jachimsen, Anders 135
 Jacobsdatter, Marcn 68, 73
 Jacobsen, Carl 117, 192, Jens 39, Svend 194,
 Søren 73, Thomas 7
 Jakobsen, Arne 1, A. 3, Einar 3, 7
 Jansen, Henrik M. 110
 Jensdatter, Anne 135, Anne Dorothea 168,
 Boel 71, Ellen 131, Giertrud 68, Gjertrud
 73, Johanne 30, 35, Karen 32, 67, 68,
 Kirsten 32, 33, 63, 66, 67, 73, Mette 71
 Jensen, Bertel 182, Christen 72, Christen
 Thomas 169, Dortha Beck 117, Henning
 186, 192, Jens William 208, Johan Brun
 41, Johanne 172, Jørgen 192, Lars 172,
 Lorenis 41, Mads 70, Munk 132, 135,
 Niels 39, 214, Peder 32, 33, 35, 39, 40, 70,
 Tyge 135
 Jensenius, Herluf 117
 Jensson, Iver 137
 Jernskjæg, Niels Pedersen 135
 Jespersen, Knud J. V. 199, Laura Noline
 192, Otto 94
 Jexlev, Thelma 154, 189
 Johannesen, Johan 34
 Johansdatter, Birgitte Cathrina 34, Mette 113,
 Nille 113, Vibeke 34
 Johansen, Hans Chr. 108, Johanne Skovgaard
 204, Johannes 32, 34
 Jona, Henricus 211
 Jonassen, Sigurd 117
 Jordan, Francois 92, Judith Henriette 91, 92,
 Marie Esther 92
 Jørn, Asger 23
 Josephsen, August Hartvig Henrich 200,
 Johan Figath 200
 Jude, Knud Jensen 128, 129
 Juell, Barbara Jensdatter 135, Niels 110
 Juell-Brockdorff, Carl 110
 Juell-Hansen, Erna 1
 Juncker, Beth 21
 Justesen, Christen 73
 Jørgensen, Birgitte 169, Harald 110, 190,
 Henrik Laurentius 173, Holger 23, Jens
 221, 222, Johan 112, Laura Cecilie
 Tegnagel 173, Laurids 137, Marie 24,
 N. M. 12, Peder 172

 Kaarsted, Tage 189
 Kallmeyer, Karl Friedrich 79
 Kampmann, Viggo 218
 Kann, Erik 181, 186, 187, 188, 223
 Karberg, Birgittha 192

- Keller, Gottfried 24
 Kiøldsen, Jens 72, Laurids 61
 Kierkegaard, Michael Andersen 82, Søren 192
 Kiølerich, Henning Frederiksen 192
 Kinnapel, Ole M. 56
 Kisbye, Torben 188, 223
 Kjærboel, Johs. 192
 Klevenfeldt, Terkel 121, 122, 137, 138
 Klindt, Gerhardt 224
 Klingenberg, Joachim 112
 Klitgaard, Carl 63, 65, 72
 Knudsen, Adrian Benoni Bentzon 4, 6, 7, 11,
     26, 27, Jakob 220, James Peter W. 26,
     Otte 203, Peder 125, 126, 137, Susan 3,
     4, 12, Tomine 11, 23, Viggo Holst 212
 Kornerup, Anne Margrethe 171
 Krabbe, Olaf 134, Olafsdatter 134
 Krafse, Hans 207, 208
 Kraft, Ole Bjørn 192
 Kragh, Barbara Jacobsdatter 33
 Kreiler, Elisabeth 213, 214
 Kristensen, Poul 115, 201, 215, 219, Tang 115
 Kroman, Erik 118, 119
 Kromann, N. M. 22
 Krumme, Bjørn Nilsson 134, Bjørnsdatter 131,
     Nils 134
 Kruse, Vibekc 147
 Kusk, Grethe 202
 Kypmel, Eva 162, Maria Francisca 162,
     Ulrich 162
 Kyng, Ellinor 8
 Kolpin, Alexander 84

 Laasby, Peder 149
 Laasbye, Jens 154, 156, Mette 156, Peder 154
 Laduric, Le Roy 93
 Laffert, Balthasar Wigant von 162
 Lagercrantz, Olaf 23
 Lamoral, Inigo 164
 Lampe, Jens 189, Johan Fredrik 51, 56
 Lanc, Watery 184
 Lange, Berni C. 204, Jacob E. 192, Poul
     Henning 76, Thyge 34, Thyge Jensen 42
 Langeland, Hedeveg Johanne 37
 Langeland-Mathiesen, Aage 106
 Langholz, Carl 191, 192, 193, 195
 Lannung, Hermod 216
 Larsdatter, Anna 214
 Larsen, Alfred 154, Ane Kirstine 172, A. E.
     220, 221, Charlotte Louise 171, Lennart
     130, Svend 88
 Lassen, Jens Rasmussen 154, Maren
     Andersdatter 213, Wilhelm 56
 Laurensen, Laurids 134
 Lauridsdatter, Anne 136, 215

 Lauridsen, Finn H. 186, 190, John T. 111,
     112, 190, Niels 29, 70, 74
 Lauritsen, P. 18, 26
 Laursen, Vanda 191
 Laursen-Vig, Morten 152
 Lausen, Knud 74
 Laustsen, Agnes 193
 Lavater, Johan Caspar 94
 Lawætz, Mariane Wilhelmine 75
 Leerc, Gisel Lisabeth Pedersdatter 86
 Len, Varberg 105
 Leve, Birgitte Knudsdatter 127
 Levsen, Ingvar Carsten 82
 Levy, Jette Lundbo 24
 Lewenhaupt, Adam 87
 Licht, Kjeld de Fine 202
 Lie, Georg Dallas 76
 Liebe, Otto 216
 Liebgott, Niels-Knud 208
 Liedgren, Jan 209
 Liime, Hansen 215, Laurids H. 214
 Lüsberg, Valdemar Eugen 192
 Lind, Johannes 186
 Lindahl, Fritze 201, 202
 Linde, Helle 187
 Lindenov, Hans 147
 Lindgren, Elisabeth 8
 Linvald, Axel 39
 Lisgart, Pia 21
 Loefen, Johann Egidi von 164
 Lorensdatter, Mette Cathrine 35, Vibeke 35,
     41, Viveke 30
 Lorentsen, Niels 29, 30
 Lose, Henriette 12
 Louda, Jiri 153
 Lowsow, Marie Antoinette von 150
 Luge, Søren 87
 Lund, Asger Windfeld 86, 87, Bjørn Christian
     192, Clara 213, 214, 215, Hakon 202, 205,
     Lise 101, 103, 192, 199, N. J. Windfeld
     96, Troels 101
 Lundegård, Axel 24
 Lundensis, Petrus Jani 210
 Lundström, C. A. A. 79
 Lunov, Anne Jespersdatter 131, Jesper Eriksen
     135
 Lübber, Marie Elisabeth 169
 Lykke, Ivar 25, Mette 135
 Lylloff, Christopher 214
 Lyndesøe, Anna Nieldatter 34, Niels Clausen
     34
 Læssøe, Frederik 156
 Løgstrup, Birgit 183
 Løn, Anne Marie 1, 2, 21, 23
 Løvenbalk, Gertrud Jensdatter 136

- Løwold, O. A. 50
- Maaneskiold, Anne Pedersdatter 130, 137,
Henrich 132, Jens Henriksen 130, Laurids
Pedersen 127, 137, Mathea Sophia 131,
Peder 125, Peder Knudsen 127, 128, 130,
Peder Lauridsen 122, 121, 124, 126, 127,
193
- Maanckjold, Anne Pedersdatter 130, Dion
C. E. 121, 138, 193
- Macklean, Rötger 78
- Maclagan, Michael 153
- Madsdatter, Bodil 172
- Madsen, Niels 29
- Malle, Laurs Laursen 72
- Malling, Frederikke Amalie 37, 42, Holger 40,
Maren 154, Marie Elisabeth 38, Ove 37,
Peder Pedersen 42
- Malmogia-Danus, Claudius Jacobi 211
- Maimogia-Scanus, Claudius Wilskött 211
- Manthey, Carl 82, Daniel 82, Wilhelm 78
- Markova, G. A. 201
- Markvardsdatter, Ane 88
- Marquard, Emil 189, E. 84
- Marquardsen, Uncker 88
- Marselis, Gabriel 112
- Matthiessen, Hugo 156
- Maurel, Lydie 187
- McGuire, Brian 208
- Medelfar, Mats Jenssøn 49, 56
- Meidell, F. 94
- Meinig, Carl Heinrich 157, 160, 173
- Mejer, Johs. 110
- Melchior, Bent 216
- Melchjorsen, Kirsten 116
- Meyer, Ane Cathrine 169, Caroline 11
- Michaëlis, Karin 25, Sophus 15, 25
- Michelsen, F. 106
- Mikkelsdatter, Christine 135
- Mikkelsen, Jørgen 115
- Mill, Stuart 13, 23, 24
- Miller, Adolph 5, Adrian 4, Agnes Susanne
Elisabeth 7, 9, Agnes Susanne Elizabeth
4, Charlotte Jean 26, James 5, John
Adolph Thorvald 5, Lizzie 1, 2, 3, 7, 9,
21, 22, 23, 193, Salmy 5
- Millies, Christian Detloff Hindrich 211
- Molderup, Cornelia 156, Magdalene 156,
Peder 156
- Moor, Franz Christopher von 166, Maria
Catharina von 166, 167
- Moring, Annelise 84
- Mortensdatter, Ingeborg 169, Karen 169
- Mortensen, Anders 71
- Moslund, Iver 189
- Moth, Matthias 145, Sophie Amalie 145
- Mule, Hans 101
- Munch, Oluf Nielsen 73
- Munk, Bolde Pedersdatter 63, Else 124, Else
Lauridsdatter 124, Elsc Nielsdatter 127,
137, Jens 124, Jens Madsen 135,
Jensdatter 135, Jep 67, Kirsten 142, 147,
150, 153, 202, 203, Kirstine 142, Lars
Jensen 67, Laurids 124, 131, Ludvig 203,
Malte 135, Maren Pedersdatter 72, Niels
124, 129, 131, Niels Gundesen 135, Niels
Jensen 135, Niels Nielsen 128, Niels
Ramperson 67, Peder 61, 63, 65, 67, 72,
Peder Pedersen 68, 73, Rampi 67
- Murray, Ann 26
- Mus, Laurens 136
- Musaeus, Ingvar 198, 199
- Mylius, Jørgen de 150
- Müller, Adam Gottlob 78, Cathrine Maria 77,
C. F. 78, Frederik Adam 77, Henrik 39,
Peter Erasmus 76
- Müllertz, Janus Christian 80
- Münnich, Baron von 193
- Mynster, Christoph Münsterer von 164, O.
H. 78, Susanna Dorothea Münsterer von
164
- Münther, Balthasar 158
- Møller, Andreas 33, Andreas Christian 31, A.
P. 216, 217, 218, A. Troels 190, 193,
Dorthea Jensdatter 40, Drude Jensdatter
40, Jacob Jensen 40, Jens Andersen 33,
Jon Monrad 191, 192, Laurs Pedersen 35,
Mads Madsen 35, Niels 1, Peder
Andersen 33, P. M. 216, Steffen 105
- Mørch, Jens-Ivar 186
- Måneskjöld, Magda 134, 135, 136
- Månsdotter, Karin 138
- Nansen, Betty 216, Peter 16
- Nedergaard, Paul 153
- Neergaard, Jacob 78
- Neiendam, Valdemar 115
- Nelleborg, Hans 193
- Nellemann, Aksel 192, 193, Rasmus 193
- Niebuhr, Carsten 158
- Nielsdatter, Anne 30, 32, 35, Bendte Kirstine
169, Gjertrud 73, Maren 68, 70, Marthe
Marie 172
- Nielsen, Anders 67, 72, 134, 172, Andreas 170,
Borge 224, Christen 64, 68, 73, 107,
Christen Persen 214, Finn Grandt 107,
Hjorth 198, Jan Bonde 216, Jens 30, 39,
Johannes 34, Jørgen 168, Kristiern 215,
Niels 72, 73, Peder 29, 73, Poul 68, 70,
Søren Hjorth 117, Thomas 214

- Nissen, Nicolaus 80, 84, Nic. 84
 Nommeson, Ane Marie Sörensdatter 200
 Nordberg, Anna Lovisa 170
 Nordström, Jan 130, 134
 Norløff, H. P. 56
 Nyborg, Karen 34, Simon Olufsen 34, 40
 Nygaard, S. 39
 Næss, Hans Christian 44, Hans Eyvind 43, 56, 57, 189
 Nörbach, Per 107, 108
 Nørgaard, Felix 115
 Nørr, Erik 188, 207

 Oeder, Georg 157
 Oery, Jean 79
 Olaus, Andreas 210
 Olavsen, Arnet 52
 Olesen, H. Erik 190
 Olsen, Albert 112, Anne Marie 158, 167, 173, Henrik 171, Oline 171, Oluf 208
 Olsson, Anders 134
 Olufsen, Christopher 210, Hans 210
 Orre, Arnmød 132, Svend 132
 Ostenfeld, Ib 23
 Ostermann, H. 56
 Ottesdatter, Birgitte 135
 Ottosen, Randi 98, 187
 Ove, Anders 214, C. 213, Niels Andreas 213, 214
 Ovenstad, Olai 53, 56
 Overskou, Th. 96

 Paaschburg, Agnete 207
 Pallandt, Nina van 151
 Pallesen, Rasmus 29
 Palm, Göran Göransson 211
 Palme, Lisbet 150, Olof 150
 Paludan, Julius 18
 Paludan-Müllers, Caspar 193
 Pape, C. J. 192, Elise Holck 192
 Papsø, Jørgen 107, 199
 Pedersdatter, Anne 68, 70, Kirsten 70, 73, Maren 63
 Pedersen, Carl 97, Christen 72, Elscbeth Norgaard 215, Gregers 67, Hans 210, Henrich 73, Henrik 39, 137, Jens 135, Jep 72, Just 73, Niels 169, Oluf 210, Poul 63, Rasmus 29, Vogn 63, 68, 73
 Pentz, Christian 147
 Perrin, Elisabeth 91, Francois 91
 Persson, Mats 89, 194, Staffan 134
 Petersen, A. 40, Ellen Cathrine 170, Erling 190, H. P. W. 5, Karen 172, Magnus 80, P. A. C. 5, Thomas 5
 Petit, Rosalie Agathe Fredrikke 116

 Philbert, Anna Maria 107
 Piersen, Christen 72, Poul 72, Vogn 61, 72
 Pinvig, Johanne Marie 167, 168
 Pipping, Chr. 31
 Plessen, Chr. L. von 39
 Ploug, Carl 14
 Pontoppidan, Erica 38, Erik 76, Henrik 220, 221, Johanne Marie 76
 Pope, Alexander 80
 Poulsdatter, Berete 67, 72
 Poulsen, Ejnar 87, Jens 35, 41, Johannes 150
 Povlsen, Karl 12, 24
 Prange, Kirsten 220, 221, Knud 107, 152, 153, 187, 188, 191, 194, 198, 199, 208
 Preisler, Antonine Christiane 170, Jan 106
 Preisz, Daniel 1
 Priskorn, Ib 189
 Pryser, Thoralf 8

 Quist, Caroline 184, Christopher Isaac Hansen 184
 Quistgaard, Lucie Marie 83, Peter 78
 Qvistgaard, E. J. C. 156

 Raabe, Gustav E. 48
 Ragvaldsson, Ingemar 209
 Rahbek, Knud Lync 83
 Rahn, Ingelise 183
 Randulf, Marie N. 215
 Rappolt, Thomas Baltzer von 211
 Rasmussen, Carsten P. 110, Christen 193, Dagmar 225, Gustav 150, Jens 168, Johanna 169, Knud 156, Louis 156, Orla 42, Poul 183
 Ravnkilde, Adda 1, 2, 7, 10, 21, 22, 23, 25, 193, Valdemar 22
 Refshøj, Chr. 117, 118
 Regenfuss, Frantz Michael 157, 159
 Reich, Ebbe Kløvedal 209
 Reinhard, Karl 85
 Reinhardt, J. C. H. 76, Mathilde 84
 Reitzel, C. 106
 Reksten, Erling 51, 53, 56
 René, Elisabeth 91
 Rhyzelius, Olaus 211
 Ribbing, Jens 132, 138, Karens Jensdatter 132, Peder Arvidsson 138
 Richardt, Peter K. 193
 Richter, V. 42
 Riedlinger, Johanna Amalia 157, 159, 167, Maria Magdalena 160
 Ricu, Carl 97, J. C. 95
 Riising, Anne 151
 Ringsted, Henrik V. 193
 Ritzau, E. N. 173

- Rohde, H. P. 115, Johan 220
 Rohenius, Hans 28
 Rolichius, Oluf 28
 Romel, Annæ 129, Peder Steffensen 131,
     Steffen Persson 134
 Rosa, Magdalena Felicitas von 164, 166
 Rosen, Wilhelm von 80
 Rosenkrantz, Mette Nielsdatter 136, Niels 80,
     83
 Rosenløv, Mogens 191
 Roy, P. B. T. 95
 Royam, Sophie Cathrine 30, 33
 Rugholm, T. 153
 Rung, Otto 156
 Rüdiger, Mogens 218
 Rye, E. 200
 Rützebeck, Holger 119
 Rønning, F. 22
 Rordam, Valdemar 156
- Sabiensis, Christophorus Olai 210
 Sadel, Christen 114
 Sadolin 114
 Sahl, Johan Lorents 76
 Salling, Herman 218
 Salto, Axel 151
 Sandvig, Bertel Chr. 124
 Schade, Bødil Hansdatter 184, Johann
     Christoph 184, Otto G. 184, Peter 184
 Schaden, Adolph von 84
 Schal, Oline Cornelia 172
 Schaltz, Rebekka 168
 Schanus, Paulus Laurentius Grum 210
 Scharnberg, Ditte 223
 Scheel, Henrik 153, Wilhelm Mathias 37
 Schlütter, Poul 150
 Schmidt, Emma Charlotte 171, Jørgen K. 116
 Schøberg, Johan Frideric 211
 Scholten, Francisca von 153. Peter von 5. 22,
     156
 Schou, Jacob Henric 154
 Schousboe, P. W. 22
 Schriefer, Margarethe Friederike 169
 Schröder, Ludvig 219, Urban 193
 Schultz, V. Hostrup 214
 Schumacher, H. V. 215
 Schury, Mattheus von 162, 173
 Schülein, Agnes 119
 Schytte, Oluf Olufsen 40
 Schøning, Jøp 72, J. 53, 56
 Schönwandt, Fritz 190
 Scocozza, Benito 203, 219
 Seeblad, Otte Knudsen 203
 Seefeld, Jens Tygesen 132, Kirsten
     Lauridsdatter 124. Maren Jensdatter 129
- Sehested, Hannibal 147
 Seidel, Michel 214
 Seidelin, Hans Peter 114, Ivar Frederik
     Theodor 170, Mogens 106, 108, 114
 Seitzberg, Adam Raimund von 161, Adine
     Jensine 172, Ane Dorothea Bartholine
     170, Anne Marie von 173, Carl
     Ferdinand William 171, Carl Heinrich
     168, 171, Charles August 172, Charlotta
     Anna Margaretha von 167, Charlotta
     Victoria 171, Charlotte Emilie 168,
     Charlotte Wilhelmine Marie 170,
     Christian August 168, 170, Christian
     Friedrich August von 160, 168, Christine
     Cecilie 168, Clementine Vangoline
     Frederikke von 168, Emil August 170,
     Emma Magdalene 171, Florentine
     Amalia 170, Frederich Simon Nerejus von
     169, Frederik Charles 171, Frederik
     Vilhelm 171, Friederich Clemens von
     160, 167, 168, Friedrich Ferdinand Julius
     von 169, Gerda Johanna Maria 170,
     Heinrich Carl von 167, Heinrich Nerius
     von 168, Henrich Nerius von 170, Ida
     Ludovika 171, Ignatius Franciscus
     Engelhard von 166, Jean Emil 172, Johan
     Herman Carl von 167, Johan Peter
     Rasmus 169, Johann Engelhard Sciz von
     161, Johanna von 162, Johanne Dorthea
     172, Julius Thorvald 171, Laura
     Wilhelmine 171, Maria Bibiana Johanna
     von 174, Nerius Henrik 170, Nerius von
     157, Peter 172, Peter Martin Emil 172,
     Philip von 157, 158, 160, 166, 173, Phillip
     von 161, Robert Constantin 172, Simon
     Philip Nerius von 166, 167, Thora Juliane
     170, Viggo Thorvald 171, Vilhelm
     Andreas Edmund 173, Wilhelm Jensenius
     169, 172
 Sciz, Adam 162, 164, 174, Adam Raimund
     164, 166, 174, Ignatius Franciscus
     Engelhard 166, 167, Johann Engelhard
     164, 166, 174, Maria Bibiana Johanna
     166
 Sesmunn, Henricus 211
 Seuerinus, Johannes 210
 Seyerøe, Johanne Magdalene 168
 Siersted, Niels Larsen 194
 Simonsen, Christen 40
 Skak-Nielsen, Louise 186
 Skall, Eigil 187
 Skarreskov, Mette Madsdatter 33
 Skjerk, Jørgen 190, 222
 Skomager, Hans Villumsen 215
 Skovgaard, Johanne 203

- Skovgaard-Petersen, Inge 152, Vagn 151
 Skovhøj, A. 117
 Skram, Christen 208, Erik 1
 Slettebo, Jørgen 194
 Sneedorff, Frederik 156
 Snorrason, E. 194
 Sofie, Elisabeth 87, Else 86, 87
 Sollbe, Henric 188
 Sommer, F. C. 56
 Sophia, Elizabeth 5
 Spend, Niels Christensen 215
 Spreckelsen, Otto von 87
 Stampe, Else 156, Else Marie 156, Frantz 156,
 Henrik 151, 156, Jens 156, Kristine 156
 Staudinger, Karl 174
 Steen, Mary 27, Poul 106, 109, 198, 199, 227
 Steffens, Henrich 83
 Steffensen, Peder 124, 131, Poul 20
 Stein, Meir 202
 Steinlind, Von 173
 Steinlich, Friedrich Christoph Joseph von 162,
 Maria Elisabetha von 164
 Stenlund, Antoinette Vilhelmine 168
 Stephensen, Hakon 156
 Stockholm, Jens 83
 Stolz, G. 130
 Storm, Charlotte Hylleborg 42
 Strauss, David 24
 Strindberg, August 12, 23
 Stråle, Tormod Madsen 130
 Sture, Sten 134
 Støhr, Andreas 154
 Succus, Georgius Georgii 211
 Sundbo, Arne 41
 Svendrup, Torben 209, 219
 Svendsen, Hans 210, Nicolai 194, Niels 131
 Svenson, Stig 209
 Sobotker, Laurentius 26
 Söderberg, Ulf 209
 Søgaard, Rasmus Nielsen 41
 Søgaard, Helge 153
 Sørensen, A. M. Lebech 191, 192, 226, Cecilie
 Marie Helene 172, Ferdinanda Petrinc
 169, Jens 72, L. 40, Palle 40, Svend Erik
 109
 Tamm, Ditlev 203
 Tandrup, Leo 203
 Tarnowski, Curt Egon 194
 Tauber, J. H. G. 194
 Teisen, J. 189
 Tetteh, Albert 184
 Thaarup, Christen 37, Frederik 37
 Thaulow, Th. 40
 Thestrup, Anna 153, 156, Christian 156,
 Christiane 156, C. 156, Else 156, Frands
 156, Frantz 156, Johan R. 156, Knud
 156, Lisbeth 156, Magdalena 156, Maren
 154, Maria 156, Mathias 156, Mette 154,
 156, Ole 156, Rasmus 139, 143, 144, 145,
 146, 148, 149, 151, 152, 153, 154, 156,
 194, 214, Rasmus Pedersen 143, 153, 205,
 Vilhelm 154, Øllegaard 156
 Thiset, Anders 121, 125, 137
 Thode, Johan Clemens 160
 Thomacclii, Anthonius 170
 Thomesen, Jes 135
 Thomsen, Ruth Priergaard 28
 Thorlacius, Borge 79, 82
 Thott, Ake 191, 194
 Thrup, D. 56
 Tiby, Ingrid Jacobsdatter 134, Jeppe 134
 Tiselius, Carl A. 136
 Toksvig, Signe 222
 Topsøe-Jensen, H. 222, T. A. 189
 Tostrup, Hans Rasmussen 33, 39, Kirsten 39,
 Mathias Hansen 33, Peder Rasmussen 32
 Trier, Ernst 12, 23
 Troelsen, Christen 71
 Tutein, Peter 150
 Tuxen, Jette Kjærulff 189
 Tybo, Anders 49
 Tønnesen, Allan 117, 119
 Ulfeldt, Corfitz 147, Ebbe 147, Jakob 203
 Ulfspærre, Ake 211
 Ullman, Ellen Birkkjær 117, 118
 Ulsig, Erik 208
 Undset, Sigrid 156
 Upsaliensis, Ericus Olai 210
 Uytendahl, Suzannah 5
 Vahl, J. 215
 Vanino, Pierre 92, Pierre Frederic 92
 Vellev, Jens 204
 Viborg, Johanne Christiane 39, Johanne
 Christine 34, Johanne Christine
 Sørensdatter 32, Niels Lyndesøe 40, Peder
 40, Søren 40, Søren Christiansen 32,
 Søren Nielsen 34
 Vielbertin, Anna Maria 107
 Villadsen, Villads 192, 193
 Vinter, Niels 73, Peder 72
 Vognsen, Jørgen Lauridsen 132, Kirsten 124,
 Kirsten Lauridsdatter 128, 137, Lasse
 Godskesen 136, Laurids 73, 136, Laurids
 Jørgensen 129, 137, Laurs 70, Povl 136
 Vogt, Susann 208
 Voss, Julius von 80, 84
 Værnfeldt, Kr. 59, 67, 72

- Wammen, Kirsten 37
 Wander, Emilie Charlotte 97
 Wangel, Jørgen 191
 Watrangius, Isaacus 211
 Watson, Tommy 216
 Wermelandus, Jacobus 211
 Wernstedt, Folke 137
 Wesling, Hans 80
 Wessel, Caspar 31, Johan Herman 31
 Westengaard, Christian Ditlev 76
 Westergaard, Harald 194
 Westrogothus, Haquinus Nicolai 210
 Wiberg, S. V. 40
 Wiburgensis, Christianus Bartholomaei 211
 Wielsgaard, Hans 42
 Wilde, David 173
 Wilder, Edele 8
 Wildner, Carl Johann Friedrich 167
 Wilhelmine, Rose 76
 Wille, Georg Andreas 161
 Willumsen, N. 27
 Wilster, Carl 78
 Windter, Kirsten 61
 Winter, Peder 73
 Winther, Anders 65, Ane 154, Anne
   Christensdatter 68, Anne Nielsdatter 68,
   71, Christen 65, 72, Christen Ibsen 68,
   Christen Nielsen 63, 65, 71, Christen
   Pedersen 67, 68, Christian 220, Else
   Nielsdatter 71, E. 153, Flemming
   Aagaard 153, 215, Gjertrud
   Christensdatter 71, Gregers 69, Hans 149,
   154, Inger Pedersdatter 70, Jacob 154,
   Jacob Pedersen 70, Jens 149, 154, 156,
   Jens Pedersen 68, 73, Jens Sørensen 145,
   Jep 65, Jep Pedersen 67, 68, 70, Johanne
   Nielsdatter 71, Karen Christensdatter 71,
   Karen Nielsdatter 70, Karen Pedersdatter
   68, 70, Kirsten Jensdatter 62, 64, 65, 72,
   Kirsten Nielsdatter 68, 71, Kirsten
   Pedersdatter 70, Maren 154, 156, Maren
   Nielsdatter 68, Mette 154, 156, Mette
   Marie 154, Mette Nielsdatter 70, Niels 63,
   65, 72, 73, Niels Christensen 68, 70, 71,
   73, 74, Niels Nielsen 71, Niels Pedersen
   66, 67, 70, 73, Peder 63, 65, 67, 68, 72,
   73, Peder Ibsen 68, 70, 73, Peder Nielsen
   66, 67, 70, 71, Peder Pedersen 67, 68,
   Poul Christensen 71, Poul Ibsen 68, Poul
   Nielsen 66, 67, 71, Richard 156, Søren
   154
 Wittrog, Catherine 22, Ludvig 22
 Wolter, Hans Chr. 189
 Worm, Ole 204, 205
 Worsøe, Hans H. 44, 106, 110, 114, 151, 185,
   189, 192, 197, 199, 212
 Wynther, Niels 72
 Zeuthen, Carl Albert 188
 Ægidius, Jens Peter 220
 Øgaard, Andrea Vivike 33, Anne Nielsdatter
   30, Cathrina Nielsdatter 34, Cathrine
   Nielsdatter 35, Charlotte Amalie 33,
   Christian Nielsen 35, Jens Nielsen 30, 34,
   Jesper Nielsen 34, 40, Johanne Marie
   Jensdatter 31, 33, 34, Jørgen Hendrik 33,
   Lorents Jensen 29, 30, 32, 33, 35, Niels
   35, 41, Niels Jensen 32, 34, Niels
   Jespersen 41, Niels Lorentsen 29, 30,
   Peder Jespersen 41, Peder Nielsen 29
 Ørberg, Paul G. 175, 187
 Ørsted, H. C. 119
 Østenson, Stig 131
 Agesen, Niels 191

Ove Hornby: »Ved rettidig omhu . . .«	
Skibsreder A. P. Møller 1876–1965. (<i>Jørgen H. Barfod</i>)	216
Mogens Rüdiger: Gustav Bang. Historiker og socialdemokrat. (<i>Torben Svendrup</i>)	218
Bjarne Nielsen Brovst: Jeppe Aakjær på Askov Højskole 1887–1888. (<i>Kirsten Prange</i>)	219
A. E. Larsen: Henrik Pontoppidan. Liv og virke. Et landbosamfund for 100 år siden. (<i>Kirsten Prange</i>)	220
H. C. Andersen: Erindringer. (<i>Jørgen Skjerk</i>)	221
Erling Albrechtsen: Fra hukommelsens myretue. (<i>Erik Kann</i>)	222
Torben Kisbye: Almas børn. (<i>Erik Kann</i>)	223
Kirsten Folke Harris og Ditte Scharnberg: »Christian Danskers Erindringsverden«. (<i>Lis Bruselius</i>)	223
Gerhardt Klindt: Baggårdsbarn i tyvernes København. Ove Bisgaard: En mælkemands erindringer fra det mørklagte København under besættelsen 1940 til 1945 og tiden der fulgte. Børge Nielsen: Det skete i de dage. Historien om en galskab og barndoms- og ungdomserindringer. (<i>Lisa Elsbøll</i>)	224
Dagmar Rasmussen: Barndoms minder fra Vejleådalens. Erindringer 1911–1921. (<i>A. M. Lebech Sørensen</i>)	225
<i>Register til Personalhistorisk Tidsskrift 1989</i>	227

SAMFUNDET FOR DANSK GENEALOGI OG PERSONALHISTORIE

Bestyrelsen pr. 1. maj 1989:

Finn Andersen (DIS-DK og sekretær f. nord. anl.), Grysgårdsvej 2,
2400 København NV.

Nils G. Bartholdy, Schlegels Allé 1, 1807 København V.
Sv. Cedergreen Bech, Søtoften 21, 2820 Gentofte.

Tommy P. Christensen (redaktør), Bulgariensgade 5, 2300 København S.
Ida Dybdahl, Østerbrogade 44, 2100 København Ø.

Knud J. V. Jespersen, Teglbakken 46, 5690 Tommerup.

Lise Lund (kasserer), Filsofgangen 23, 2., 5000 Odense C.

Jørgen Papsøe (DIS-DK), Trolldager 8, 2950 Vedbæk.

Knud Prange (næstformand), Degnemose Allé 26, 2700 Brønshøj.

Poul Steen (sekretær), Rudersdalsvej 52, 2840 Holte.

Hans H. Worsøe (formand), Tækkerløkke 34 A, 6200 Åbenrå.

Brug vedlagte bestillingskort til Samfundets publikationer. Ekstra eksemplarer kan erhverves hos sekretæren og formanden.

Abonnement på *Hvem forsker Hvad* kan bestilles ved henvendelse til:
HVEM FORSKER HVAD, Christian Xs Vej 27, 8260 Viby,
hvor også ældre årgange kan købes.

Personalhistorisk Tidsskrift

udgives af *Samfundet for dansk genealogi og Personallhistorie*, hvis formand er landsarkivar, cand. mag. Hans H. Worsøe, Tækkerløkke 34 A, 6200 Åbenrå. Tidsskriftet redigeres af Samfundets skriftudvalg ved redaktøren, cand. phil. Tommy P. Christensen.

Abonnement kan kun tegnes ved indmeldelse. Foreninger og biblioteker kan optages som medlemmer. Indmeldelse sker ved henvendelse til sekretæren, Finn Andersen, Grysgårdsvej 2, 2400 København NV, eller kassere- ren, Lise Lund, Filsofgangen 23, 2., 5000 Odense C. Medlemskontingen- tet udgør for 1989 120 kr.

Vejledning til forfatterne

Manuskripter indsendes til redaktionen i ét eksemplar, idet det forudsæt- tes, at forfatteren selv beholder en kopi. Redaktionen påtager sig iøvrigt in- tet ansvar for indsendte manuskripter, billeder m.v.

Manuskripter maskinskrives på A4-ark med normal linieafstand (1½ linie- afstand) og bred margin. Noterne skrives for sig og nummereres fortløbende. Håndskrevne rettelser bør ikke forekomme. Illustrationsforslag med tilhørende undertekster vedlægges. Når manuskriptet er godkendt, og kor- rektur foreligger, kan rettelser mod manuskriptet, herunder udvidelse af tekst eller noter, ikke påregnes fulgt af redaktionen. Efter at rentrykning har fundet sted, får forfatteren tilsendt 25 særtryk af artiklen gratis. Større oplag af særtryk kan bestilles og leveres efter regning.

Vejledning i udarbejdelse af anmeldelser til tidsskriftet kan frit rekvireres fra redaktionen.

Redaktionens adresse: Tommy P. Christensen, Bulgariensgade 5, st., 2300 København S.

Udgivet med støtte af Statens humanistiske forskningsråd og Al- fred Goods Personalhistoriske Fond.

Sats: Syfoma Sats, Svendborg

Tryk: Special-Trykkeriet Viborg a-s